

Pohľady

Z OBSAHU:

ROZLÚČKA S KAROLOM KONRÁDOM

Ľubomír Feldek:

SLOVENČINA JE ÚŽASNÝ JAZYK

Z PREŠPORSKEJ KUCHYNE

Divadlo Jozefa Gregora Tajovského v RSKS:

SMŤ V RUŽOVOM

HVIEZDOSLAVOV ČITATEĽ

A ČITATEĽOV HVIEZDOSLAV

VIEDENČANIA ICH POZNAJÚ

AKO BRIMSENNOCKERL

Podhorská dedinka v slovenskom Zamagurí Malá Franková sa na Slovensku čoraz viac dostáva do kultúrneho povedomia. O divadelných festivaloch a maliarskych plenéroch, ktoré v rodiskú svojich predkov usporadúva rakúsky Slovák Ivan Čarnogurský ml. sa dočítate na strane 18.

Foto: Eva Holubánska-Bartovičová

ZOPÁR NEUSPORIADANÝCH MYŠLIENOK ZA KAJOM

Patríš medzi tých, ktorí opustili svoj domov a vybrali sa do sveta? Potom poznáš tie pocity: na jednej strane obava z budúcnosti spojená so strachom o zdravie svoje i svojich najbližších, na druhej strane viera vo vlastné sily, v samého seba, viera v budúcnosť, že šíry svet ti prinesie šťastie, seberealizáciu a všetko to, prečo si s očakávaním niečoho nového, krajšieho, lepšieho, vzrušujúcejšieho opustil otca, mamu, priateľov, z častí už vybudovaný základ svojej existencie.

Sme vo svojom živote kaskadérmí, ktorí vždy vyhrávajú? Sme na veľkej rulete zvanej Zem tými hráčmi, ktorí každým svojim riskantným nasadením, po každom pootočení zeme gule získavajú? Je nekonečná čierna plocha vesmíru pretkaná žiarivými hviezdami a galaxiami tou hracou plochou, na ktorej nikdy nemôžeme stratíť? Sme, závratnou rýchlosťou sa vyhýbajúc všetkým nastraženým prekážkam, odsúdení na úspech?

Ak človek vníma svet len cez vlastnú prítomnosť a prítomnosť iných ľudí, podmieňuje svoj úspech vlastným prežitím. Pre takýchto ľudí platí pravda a právo prežívajúcich. A pravdu prispôsobujú tomu, čomu chcú veriť. Ich svet je z veľkej miery determinovaný bojazlivou inhaláciou správ o katastrofách, tragédiách a násiliach, je odrazom ich bytostného práva na sebazáchovu.

Takíto ľudia budú najúspešnejší, ak budú mať strach.

Pocit strachu im prikazuje neriskovať. Žiť iba v bezpečí zažitého, zabehnutého, nemiaceho sa, bez rizika. Keď treba, aj agresívne chrániť svoje ja.

Je životným poslaním všetkých žiť čo najdlhšie? To je ten pravý svet? Aké postavenie a poslanie majú všetci naši predkovia, aj tí najbližší? Čo v nás evokujú obrazy minulosti, súčasnosti a vízie budúcnosti? Ako sa v nás nazhromaždili všetky tie pozitívne vedomosti, skúsenosti a reakcie na vonkajšie vnemy? Kto stálym prekračovaním hraníc už naučeného, bezpečného a známeho, nehľadiac pritom na seba, dal základ nášmu velarozmernému vedomiu?

My sami asi nie... O obraz súčasnosti sa delíme s tými, ktorí tu boli pred nami a zanechali nám svoje ja... Uchováваме si v sebe poklady vedomostí, ktoré sme sami povinní raz odovzdať našim potomkom.

Do akej miery sa máme preto každý deň snažiť, učiť, obohacovať o skúsenosti?

Len trochu?

Alebo o niečo viac?

Alebo ešte viac?

Trochu, viac, ešte viac alebo oveľa oveľa viac?

Najviac!

Až za hranice bežného? Áno!

TEN, kto odloží svoje ja a položí ho na oltár všetkým, ten, kto nestráca ani minútu, vníma krásu a krásu rozdáva, pričom ju neustále vytvára, je vzácnym príkladom.

Taký človek je stupňom, po ktorom ľudstvo vystúpi o kúsok vyššie.

Možno jeho veľkosť cítia najviac tí, čo žili v jeho blízkosti.

Lebo vesmír a bytie sú nekonečné a to nekonečno spoluvytvárame.

Našich súčasníkov motivujeme a obohacujeme o lásku i konfrontáciu. Rodinu, priateľov, známych. Nerobíme to len pre seba a svoj pud

sebazáchovy, pre nekompromisné dosiahnutie maximálnej dĺžky svojho života.

Odišiel ten, ktorý podnietil v mojej myšli tieto úvahy. Odišiel Karol. Kajo.

Podávam svedectvo ako jeho veľmi blízky spolupútnik, ktorý s ním bol ešte niekoľko hodín pred jeho odchodom. Zanechal tu takú silu svojho bytia, že nič nemohlo zastať. ON tu nebol iba pre seba. Jeho rozrobené práce sa nerozpadli. Dokončili a dokončujeme ich. Zanechal dvoch úžasných synov, ktorí už dnes sú nositeľmi posolstva svojho otca a sú pripravení odovzdávať ho ďalej. Už pokračujú. Videli ste ich? Robia divadlo, hudbu, učia sa, nie pre seba, ale pre ľudí. Tí im tleskajú, im a ich „režisérovi“.

A jeho Inka. Jej sila osobnosti, vyrástla aj na spolužití s NÍM. V skúškach i odmenách pokojných okamihov. V nej a ich spoločných deťoch, ako aj v nás žije aj ON. Ak sa má život skončiť iba starobou, tak potom sa stala tragédia. Ale ak môže život skončiť hocikedy – ako impulz pre budúcnosť, tak potom pokračujeme. Rozvíjajme, meňme a zdokonaľujeme. Nebojme sa a nežime iba pre seba. A odovzdávajme skôr alebo neskôr dôstojnosť vlastného života ďalej. TAK AKO NÁM JU ODOVZDAL KAROL.

V každej generácii budú žiť vysťahovalci zo zabehnutého žitia. Pôjdu do neistoty, ale ich osudy nás obohatia. KAJO, TY SI MAJÁKOM TÝCH, KTORÍ NEŽIJÚ IBA PRE SEBA. Ďakujeme!

Milé čitateľky, milí čitatelia,

s oneskorením sa k vám dostáva druhé tohtoročné dvojčíslo Pohľadov. Ako všetko, aj toto má svoju príčinu. Stratila som svojho manžela, priateľa, otca mojich detí. Tragicky zahynul pri dopravnej nehode. Okamih, zlomok sekundy rozhodol o bytí a nebytí mne najmilšieho človeka.

Poznala som ho od druhého ročníka gymnázia. Najprv sme boli dobrí priatelia, príliš dobrí na chlapca a dievča – chodili sme spolu do kina, v tmavej komore sme strávili celé dni. Mali sme spoločnú záľubu – fotografiu. On ju chcel aj študovať, nepodarilo sa mu to, hoci tomu venoval celé svoje úsilie, taká bola doba. Šiel v šlapajach svojich rodičov. Vyštudoval stavarinu a živil sa ňou až doteraz. Keďže ja som architektka - mali sme vždy množstvo spoločných tém, rozumeli sme si aj v profesijnom živote, mali sme spolu firmu, mnohé projekty boli spoločné...

Karol je moja životná láska, najlepší priateľ a dôverník... Vždy tu bol pre mňa a moje problémy, zachraňoval ma ako prvá pomoc svojím pokojom a rozvahou, jeho slová ma vždy potešili, pohladili, upokojili, zniesli z nesprávne volených ciest na tie správne. Nikdy nezvýšil hlas, hovorieval, že to nič nevyrieši, nikdy mi nič nevyčítal, bol ako kalich plný pochopenia, z ktorého som mala možnosť po dúškoch piť slová útechy, slová lásky plné sily popretkávané vidinou cieľa. Kajo bol veľmi cieľavedomý človek, nič nenechával na náhodu, o veciach sme dlho spolu diskutovali, hľadali argumenty pre a proti, zvažovali. Naše spoločné rozhodnutia boli potom pevné a stáli sme si za nimi. Aj rozhodnutie opustiť vtedajšie Československo sa rodilo veľmi ťažko. Táto dlhá púť sa skončila neďaleko od domova, v Rakúsku. Dýchali sme ten istý vzduch, platila tá istá predpoveď počasia. Pre nás bolo dôležité, že sme ostali v Európe...

Rodina a deti pre neho znamenali všetko. Celé jeho úsilie smerovalo k jedinému cieľu – zabezpečiť rodinu. Bol veľmi veľkorysý... Rozdával priehrštami. Lásku, pochopenie, materiálnu podporu a pomoc. V celej širokej rodine sa stal oporou a pevným bodom. Jeho rada stála vždy na pevných, reálnych základoch, v tom bola jeho sila. Bolo na neho spoľahnutie, čo slúbil, to dodržal. Či v zamestnaní alebo v súkromí. Vedeli sme, že keď slúbil, tak urobí, dodrží, príde. Aj jeho posledná cesta v sobotu 1. júla 2006 viedla k nám, ku mne a jeho deťom... V kufrí auta mi viezol z tlačiarne prvé tohtoročné dvojčíslo Pohľadov...

Ingrid Konrad

Ingrid Konrad

L'UBOMÍR FELDEK

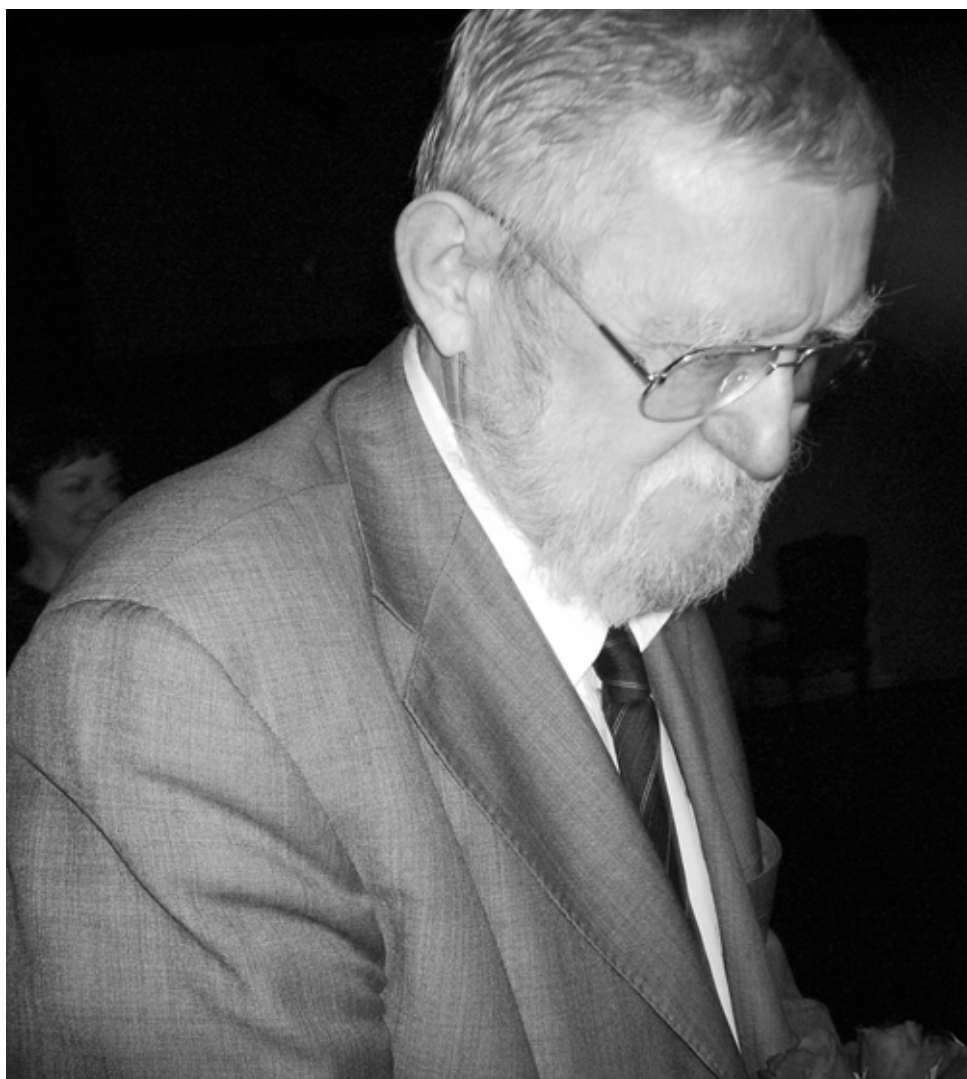

Foto: Elena Mandik

Rok 2006 v kultúrnom živote viedenských Slovákov by sa dal označiť takmer ako „feldekovský“. Prečo? Na jar sme sa s ním stretli v tradičnej čitárni Rakúsko-slovenského kultúrneho spolku na Viedenských literárnych revoch Dada Nagya. Na jeseň hostovalo na Otto-Bauer-Gasse Divadlo J. G. Tajovského zo Zvolena s jeho inscenáciou o živote francúzskej šansoniérky Edith Piaf Smrť v ružovom a do tretice (všetko dobré) jeho divadelné spracovanie známej rozprávky Dlhý, Široký a Bystrozraký v podaní zvolenských umelcov potešilo v divadle Brett slovenské deti vo Viedni.

So známym slovenským básnikom, dramatickým autorom a prekladateľom sa zhovárala Ingrid Konrad.

SLOVENČINA JE ÚŽASNÝ JAZYK

Pán Feldek, za všetkých viedenských Slovákov vám blahoželám k vášmu okrúhlemu jubileu, síce dodatočne, ale predsa.

Ďakujem, ale nie je k čomu.

Je k čomu a v tejto situácii mi napadá prvá otázka: keď sa vás niekto opýta na detstvo, čo vám príde na um?

Moje vlastné deti, pretože na ich detstvo si už spomínam dnes lepšie ako na svoje vlastné.

Kolko máte detí?

Mám päť detí, ale už to nie sú deti, tie deti majú už vlastné deti.

Kedy ste napísali svoju prvú básničku?

Prvá básnička, ktorá stojí za reč, bola „Hra pre tvoje modré oči“ a vyšla-nevyšla v roku 1958. Potom ju posunuli na rok 1959 a potom ju vôbec nevydali. Bola to vtedy taká zvláštna doba, keď sa hovorilo, že už sa môže, že je odmák, ale neskôr sa ukázalo, že po odmáku prišla zase zima. Práve máme päťdesiate výročie toho chruščovského odmáku, tej destalinizácie. Ja som mal vtedy dvadsať rokov a mal som šťastie, že sme mohli začať písať normálne. Lenže Maďari sa s tou normalnosťou veľmi poponáhľali, takže už na jeseň roku 1956 zase bolo po odmáku. A tak tie naše prvé, slobodnejšie knižky skončili viaceré tak ako tá moja. „Hra pre tvoje modré oči“ nebola jediná zastavená knižka, vtedy sa zastavilo zopár vecí, ktoré vznikli v tom období. Zase sa to priškrtilo, ale aj tak si všetci zapamätali, čo je to sloboda.

Určite ste aj nedávno napísali nejakú novú básničku. Aký je rozdiel medzi písaním prvej básne a písaním básne teraz, po rokoch?

Mne sa zdá, že s každým talentom je to skoro tak ako so spevom. Deväťdesiatročný Picasso maľoval tak ako mladý. Nedávno spievala v Bratislave Zuzka Lonská, ako keby sa nechumelilo, hlas jej vôbec nezostarol. Pavarottimu nestarne hlas a nestarne hlas ani Karlovi Gottovi. Talent nestarne, ja si myslím, že telo starne, pretože ako sa hovorí, má ísť do hrobu poriadne zhumpľované. Tak sa o to aj usilujeme, aby sme starli, ale talent nestarne. Keď napíšem niečo dnes, je to rovnaké, ako keď som bol mladý. Nedávno som mal vo Zvolene premiéru hry – síce pre deti, ale aj dospelí si prišli na svo-

je – volá sa „Dlhý, Široký a Bystrozraký alebo Keď má bača šťastie na zázraky“. Je to o túlavej princeznej, ktorú treba tri noci strážiť. A tak bača s tromi pomocníkmi – klaunami ju prvú noc stráži, ale ustráži ju násilím, druhú noc ju ustráži láskou a tretiu noc vôbec nepríde a ona sa už stráži sama a nechce sa jej túlať.

Túto vašu hru uviedol Rakúsko-slovenský kultúrny spolok vo Viedni v decembri 2006 v divadle Brett.

Myslím, že keď to nedávno hralo Divadlo Josefa Gregora Tajovského zo Zvolena vo Viedni v divadle Brett, tak si aj viedenský diváci prišli na svoje. Som presvedčený, že je to presne také, ako keby som to napísal pred päťdesiatimi rokmi. Už nikdy nebudem písať horšie, ale ani lepšie.

Spomenuli ste 50. roky – ja som ich nezažila, neprežila, ale zo 70. a 80. rokov si pamätám, že na Slovensku vychádzali knižky, ktoré nemali v Čechách šancu vyjsť. V tom období ste boli redaktorom vydavateľstva Slovenský spisovateľ, čiže ste boli určitým spôsobom pri tom. Ako to vtedy bolo? Aká bola vtedy doba?

To bola doba, ktorej sa hovorí normalizácia. Mala zvláštnu črtu – socializmus akoby sa 21. augustom 1968 rozdelil na dve polovice. Ako keby ste obrátili presýpacie hodiny a tí, čo boli hore, padali dole a naopak. Treba povedať, že tie presýpacie hodiny sa týkali hlavne komunistov, ktorí povedzme v 50. rokoch boli hore a potom sa im otvárali oči a v 60. rokoch sa usilovali o socializmus s ľudskou tvárou. Zákonite ich to potom priviedlo mimo komunistickú stranu. Niektorí vystúpili sami, niektorí boli vylúčení, boli ich desaťtisíce a celá tá normalizácia bolo vlastne akési vybavovanie účtov medzi jednými a druhými komunistami, ale trpela tým celá spoločnosť. Samozrejme, keď prídu tanky do nejakej krajiny, komunista-nekomunista, každý tým trpí a je z toho vydesený.

Ale pravda je, že Slovensko je mentalitou iné ako Česko. Na Slovensku nikto nikdy neveril, že to, čo sa tu deje, pochádza od nás a každý sa to usiloval oklamať. Kým v Prahe sa niektoré historické procesy odohrávali naozaj, tu sa odohrávali len akoby. V tom je slovenské šťastie. Takže aj normalizáciu sa Slovensko pokúsilo o čosi viac oklamať, ako sa to podarilo v Čechách. Tam si ľudia sku-

točne veľmi ubližovali, veľmi intenzívne. Aj slovenská normalizácia postihla veľa ľudí, ale nie až tak hlboko. A v rámci pokusu oklamať normalizáciu v kultúre, lebo na to sa pýtate, sme sa na Slovensku teda usilovali vyriešiť zákazy tak, že chvíľku boli istí ľudia zakázaní a potom sa pod cudzími menami do toho procesu vracali. Nie hneď, trvalo to často celé roky, ale postupne sa darilo meniť niektoré zákazy na povolenia. Je o tom aj taký vtíp – Brežnev sa pýta Husáka: „Ako ste sa vyrovnali s revizionistami?“ Husák podíde k oknu a hovorí: „Vidíte tam tých vrabcov na strome? Takto sme zatlieskali sa rozpáchli sa.“ Brežnev hovorí: „Ale už sú tam zas.“ Husák: „Áno, ale každý na inom konári.“ Tak taký je slovenský prístup k politike, k životu. Pre Slovensko je typické, že keď sa Slováci päť minút zhovárajú, zistia, že sú v rodine. A hoci si vedia aj ľudia v rodine ubližovať a poriadne ubližovať, a týka sa to aj tej veľkej slovenskej rodiny, tak zároveň na druhej strane platí, že sa nájdu zase ľudia, ktorí si vedia pomáhať.

Slováci v zahraničí sa usilujú slovenčinu udržiavať aj pre ďalšie generácie. Slováci v Rakúsku sme uznáni ako národnostná skupina, máme nárok pestovať svoju kultúru v slovenskom jazyku. V minulosti žili vo veľkom počte na území Viedne i na Moravskom poli. Čiže tradícia tam je a to nám Rakúsky štát aj uznáva. Často bojujeme s asimiláciou, lebo je logické, že sa Slováci povydávajú a poženia do rakúskych rodín. Ale predsa niekde drieme láska k materinskému jazyku a my sa mu venujeme. Aký je slovenčina materiál, ako sa ňou píše, ako sa s ňou pracuje? Ako hodnotíte tento jazyk?

Je to úžasný jazyk a to mám so slovenčinou skúsenosť nielen ako autor, ale aj ako prekladateľ. Nedávno mi vyšiel knižne napríklad Hamlet. A mimochodom, je to asi piaty alebo šiesty preklad Hamleta, ktorý vznikol na Slovensku. Hovorím na Slovensku, nie v slovenčine, lebo vôbec prvý preklad Hamleta na území bývalej Českej a Slovenskej republiky vznikol na Slovensku. Bol to Bosého preklad, to sa málo vie. Hamlet bol preložený síce do reči kralickej biblie – do češtiny, ale vznikol na Slovensku. Teda, keď to berieme územne, ešte skôr ako český preklad bol slovenský. Málo sa vie aj o tom, že

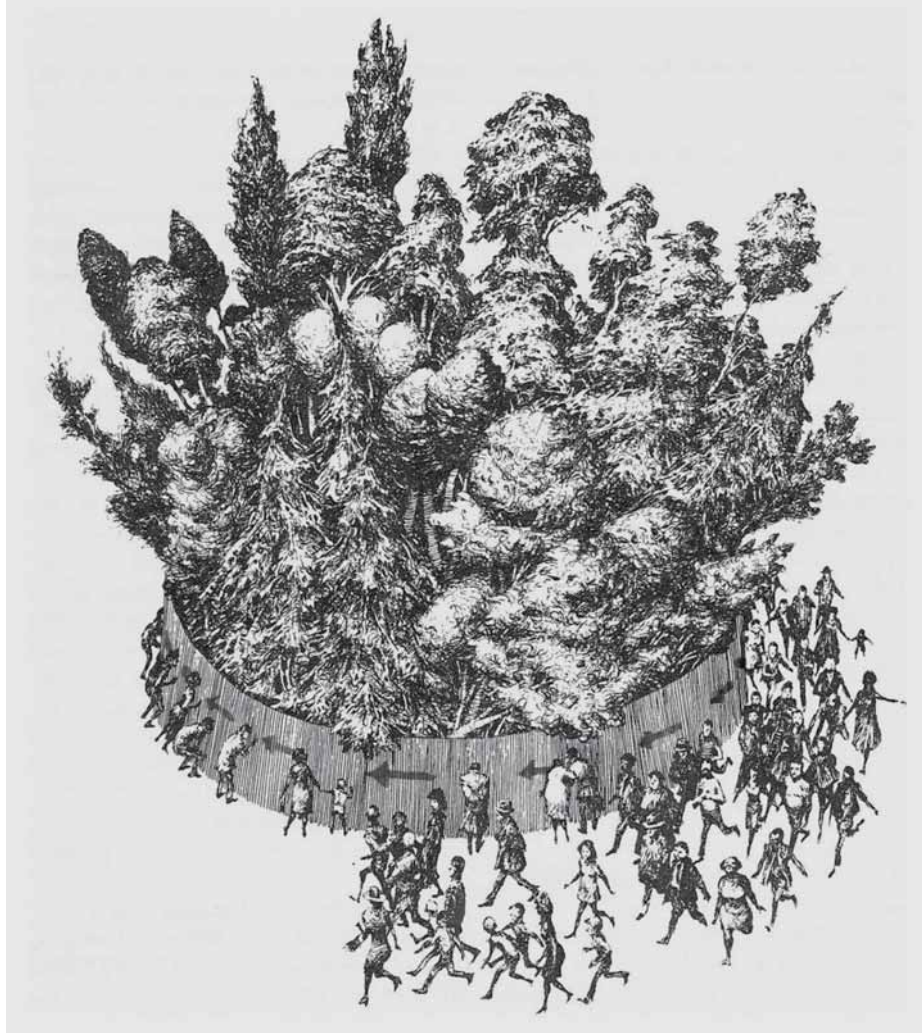
Ilustrácia
Albína Brunovského
ku knihe
Ľubomíra Feldeka
Najkrajšia rozprávka na svete

o Hamleta sa pokúsil aj Pavol Dobšínský, ktorému hovoríme slovenský Homér, pretože zozbieral slovenské ľudové rozprávky.

O Hamleta sa pokúsil aj Hviezdoslav. Keď prekladala Hamleta Zora Jesenská, vzdala úctu Hviezdoslavovi tým, že niektoré riešenia od neho prevzala. Je tam slávne miesto, kde sa hrobári zhovárajú, keď kopú hrob Ofélii. Shakespeare hovorí, že sú to klauni. Nehovorí, že sú to hrobári, lebo u Shakespeara vždy najsmutnejšiu situáciu správajú klauni. To je už taká Shakespeareova špecialita. Jeden hrobár sa pýta druhého: – Vieš, že Adam bol prvý šľachtic? Druhý sa čuduje a ten mu hovorí: – Preto bol šľachtic, lebo mal „arms“. Ale „arms“ znamená v angličtine aj erb aj ramená. Kopanie zeme ramenami – ten hrobár sa pohráva so slovnou hračkou a hovorí, že to bol vlastne človek s erbom. Hviezdoslav to riešil takto: „Vieš, že Adam bol zeman?“. „A ako si na to prišiel?“. „Vieš, keď kopal zem.“ A Zora Jesenská to prevzala. Vidíte, ako putujú tieto prekladateľské problémy, ako si jeden prekladateľ podáva štafetu s druhým. Ja som to už riešil inak: „Vieš, že Adam bol šľachtic?“. „Ako si na to prišiel?“. „Šľachtil zem, mal šľachy.“ Obohatil som to ešte o šľachy. Takže už na takejto maličkosti vidíte, že slovenčina môže riešiť aj najväčšie prekladateľské problémy. Do slovenčiny vieme dostať aj rýmovanú poéziu iných národov, aj spievanú. Slovenčina je jazyk porovnateľný s inými a keď ho budeme stále kultivovať, budeme mať aj silný básnický preklad, budeme do slovenčiny prekladať náročné diela a niektoré aj veľa ráz. Niektoré aj päť, šesťkrát, takže nikto nebude môcť povedať, že tu žije nejaký kultúrne slabší národ. A ľudia aj v Rakúsku budú hrdí na to, že sú Slováci a nebudú tak rýchlo asimilovať. Teda môže sa tam „asi milovať“ s Rakúšanmi, ale preto ešte nemusia asimilovať.

Ako je to s prekladmi, keď básnik prekladá iného básnika, ktorý tvorí v inom jazyku. Musí to naozaj vedieť precítiť v cudzom jazyku? Poznate jazyky, z ktorých prekladáte?

Poradím si s tými najznámejšími jazykmi – s ruštinou, angličtinou, poľštinou. V rodine mám geniálne dcéry a nevesty, ktoré vedia celý rad jazykov, takže ešte mi má aj kto pomôcť. V Prahe mám dcéru Aničku, ktorá keď sa rozhodne naučiť nejaký jazyk, o pár týždňov ho už vie. A takto sa aj vydala.

Začala sa učiť po španielsky, chodiť do španielskej komunity a dnes mám mexického zaťa – výtvarníka Eduarda Laru. Vystavoval v Bratislave aj v Košiciach a pri tejto príležitosti poskytol interview, ktoré vyšlo v denníku SME. Pýtali sa ho, ako sa dostal do Prahy. Prišiel s výstavou mladého mexického umenia a už sa do Mexika nevrátil. Hoci jeho rodina má v Mexiku veľké kostymárske ateliéry a dali ho vyštudovať výtvarné umenie, aby celú rodinnú firmu prevzal. A on im takto zdúchol do Prahy. Novinár sa ho pýtal, prečo ostal v Prahe. On odpovedal: „Preto, keď som videl to mesto, čierne, špinavé, unavených ľudí s kruhmi pod očami, takí bleďí, tak som si povedal: toto som hľadal celý život, tu chcem žiť. Ja, unavený mexickou farebnosťou, som konečne našiel mesto, kde si môžem oddýchnuť.“ Takýto kompliment Praha ešte nedostala. Praha zbiera komplimenty; každý, kto do Prahy príde, povie jej nejaký kompliment. Tento sa mi zdá jeden z tých najlepších.

Ako sa pozeráte na emigráciu, na emigrantov, na ľudí, ktorí sa rozhodli opustiť bývalé Československo, alebo aj na tých, ktorí odišli po osemdesiatom deviatom, či už za prácou alebo mali iné pohnútky?

To je vec slobody, slobodného rozhodnutia. Kedysi ľudia riskovali život, keď chceli emigrovať. Dnes sice život neriskujú, ale riskujú napríklad neúspech. Lebo nie každý je vonku úspešný. Niektorí sa aj oklame, veď stačí emigrovať do Prahy, ako som to urobil ja a človek ihneď zistí, že slovenský spi-

sovateľ nemôže emigrovať, nemôže emigrovať z jazyka a svoju čitateľskú obec má predovšetkým na Slovensku. Čím nechcem povedať, že v Prahe sa nedá žiť, dá sa tam žiť, ako povedal môj mexický zať – veľmi pekne a šedivo – ale aj farebne možno, ale nesmie byť človek spisovateľom. Emigrovať môže hokejista, zoberie si hokejku, korčule a stále sa Kanadanom, Rusom, Čechom, všade, kde sa hrá hokej. Akurát nemôže emigrovať na púšť. Mám takú básničku:

*„My slovenskí chalani
na hokej sme nadaní,
každý z nás je preto rád,
že je na Slovensku ľad.
Keby sme sa omylom,
narodili nad Nilom,
tam by nám naše nadanie
bolo na nezbadanie.“*

Čiže každý by mal emigrovať tam, kde je jeho nadanie na zbadanie. To by mala byť vlastne hlavná podmienka emigrácie. Kto sa pomýli, sklame sa.

Spektrum vašej tvorby je naozaj neuveriteľne široké. Prvý raz ste prišli medzi viedenských Slovákov tento rok v máji s Dadom Nagyom na jeho Literárne večery, ktoré Rakúsko-slovenský kultúrny spolok už tradične usporadúva vo Viedni a všetkých bez rozdielu ste prekvapili úžasnými vedomosťami o literatúre, o autoroch, ovládáte roky, kedy spisovatelia a básnici žili, až po brilantnú recitáciu

Lubomír Feldek čítal
v RSKS zo svojho
najnovšieho diela na
Viedenských literárnych
revoch Dada Nagya

Foto: Jozef Macura

ich básnického diela. Radi by sme vás nazvali slovenským polyhistorom, a preto sa vás pýtam, čo si myslíte o technike, o technických vedách.

Polyhistor určite nie som, lebo ja mám také vzdelanie ad hoc, len to viem, čo potrebujem, ale nie som sám. Hovorí sa, že Guillaume Apollinaire mal neuveriteľne frangmentálne vzdelanie. Nevedel veci, ktoré vie malý chlapec, a zase vedel úžasné veci, ktoré nikto nepotrebuje, ale on ich potreboval..

To je otázka, či je toto o vzdelaní?

Básnik musí byť vzdelaný zvláštnym spôsobom, ale inak nie je zlé, keď je básnik trebárs aj technik. Zhodou okolností nedávno som robil kmotra knižke svojho mladšieho priateľa Erika Ondrejčíku. Inak zaťa môjho nebohého ilustrátora, bohužiaľ už nebohého Albína Brunovského. Stal som sa krstným otcom aj prvej Ondrejčíkovej zbierky. Objavil sa ako básnik až po smrti svojho svokra. Keď som raz prišiel na návštevu k Albínovi, stretol som ho tam a Albín mi hovorí: „To je môj zať. To je taký inžinier, nebudeme ho volať do spoločnosti, on umeniu nerozumie.“ A zrazu sa ukázalo, po Albínovej smrti, že jeho zať je vynikajúci básnik a je to inžinier, zememerač.

A ja ho dávam do súvislosti s tými všetkými možnými inžiniermi, ktorí vstúpili do slovenskej literatúry a bolo ich neúrekom. Veď aj Ján Botta, autor Smrti Jánošíkovej bol zememerač. Chodil po horách a meral, meral a tak sa naučil merať stopy, aj metrum a metafory a napísal jednu z najkrajších našich básní, ktorá je porovnateľná, podľa môjho názoru, so všetkým kvalitným baladami v tomto žánri, ktoré kedy vo svete vznikli, len svet to prirodzene nevie. Ja ako prekladateľ to viem, lebo keď človek prekladá Lenoru Bürgera a potom si prečíta Smrť Jánošíkovu, si nakoniec povie, veď tá Smrť Jánošíkova je lepšia. Inžinierom bol aj Ivan Krasko, chemickým inžinierom je Jozef Mihalkovič. Inžinierov, technikov je v slovenskej literatúre a vôbec v umení dosť. Technici majú v sebe takú nejakú potrebu krásy a umenia nepravidelnosti. Veď asymetria sa dnes dostáva aj do architektúry. Ja by som to nazval poéziou architektúry, tie tancujúce domy a toto

všetko. Takže umenie a technika má podľa môjho názoru k sebe veľmi blízko. Aj keď ja mám dve ľavé ruky, všetky výkresy som si nechával robiť, neviem rátať a nie som technik – obdivujem techniku.

Už ste spomínali svoju tvorbu pre deti, nakoniec vo Viedni ste mali veľký úspech s hrou Dlhý, Široký a Bystrozraký. Aké je to písať pre deti? Robíte v tom rozdiel, písať pre deti a pre dospelých. Ako oslovujete deti?

No, začali sme sa zhovárať o mentalite, hovorili sme o politike a určitej slovenskej nedôslednosti, ktorá niekedy pomáha prežiť. Ja tvrdím, že Slováci vedia oklamať niektoré veci, ktoré iné národy robia dôsledne. Keď iné národy robia totalitu dôsledne, býva to hrozné. Slováci oklamú aj totalitu. Takže vtedy je na Slovensku dobre byť, keď sa klame zlá vec. Ale keď sa klame dobrá vec, tak to je zase zle. Hovorím o tom preto, že aj v detskej literatúre alebo ilustrácii, v tvorbe pre deti sa ukázalo, že slovenskej kultúre prospela naša nedôslednosť. Detské knihy všade na svete uvádzajú v tiráži vekové limity: toto je pre deti od 4 do 6 rokov, toto od 6 do 9, toto od 9 do 14. A vo všetkých iných kultúrach to rešpektujú aj spisovatelia, aj ilustrátori. Keď si vezmete českú knihu, stačí sa vám pozrieť, ako je zilustrovaná a viete, že sú dodržané pravidlá, ktoré sú v tiráži. Vezmete si slovenskú knihu, tu však nie sú pravidlá dodržané. Preto u nás vyrástla detská ilustrácia na svetovú úroveň, lebo nijaký slovenský ilustrátor nedodržiava tieto pravidlá. Preto vznikla škola Brunovského, Cipára, Lebiša, Bombovej a ďalších skvelých ilustrátorov – oni vlastne neboli schopní dodržať pravidlá detskej knihy, a preto vznikla na Slovensku krásna detská kniha, preto práve v Bratislave sa konajú Bienále ilustrácií ako veľké svetové podujatie. Ukazujeme smer: áno – rob pre deti, ale prekračuj tú hranicu. To isté sa týka samozrejme aj textu, lebo aj ľud to tak robil. Rozprávky neboli len pre deti, boli aj pre dospelých. Takže slovenská nedisciplinovanosť, to je jedna z našich najkrajších vlastností.

Ktorého zo slovenských autorov by ste odporučili našim čitateľom?

Prirodzene svoju manželku, ktorá píše skvelé poviedky. Teraz jej vyšla knižka „Tajomstvo Sloveniek“, z ktorej sa čitateľ dozvie, v čom spočíva tajomstvo, že Slovenky

sú takým úspešným a žiadaným tovarom. Veď viete, že už franský kupec Samo, keď tu založil prvý štát, mal 36 manželiek? Kvôli čomu inému by sem prišiel. Tu kdesi v oblasti Vratislavskej brány bol ten bájny Vogastisburg, tam žil franský kupec s 36 Slovenkami. Slovenku má Federer a vyhráva všetky turnaje – trikrát Wimbledon, vždy sa len pozrie na tú svoju Slovenku v hľadisku, zasmečuje a je neporaziteľný. Takže o tomto je aj knižka mojej ženy. Slovenská próza má celý rad vynikajúcich spisovateľov, z ktorých ja mám najradšej, teda bez toho, že by som chcel iných zmenšovať, Rudolfa Slobodu. Celý život som bol jeho priateľom a veľmi som šťastný, že som s ním absolvoval kus života. Bohužiaľ, on tu už nie je desať alebo jedenásť rokov. Dnes sa vynoril na Slovensku znova veľký talent, volá sa Lubo Dobrovoda. Napísal len jednu knihu Ja mal káč, ale tá je proste na svetovej úrovni. Keď pri príležitosti Európskeho dňa klubov v Prahe v kaviarni Slávia čítal Havel, v Bratislave v kaviarni U Rolanda čítal Dobrovoda. A vybral ho prezident medzinárodného PEN klubu pán Gruša (bývalý veľvyslanec Českej republiky v Rakúsku, pozn. red.). Takže to je veľký talent súčasnej slovenskej prózy. To by tak stačilo - keď vaši čitatelia prečítajú Slobodu a Dobrovodu a moju ženu, tak im poradiť ďalšie slovenské klenoty.

A akého súčasného slovenského básnika by ste nám odporučili – okrem vás?

My sme vlastne vyrástli z piesne a z rozprávky, veď päťsto rokov tu nebolo nič len pieseň a rozprávka. Keby nebolo piesne a rozprávky, tak tu ani my dnes nie sme. My sme sa prespievali a prerozprávali od zániku Veľkomoravskej ríše až do stredoveku. Každý Slováč má veľký zmysel pre poéziu a ja hovorím, že stačí si niekde vypiť a z každého Slováka sa začne valiť poézia, lebo každý má v sebe úžasný repertoár ľudových piesní. Hovorí sa, že dnes to už nie pravidlom, ja tomu neverím, Slováci stále budú mať veľký repertoár a radi si zaspievajú. Ten, kto si rád zaspieva ľudové piesne, ten cití metaforu, cití rytmus, rým, cití tú krásnu nezmyselnú zápravu zvanú poézia. Cíti jej krásu a má ju rád, a preto sa na Slovensku stále rodia výborní básnici a čo je zvláštne, aj slovenskí textári sú výborní básnici. To súvisí s láskou k ľudovej piesni. Všade inde, povedzme v Čechách, sa rozlišuje básnik a textár. „Textať je niečo máľ.“ Zdeněk Borovec

nikdy nebol považovaný za vynikajúceho básnika, ale u nás, pozrite sa, kto robí texty: Tomáš Janovic, zároveň je básnik, Ján Štrasser, Boris Filan, Milan Lasica, Daniel Hevier, nebohý Jožko Urban a mohol by som menovať ďalších a ďalších. Úžasná plejáda skvelých textárov. Slovenský piesňový text má vynikajúcu úroveň a nie je o nič horší ako slovenská poézia.

Trošku si, v úvodzovkách, zapolitizujme. Aká je podľa vás slovenská kultúrna politika dnes? Kam smeruje slovenská kultúra?

Viete, kultúrna politika nemá veľký vplyv na kultúru. Skôr by som povedal, že niekedy, ak ho má, tak taký nepriamo úmerný. Keď sa pozrieme do dejín ľudstva, najväčšie diela vznikli pod tlakom. Bolo hádam dobre v Rusku, keď Dostojevský písal svoje geniálne diela? Alebo mal to Shakespeare lahke? Hovoríme, že alžbetínska doba bola nádherná. Ale aká bola nádherná, keď už dvadsaťtriročný Shakespeare sa musel mlčky dívať na popravu Márie Stuartovej a ešte sedemdesiat popráv. A jeho patrón a priateľ a protektor lord Southampton bol vo väzení, Shakespeare musel svoje názory vyjadrovať nie ako občan, ale ako spisovateľ. V Hamletovi nájdeme všetko, ale v Shakespearovom životopise nič. Takže nie je dôležitá pre umelca politika? Myslím si, že vôbec nie je dôležité, aby umelec reagoval na politiku inak ako umením. Sú samozrejme disciplíny, kde je kultúrna politika dôležitá, pretože potrebujú peniaze. To znamená: veľké telesá, filharmónia, národné divadlo alebo drahé žánre, ako je film. Tam je dôležité, aby dobre fungovala kultúrna politika a podporila to správne. V tomto smere Slovensko teraz prechádza dosť ťažkým obdobím, lebo zanikol napríklad film. Kedysi sa na Kolibe robilo ročne päť, šesť filmov a jeden z nich sa povedzme aj vydaril. Dnes sa na Slovensku film takmer nerobí, takže sloboda sa u nás v tomto smere prejavila negatívne. Nie tým, že by sa slobodne točili krásne filmy, ale slobodne nám niekto zašantročil Kolibu. Ale hádam sa to dá do poriadku.

Začali sme rodinou, detstvom. Kruh sa uzatvára: Čo pre vás znamená rodina?

Ako sa to vezme. Rodina ako zázemie je samozrejme výborná vec. Ja som mal šťastie, že ešte ako pedofil som sa zoznámil so svojou ženou v čase, keď bola ešte pod

zákonom. Takže zákon by ma už teraz omi-
lostil - žijem s ňou dodnes. Viete, aký je rozdiel medzi pedagógom a pedofilom? Pedofil má tie deti rád. Takže ja som mal v živote šťastie, ale naozaj nie je nijaký recept na to, aby mal človek šťastie. Niektorí žijú sám, niektorí vystrieda viac rodín, sme rôzni a máme rôzne osudy. Sú aj ľudia, ktorým prospelo nešťastie, ktorým prospela samota, mnohí ľudia by neboli podali veľké umelecké alebo aj vedecké výkony bez svojej samoty alebo bez istého deficitu rodinného šťastia a pohodlia. Nepohodlie môže byť niekedy užitočné, takže nič nie je receptom samospasiteľným. Ale pre mňa je rodina dôležitá.

Ste stále veľmi aktívny a dozvedela som sa, že teraz pracujete na Novej scéne. V akej pozícii?

Mal som priateľa Miloša Pietora, bohužiaľ, už nežije, bol to vynikajúci slovenský režisér, ktorý režíroval aj moje hry a preklady. Boli sme veľkí priatelia, rozumeli sme si, takže vo chvíli, keď sa jeho syn stal riaditeľom Novej scény a oslovil ma, či by som mu na chvíľu nešiel robiť dramaturga, bez váhania som to prijal, pretože som to bral ako výzvu svojho nebohého priateľa Miloša Pietora staršieho. Na Novej scéne nechcem urobiť nič iné, len počas jednej sezóny, kým sa etabluje riaditeľ Miloš Pietor mladší, mu chcem pomôcť vytvoriť repertoár, za aký sa nebude musieť hanbiť. Nie je to tajnosť, ja pracujem rýchlo, už je celá budúca sezóna pripravená. Už na konci tejto sezóny by sme chceli uviesť dramaturgiu kultového slovenského prozaického diela „Krowiak“, ktoré písalo trinásť autorov a ilustroval ho Dangler, skvelý komiksový slovenský výtvarník. Pod pracovným názvom Agent Krowiak zasahuje dramaturgiu píše jeden z nich, Vilo Klimáček, a hudbu by mu mal zložiť Michal Kaščák, výborný skladateľ. Takže, ak sa to podarí, mal by to byť prvý titul z mojej dramaturgickej dielne, ak to tak smiem nazvať. V budúcej sezóne, ak všetko dobre pôjde, tak Lubo Dobrovoda, o ktorom som tu hovoril, už na môj príkaz začal písať svoju prvú divadelnú hru. Lebo, kto vie napísať dobrý román, kto vie napísať postavy v románe, ich dialóg, to je rodený dramatik. Takže verím, že o chvíľu tu budeme mať aj Dobrovodovu novú hru, mala by byť uvedená v budúcej sezóne. Pripravuje sa divadelné uvedenie Fontány pre Zuzanu a iste aj nejaké prekladové

tituly, ale tým nechcem povedať, že som spasiť Novej scény. Na Novej scéne činohra zdanlivo zanikla, ale predsa je dôležité, aby v kultúrnom bratislavskom organizme ostala Nová scéna ako svojbytný jav, ako symbióza činohry a spevohry. To znamená, aby robila to, čo sa nerobí v iných divadlách – hudobné divadlo. Ako externý spolupracovník som tam prežil celé šesťdesiate roky a aj kus sedemdesiatych. Prekladal som všetky tie West Side Story, Kiss me Kate a My Fair Lady a Grékov Zorbov, takže ja som inak starý novosceniak. Pre Novú scénu som urobil okolo tridsaťpäť vecí, takže viem, čo to je Nová scéna a viem, že bratislavský divák ju takú chce - ako divadlo hudobnej komédie. Tento žánr je typický pre slovenskú kultúru. Zase sa vraciame k piesni, k významu piesne v dejinách slovenskej kultúry. Keby sme sa pozreli na prvé slovenské hry, ktoré sa písali povedzme v devätnástom storočí, našli by ste pod názvom žánrové označenie hra so spevmi. Takže nech sa na Broadwayi nehnevajú, ale muzikál vznikol na Slovensku.

A teraz ešte malú pozvánku pre našich poslucháčov do Viedne, kedy pre nás chystáte váš literárny kabaret Bratislavská káva?

Je to taký môj projekt, pretože mám dve dcéry herečky, navyše spievajúce herečky. Staršia Olinka žije v Berlíne a hrá tam predstavenie Konzert für Amor so svojimi nemeckými partnermi Björn Lohsem a Millsom Imhorstom. S mladšou Katkou moderujem tento literárny kabaret. Rámcuje nám to pieseň Jara Filipa: Ranná káva, večerná káva a vždy to je inovovaný program, aj vďaka tomu, že má vždy iného hosťa. Takže, keď nás pozvete, radi prideme, môžeme priviezt' svoju manželku, môžeme priviezt' Dobrovodu – koho si budete želať a naša Katka nám zaspieva. Pôvodne spievala aj v mojej hre o Edith Piaf, s ktorou hosťovalo u vás zvolenské divadlo, ale vy ste videli jej alternujúcu Vladenu Škorvagogovú, ktorá odspievala celých sto alebo koľko predstavení, lebo moja dcéra Katka medzičasom otehotnela, porodila a vychovala dieťa. Ale znova sa vracia na divadelné dosky, účinkuje v muzikáli Neberte nám princeznú. Takže privezieme vám aj tie francúzske šansóny v jej podaní, ak len budete chcieť.

Veľmi sa tešíme, ďakujem za rozhovor.

Ja vám ďakujem za záujem. ■

Z PREŠPORSKEJ KUCHYNE

Prešporok (Bratislava) ako mnohonárodnostné mesto bol odjakživa križovatkou kultúr, ktoré sa navzájom ovplyvňovali. Žili tu najmä Slováci, Nemci, Maďari a Židia.

V prešporskej kuchyni sa z týchto kultúr stretlo to najlepšie. Okrem korenín sa používali výlučne suroviny z najbližšieho okolia. Samozrejmosťou boli bežné domáce zvieratá, ako hovädzí dobytok, ovce, sliepky, husi a kačice. Neďaleké Karpaty poskytovali široký sortiment zveriny, ryby dodával Dunaj. Rovnako sa jedli žaby, dunajské mušle, ale uplatnenie našlo aj konské mäso, ježe, krty, holuby alebo vrabce. V istých kruhoch bolo obľúbené mačacie a psie mäso, dokonca aj vrany. V Prešporoku sa dorábalo vynikajúce víno a ako vieme, vinice sú domovom aj slimákov a tie našli tiež svoje uplatnenie v kuchyniach prešporských gazdiniek. Dokonca poznali aj biely kaviár zo slimákov. Prešporskí vinohradníci zbierali slimáky, chovali ich v bedničkách, krmili listami burgyne, kvaky, šalátu a kalerábu, aby ich na jeseň, už zapuzdovaných poukladali do sudov s ovsom a po Popolcovej strede ich priniesli na trh ako veľmi žiadanú pôstnu lahôdku. Prešporčania poznali aj kaviár z výz a rôznych jeseterovitých rýb, ktoré vtedy bežne žili v Dunaji.

Podunajská nížina poskytovala široký sortiment zeleniny, ovocia a húb. V miestnej kuchyni cítiť vplyv všetkých armád, ktoré sa tade kedy prehnali (Turci, Plavci, Kelti, Húni). Odpradávná sa tu piekli posúchy ochutené paradajkami, paprikou, mäsom, zeleninou, hubami, syrom a bylinkami, veľmi podobné dnešnej pizze.

Zaujímavosťou prešporskej kuchyne je jej sezónnosť. Sezóna bravčoviny sa začínala pred Vianocami a trvala až do konca fašiangov. Počas veľkonočnej sezóny sa spotrebovalo veľa mladých baranov a capov. Jar bola sezónou kureniec a mladaj zeleniny. V lete sa jedlo všetko a veľa. V jeseni sa začalo jablkami, hruškami a gaštanmi a končilo husami, kačicami hojne zalievanými výborným prešporským burčiakom. Počas adventu bol pôst a strava sa stala veľmi striednou, aby sa ľudia mohli pripraviť na sezónu vianočných a novoročných hodov.

V Bratislave prevládali ručne písané kuchárske knihy, ktoré prešporské gazdinky dávali svojim dcéram, ale aj synom spravidla k pätnástym narodeninám.

Od Troch kráľov po Popolcovú stredu

Toto obdobie charakterizujú plesy a bály. Každý spolok, a bolo ich v Prešporoku neúrekom, usporadúval svoj ples. Prísna spoločenská etiketa kázala, že oslovíť neznámu mladú dámu na ulici je nemravné a neodpustiteľné, preto bolo treba každého mladého človeka uviesť do spoločnosti, predstaviť a samozrejme poohovárať. Nebolo azda ctihodnej prešporskej rodiny, ktorá by sa nezúčastňovala plesov. Matky vo večerných róbach a otcovia v žaketoch či frakoch uvádzali svoje potomstvo do spoločnosti. Prešporok na prelome storočí mával najmenej tridsať veľkých plesov za sezónu a malé plesy či súkromné zábavy ani nikto nerátal. Tieto boli väčšinou tematické, napríklad: pyžamové, zobrácke, oblečenie prarodičov či zvieracie masky. Populárne boli aj cigánske plesy, kde súťažili rómske kapely. Vyše päťdesiat prešporských primášov malo cez fašiangy plné ruky práce. Na ľadovom bále, ktorý sa konal na Železnej studničke, korčuliarom na hladine zamrznutého jazera vyhrával divadelný orchester. Okolo jazera predávali zababušenie čašníci grog a varené víno. Zámožnejší hodovali a tancovali v budove kúpeľov, mládež tancovala na ľade i na tanečnom parkete pod šírým nebom.

Šišky a šodó

Čas fašiangov, čas zábavy a hojnosti bol aj časom šišiek. Viedenčania sú presvedčení, že recept na šišky, po nemecky Krapfen alebo typicky viedensky Krapfl, pochádza od viedenskej cukrárky Cäcilie Krapf, ktorá mala svoj obchod okolo roku 1690 pri Peilerskej bráne a v celom meste boli známe jej „Cillikugeln“, ktoré na fašiangy plnila. Iná legenda rozpráva o zaľúbenej cukrárke, ktorá cesto namiesto do pece hodila do horúceho oleja, a tak vzniklo toto obľúbené pečivo. Na Slovensku sa Krapfen nazývajú šišky, pampúšiky, pampúchy alebo - a to nasvedčuje o nemeckom pôvode: krapne, kreple alebo fánky.

Tekutou špecialitou bolo šodó z rôznych prešporských vín - z bieleho bolo žltulinké, z červenej frankovky fialkové a z ríbezľového či jahodového vína červenkasté.

Recept na prešporské šodó (z francúzskeho „chaudeau“)

Metličkou rozšľahajte dve deci vína, štyri žltky, štipku soli a štyri polievkové lyžice vanilkového cukru. Nádobu vložte do väčšej, v ktorej už vrie voda, a jej obsah usilovne šľahajte. Vajcia s vínom sa najprv spenia, potom začnú hustnúť a zdvojnásobia svoj objem. Keď už šľaháte iba hustú penu, šodó odstavte. V žiadnom prípade sa nesmie variť, lebo by sa sklágalo. Hustý jemný krém úžasnej chuti nemusíte podávať len k pupákom, dukátovým buchtičkám alebo s piškótami. Môžete ho aj zmiešať so surovými jabĺčkami pokrýjanými na kocky, s mesiačikmi ošúpaných pomarančov, s kolieskami banána alebo s odkvapkanými zaváranými jahodami, hruškami či broskyňami. Môžete ním naplniť košíčky z krehkého cesta a každý ozdobiť višňou naloženou v rume. Vždy bude chutiť, aj keď ho spravíte z poradnejšieho vína, čo pravdaže hosťom nesmiete prezradiť.

Všetky šodó-nápoje sa servírujú vo vysokých pohároch, s lyžičkou, ozdobené čiapočkou zo šľahaného bielka s prídavkom sladkého vanilkového cukru. Namiesto bielka môžete šodó ozdobiť bobuľkami hrozna, najlepšie červeného.

Podľa: Peter Ševčovič: *Z kuchyne starého Prešporoka*, vydala Matica slovenská v roku 2001, spracovala: ik

RADOŠINSKÉ NAIVNÉ DIVADLO HRALO VO VIEDNI DESATORO

Slovenské Radošinské naivné divadlo možno bez nadsadenia prirovnať k „obežnej družici“, ktorá sa pravidelne objavuje na kultúrnom nebi Slovákov žijúcich vo Viedni a okolí. Inak to nebolo ani tento rok a všetci nadšenci a fanúšikovia radošinského humoru sa jej návratu konečne dočkali.

16. októbra 2006 „pristálo“ RND znova na doskách viedenského divadla Freie Bühne s takmer astronomickou presnosťou - „do roka a do dňa“ a slovenskému publiku vo Viedni ponúklo najnovšiu divadelnú hru Stanislava Štepku Desatoro.

Vystúpenia Radošincov sa stali vo Viedni a v okolí už milou tradíciou a preplnená sála divadla znova potvrdila, že je o nich stále živý záujem.

Už názov hry Desatoro vzbudzuje predtuchu biblických súvislostí, ale čo to má spoločné so svojráznym humorom Radošincov? Desať prikázanií (po slovensky) komentuje autor Stanislav Šteпка takto:

„Už vari desať rokov s nesmiernou pasiou počúvam, ale si aj zapisujem autentické príbehy, ktoré ma nedávno inšpirovali k napísaniu mojej prvej knižky poviedok. Už počas písania sa desať poviedok z chystaného cyklu zrazu začalo až priveľmi podobáť desiatim Božím prikázaniám. A vtedy tuším u režiséra Ondreja Spišáka skrsol nápad – vytvoriť z poviedok Anjel, Slovenská rodná dedina, To je láska, Pupákovci, Jediné riešenie, Básnik Lojzo, Pár poznámok na okraj Vilovho života, Ema má mamu a mama má Emu, Noc po premiére a Po voľbách desať samostatných javisko-

vých príbehov – Desatoro. Tie by nielen prvoplánovo ilustrovali spomínaný základný a zásadný morálny kódex ľudstva, ale aj by nementorsky a s humorom hovorili o tom, ako žijeme, ako nechceme, ale najmä ako chceme žiť. Všetkých desať javiskových poviedok má základ v autentickom zážitku, niekedy až neuveriteľnom, inokedy bizarnom, no vždy skrz-naskrz ľudskom, dotvorenom literárnou fantáziou.

A tak po prvý raz vo svojej histórii ide Radošinské náivné divadlo inscenovať poviedky – úplne nová výzva pre všetkých tvorcov a najmä pre hercov RND. Veríme, že toto tvorivé úsilie prinesie na dosky nášho divadla nové – a ak sa podarí aj originálne – pohľady, ale aj inú kvalitu dramatického uvažovania a iste aj humoru. Veď práve humor a piesne, interpretované hercami v Desatore, by mali byť akýmsi organickým spojivom medzi jednotlivými poviedkami i príkázaniami. Za všetkých tvorcov pred uvedením Desatora nemôžem v tejto chvíli povedať iné – iba to známe: Tak nám Pán Boh pomáhaj! “

Už pred rokmi som sa ho opýtal, odkiaľ berie námety pre svoje hry. Jeho odpoveď ma veľmi neprekvapila, keď tvrdil, že jeho hry sú príbehmi zo života obyčajných ľudí. Jeho pozorovací talent sa naplno prejavil aj v hre De-

satoro. Jeho desať poviedok: je príliš krátkych na samostatnú hru a príliš dobrých na to, aby sa na ne zabudlo.

Prechod z poviedky do poviedky bol taký jednoliaty, že divák hru mohol stále vnímať ako jeden celok. Ako ďaleko sama hra postúpila, dalo sa vždy ľahko odhadnúť práve podľa tematiky múdrosti Božieho príkázania. Samozrejme, autor si všimol a irónii vystavil nielen bývalé politické režimy (napokon, kto pozná humor Stanislava Štepku, to tak trochu čakal), ale rovnako vedel nastaviť morálne zrkadlo aj dnešnej dobe a spoločnosti, ľuďom zaslepeným svojou dokonalosťou a egoizmom.

Okrem vynikajúcich hereckých výkonov a dramaturgie si divák musel všimnúť a oceniť aj hudobnú kompozíciu. Autorom originálnych hudobných vložiek je Kamil Mikulčík, ktorý

dôstojne prebral úlohu hudobného skladateľa divadla po zosnulom Jánovi Melkovičovi.

Radošincov si dnes nemožno predstaviť bez úžasných monológov Stana Štepku, ale ani bez stálic divadla, hercov, ktorí sa nám aj v hre Desatoro predstavili ako Maruška Nedomová, Csongor Kassai a Mojmir Caban. Nemožno zabudnúť ani na hercov, ktorí v hre síce nehrali hlavnú úlohu, ako Milan Saga a Ladislav Hubáček, ale bez nich by „radošinci neboli radošinci“. Je sympatické, že v každej Štepkovej hre dostávajú možnosť hrať mladí, talentovaní herci, ako Dominika Kleissová a Andrea Martvoňová.

„Desatoro“ je hra plná humoru a originálnych nápadov, v ktorej sa spájajú životné ponaučenia s „Božími pravdami“ a dávajú divákovi možnosť zamyslieť sa aj nad vlastným životom. Hra nechce moralizovať, skôr úprimne rozprávať o našich ľudských slabostiach. ■

DIVADLO JOZEFA GREGORA TAJOVSKÉHO

SMRŤ V RUŽOVOM

Na jeseň 2006 v priestoroch RSKS vo Viedni uviedol súbor Divadla Jozefa Gregora Tajovského zo Zvolena predstavenie hry o živote a tvorbe známej francúzskej šansoniérky Edith Piaf.

Autorom pútavo spracovaného príbehu je slovenský dramatik, básnik, prozaik a prekladateľ Ľubomír Feldek. Hru v réžii Michala Náhlíka naštudovali herci zvolenskej činohry a premiéru inscenácie uviedli v roku 2002.

Hlavná predstaviteľka rozdávala autogramy

Už pri vstupe do spolkovej sály boli prichádzajúci diváci ohromení dokonalou divadelnou kulisou, ktorá na malom priestore vznikla. Okolo stien boli ponafahované zvukové a svetelné káble, rozmiestnené reproduktory, teda nechýbalo ani pravé divadelné osvetlenie a ozvučenie, čo samo osebe už vzbudzovalo pocit ozajstného divadla. Každá maličkosť na scéne dávala tušiť, že máme do činenia s divadelnými profesionálmi.

Na javisku, takmer za úplnej tmy, sa do zrkadla pozerá žena – oblečená do čiernych šiat. Na prvý pohľad sa zdá, že je zúfalá, bezradná a utrápená životom. Edith Piaf dokonale stvárnila Vladena Škorvagová. Prehovorí pevným hlasom, cítiť z nej odvahu, rozhodnosť a odhodlanie bojovať so životným osudom. Ironicky sa pýta sama seba: „Slepnem a umieram, alebo iba umieram a slepnem?“... pomaly sa obráti smerom do hľadiska, aby nám porozprávala svoj životný príbeh.

Tých niekoľko minút predstavenia divákovi už napovedalo, že ide o nezvyčajne dramatickú hru, bohatú na napätie, o hru plnú krásnych myšlienok. Jednotlivé životné epochy jej autobiografického rozprávania sú obohatené jej krásnymi piesňami. Piesňami, ktorých me-

lódiu každý hneď spozná, všetky boli preložené aj do slovenčiny. Hlavná predstaviteľka dokázala, že je nielen vynikajúca herečka, ale aj speváčka.

Edith Piaf sa narodila 19. decembra 1915 v Paríži. O svojej matke nevedela veľa povedať – vôbec ju nepoznala. So smiechom cez slzy tvrdila, že ona ju „len“ porodila, ale celý život tým trpela, chýbala jej. Prvé roky života žila u starej mamy. Jej otec Louis Gassion bol pouličný komediant a keď mala 10 rokov, zbral ju k sebe. Pôvodne chcel, aby sa stala artstkou, ale útle dievča vedelo zaujať okolo idúcich skôr spevom. Keď ako pätnásťročná opustila svojho otca – alkoholika, na živobytie si zarábala naďalej spevom blízko Place Pigalle. V roku 1933 sa jej narodila dcéra Marcelle. Dievčatko však po dvoch rokoch ochorelo a umrelo.

Celkom náhodou ju raz počul na ulici spievať Louis Leplée, riaditeľ kabaretu „Gerny`s“ a ponúkol jej miesto. Od neho dostala umelecké meno „Edith Piaf“ a už jej prvé vystúpenie v októbri 1935 bolo veľkým úspechom. Bol to zrod kariéry veľkej šansoniérky. Rolu všetkých mužov v hre vynikajúco stvárnil Radoslav Kuric. Vždy inak oblečený stvárnil charaktery mužov, ktorí vstúpili do spe-

váčkinho života. A tých nebolo málo. Viackrát bola vydatá, počet jej milencov považovali za škandál.

V piesni „Nie, neľutujem nič” sa Edith Piaf s týmto vyrovnáva:

*„Či dobré a či zlé život dal – je mi to bien egál!
Nie! Vôbec nič! Nie! Ja neľutujem nič!
Zaplatím každý špás! Čo stratím, v tebe zas
môžem nájsť!”*

Napriek všetkým aféram a škandálom vo svojom vnútri bola veľkou cititeľkou svätej Terézie z Lisieux, ktorú v hre stvárnila herečka Dana Karolová. Bolo skutočne dojímavé, ako sa na sväticu vždy dokázala obrátiť, keď potrebovala pomoc, alebo sa chcela len vyžalovať a s niekým sa porozprávať.

V roku 1946 spoznala svoju životnú lásku, svetoznámeho boxera Marcela Cerdana. Keď sa po dôležitom boxerskom zápase v USA mal vrátiť späť do Francúzska, prehovorila ho, aby

svoj návrat urýchlil, aby nepriplával loďou, ako bolo plánované, ale aby šiel lietadlom. Pri Azorských ostrovoch sa však lietadlo zrútilo. Pre Edith Piaf to bol úder, z ktorého sa nikdy nespamätala. Z toho obdobia je azda jej najkrajšia pieseň „Mon Dieu”:

*„Noc a deň ešte daj na lásku nám,
daj nám ten krátky raj, kým sa ho vzdám!
Mon Dieu, Mon Dieu, Mon Dieu.
zjav svoju moc, nech postojí čas tvoj!
Ty ešte raz na deň a noc nás spoj!”*

Jej osobná revolta našla útočisko v alkohole a drogách. V roku 1952 sa znova vydala. Za Jacquesa Pillsa, ale manželstvo trvalo len krátko. Potom spoznala gitarového komponistu a speváka Georga Moustaki a stala sa jeho milenkou. Bol to práve on, čo pre ňu skomponoval známy šansón „Milord”, ktorý sa neskôr stal svetovým hitom.

Počas koncertu v NY v Manhattane v hoteli Astoria odpadla na javisku. Po vyšetrení lekári

konštatovali nevyliciteľnú rakovinu žalúdka. V roku 1962 sa vydala za speváka Theopahnisa Lamboukasa, mladšieho o dvadsať rokov. Sama mu dala umelecké meno Théo Sarapo a všemožne mu pomáhala v jeho len začínajúcej speváckej kariére. On sám jej bol zase jedinou oporou v jej utrpení, keď pomaly umierala:

*„On zas v mojom náručí ma kvitnúť naučí
a o ružiach mi spieva.
Keď tie slová z jeho pier klásť začnem na papier -
aj papier zružovieva!
Čierna noc čierny kvet len podať vie mi, od jeho viet čierny kvet - zružovie mi!
Láska ruže dáva dvom a keď aj príde smrť -
tak v ružovom!”*

Edith Piaf zomrela vo veku 47 rokov a je pochovaná v Paríži na Cimetière du Père Lachaise. Ešte aj dnes ležia stále na jej hrobe čerstvé kvety...

Keď zomrela na našom javisku spolkovéj sály, na chvíľu zhasli všetky svetlá. Hra sa skončila presne tak, ako začala – za úplnej tmy. A keď sa svetlá znova rozsvietili, na divákov sa už usmievala herečka Vladena Škorvagová. V sále bol jej úsmev takmer jediný, diváci mali od dotatia v očiach slzy. ■

HVIEZDOSLAVOV ČITATEĽ A ČITATEĽOV HVIEZDOSLAV

Siahnuť po tvorbe chronicky známeho slovenského básnika je na prvý pohľad nie veľmi nápadité. Ale poznáme Hviezdoslava naozaj, alebo si pamätáme len tendenčné frázy zo školských lavíc? Hostujúci profesor z Inštitútu slavistiky Viedenskej univerzity pán Prof. Dr. František Koli nás v zaplnenej sále na Otto-Bauer-Gasse presvedčil, že ho vlastne až tak dobre nepoznáme.

Hovoril o živote básnika, jeho literárnej tvorbe, ale aj čitateľských osudoch Hviezdoslavovej poézie a prekážkach medzi jeho poéziou a čitateľom. Sám jazyk, ktorým Hviezdoslav písal, je vzájomným prepojením filozofických pojmov a významových útvarov, ktoré čitateľ pomerne ťažko vníma a ktoré si musí najprv osvojiť. Až potom dokáže dokonale pochopiť Hviezdoslavovu poetickú tragiku či idylu života, pochopiť jeho pokoru a revoltu, precítiť a prežiť zúfalstvo a nádej.

Slová jeho jazyka celou plochou dopadajú presne tam, kam boli mierené, sú plné významových spojení umožňujúcich pomenovať všetky veci a všetky polohy ľudského ducha, od vesmírnych galaxií až po najdrobnejšiu rastlinu na zemi, od filozofickej reflexie po jednoduchý prejav ľudového myslenia, od sfér intelektu až po prácu roľníka...

Prechádzka Hviezdoslavovou poéziou sa musela začať na rodnej Orave, v jeho rodisku:

*„Zlatá dedinka, rodisko moje!
Slzou mi prejdú, po krásach твоjich,*

*vrcholoch, lúčinách kaliace oči...
nad tebou plače syn tvoj – od radosti.“*

Vo svojich veršoch si básnik neraz spomína na rodičov, zvlášť na matku ako najdrahšiu bytosť jeho života, ktorej obraz sa tak často zjavuje v jeho lyrike. Napokon to Hviezdoslav sám vyznáva aj v básni „Mňa kedys zvädzal svet“, že bol to „zrak drahej matky, ktorý sa sklenul ponad jeho žitím“ a rozhodol, že zo začínajúceho po maďarsky píšuceho básnika sa stal básnik slovenský.

Hviezdoslav ako básnik neupína svoj zrak iba k Orave, ku svojmu rodisku a k nočnej oblohe ako zrkadlu duše. Jeho tvorba vždy bola spojená s osudom Slovenska, ako to vyjadril aj v básni „K Tatrám“, ako obrazu nekonečnej krásy a zároveň bolesti a utrpenia:

*„Tatry naše, Tatry slávne,
neraz tak sa domýšlam:
stĺpy ste, hej, neúnavné,
zasadené k hlbínám...“*

*Tatry naše, Tatry chmúrne,
už nevidieť z mračien vás,
moja myseľ tiež spošmúrní,
rozhorčí sa v taký čas...“*

Ak Hviezdoslav vidí Tatry ako oltáre, je pochopiteľné, že na ich úpätí skladá vo svojej tvorbe básne-prosby a básne-modlitby.

Takou je aj báseň „Prosba“:

*„Bože! Otče národov,
prosíme Ťa: vzhliadni
na náš národ osíralý...
S balzomom, s lahodou,
prispej, keď v bolesti, žiali,
mysle osviež, sceľ mu rany...“*

Ako vďačné zrkadlo básnikovej rozbolenej duše mu slúži nočná obloha, plná ligotavých hviezd. Od nich si odvodil aj svoje básnické meno – Hviezdoslav – aby takto s nebom spojený vzdával hold hviezdám – symbolu nesmrteľnosti – ako v básni „Mám otvorený oblok“.

Hviezdoslav ako básnik bol bolestne konfrontovaný čitateľským nezaujmom. Hoci v svojej poézii počas celého života bol verný princípu „čo dávam, dávam z úprimnosti duše“, v skutočnosti jeho poézia – ako sám napísal – bola iba „oným zvukom, čo púšťou hluchou letí!“

Tento trpký motív zaznieva aj v básni: „Netrápte sa piesne moje.“

*„Netrápte sa piesne moje,
že vás málokto má rád,
neviete byť ľahké – to je –
priezračných sa krás i vnád ...“*

*Neželejte piesne milé,
že vás nenôti nik;
že ste stá kvet na mohyle,
v knihe leda pamätník...“*

V Hviezdoslavovej poézii často zaznieva hlas vzbury a nesúhlasu a najradšej by sa premenil na víchor, na prívál mora, na sopku, teda na živly očisťujúcej sily, ale ako človek si uvedomuje svoju ohraničenosť a bezvládnosť. Takto to vyjadril v dialógu s neúprosným osudom v básni „Osud“.

*„Osud, osud, tvrdý osud!
ale načo ponosy?
čo raz vyrval, ba i spravil,
aby zmenil, ponapravil,
či ho človek uprosí?“*

*Osud, osud, krutý osud!
ale načo náreky?
čo raz urval, nevydá ho:
každá radosť, každé blaho
zmarené sú naveky...!“*

Jeseň Hviezdoslavovho života je spätá s pocitom straty vlastnej identity a totožnosti, čo dnes moderná poézia formuluje slovami „ja je niekto iný“. Hviezdoslav hľadá svoju totožnosť a identitu:

*„Hľadám sa, hľadám
nenachodím sa;
nieto ma v mieste, nemá ma čas,
len či sa kedy
a kde ešte nájdem,
kde ešte sa nájdem
aspoň len raz?“*

S pribúdajúcimi rokmi sa v Hviezdoslavovej poézii objavujú prírodné motívy, ktoré signalizujú neúprosný zákon času:

*„Prázdne pole, púste pole,
pohrúžené do nevôle,
mlčí, dumá v chladnej tóni,
iba vatra na ohnisku
v znak života v diali, blízku
blíkne ešte, usmeje sa, ziskriac splesá,
či to pole slzy roní?“*

Vedenie RSKS úprimne ďakuje pánovi Prof. Dr. Františkovi Kolimu, ako aj poslucháčom slavistiky na Viedenskej univerzite za zaujímavý večer.

Autor ďakuje Prof. Dr. Františkovi Kolimu za poskytnutie materiálu a podkladov na tento článok.

*Mňa kedys' zvädzal svet, mi hovoriac:
Reč, ktorú z domu vieš, ó, jak je lichá!
Jak biedny nástroj ona pre snem prác,
čo žitím srdca sú a duchu pýcha...
Ta pohod' totú handru, odev vetchú,
do ktorej hriech je haliť pomysly;
máš krídla, známe, – no máš ich var' k letku?
Jak však, keď strapy tebou ovisli!? –*

*Ja nevetil im, zvodcom mladosti,
ni slova na to – snád' bo protirečiť
som neznal ešte v sebe súcosti;
no hana tá, viem, začala sa priečiť
mi k hnusobe až ... a vtom dobrá matka
ma privolala, čul som, vážil som:
Jak? Reč tá matky nebola by sladká?
Nie šatou vhodnou veľkým pomyslom?*

*A rozhodlo. Zrak drahej matere
sa vtedy sklenul ponad mojim žitím
blankytom jasným v plnej nádhere,
reč úst však tokom slávnym roztočítým
rozplynula sa duše mojej krajom,
jej vlahou skvitla túžba mládenká;
a od tých čias, mať chcem-li život rajom,
len rieknem: na mňa, hunka slovenská! ...*

*Až ťažko chápať, zvodci mladosti,
čo chceli ste s tým reči potupením?
Však zhádol som: Aj, pečať podlosti
vám udieram v tvár! – tak váš blabot cením;
vy chceli ste, by stromček uschnul nahý,
zhrýzť stržen jeho, podryť korene;
no prerástol lesť! Plný sily, váhy,
košatý šumí z tých čias nadšene:*

*Ó, mojej matky reč je krásota,
je milota, je rozkoš, láska svätá!
Je, vidím, cítim, celok života!
Môj pokrm dobrý, moja čaša zlatá,
a moja odev, ktorej neviem ceny ...
Buď požehnaný, kto sa pohodil
v tom so mnou, trvá pri tom nepremenný!
Buď kliaty, kto sa zaprel, odrodil ...*

*Ó, bár bych stačil vysať všetku slasť,
čo ona skytá, nastoliť ju v slove –
znal súhrn skvostov ukrytých v nej nájsť,
v ne obliecť svoje zjavy myšlienkové!
Lež, priznávam sa, labužník som slabý
a haviar s tupým, krehkým toporom –
Medzitým ona – v ľude steká žľaby,
na Tatre vlaje krásy práporom ...*

Z lyrického cyklu **Letorosty III** (1893 – 1895)

VIEDENČANIA ICH POZNAJÚ AKO BRIMSENNOCKERL

Prvá zmienka o produktoch salašného ovčieho mliekarstva na území dnešného Slovenska pochádza z roku 1470.

Na uhorskej listine vydananej zvolenským županom a kremnickým banským grófom V. Mölsteinom povoľuje tento svojmu šoltýsovi Ladislavovi Valachovi a jeho ľuďom osídliť opustený majer neďaleko Valaskej. Za jeho návrh boli osadníci povinní platiť zámku Ľupča ročne 25 baranov, 25 škopov a bryndzu. V roku 1497 daroval neznámy spišský kapitán Valachovcom spustošenú dedinu

Jakubiany a prikázal im platiť daň od každého domu a role po zlatke alebo po šatke hrudového syra. Zmienky o tzv. „valaských syroch“ a „valaskej bryndze“ z oblasti údolia rieky Bečvy na slovensko-moravských hraniciach nachádzame aj v materiáloch z 80. rokov 16. storočia.

Práve ako sa bryndza stala typickou slovenskou kulinárskou špecialitou, prešiel proces jej výroby pomerne zložitým vývinom. Už v prvej fáze jej vzniku sa v dobových dokumentoch hovorievalo o typicky národnej surovine slovenskej kuchyne. Za jedného z prvých zostavovateľov jedálneho lístka Slovákov možno považovať Jána Čaploviča. Bryndzu považoval za najlepší syr v Uhorsku a vyjadril sa o nej: „vyrábajú ju len Slováci, a to tí, ktorí žijú... v Oravskej, Trenčianskej...v Liptovskej, Zvolenskej, Spišskej, Gemerskej a Šarišskej stolici. Ako tokajské kraluje medzi vínami, tak je breznianska bryndza kráľovnou medzi všetkými syrmi“.

Prvá bryndza na Slovensku sa vyrábala tak, že sa dobre premiesnený a osolený ovčí syr natlačil do očistenej a vysušenej ovčej kože, ktorú valasi dobre zašili a zavesili do dymu, aby ju konzervovali údením. Staršia literatúra uvádza, že práve nasolenie ovčieho syra počas jeho miesenia pred zašitím do kože odštartovalo históriu pravej slovenskej bryndze.

Bryndza sa spočiatku vyrábala len pre úzky okruh domácností majiteľov oviec a ľudí, ktorí ich na salašoch mali na starosti. Keďže sa ovce chovali najmä pre vlnu, mäso a maslo, bryndza bola len vedľajším produktom chovu. Domáca bryndza sa v niektorých oblastiach Slovenska, napríklad na Orave, Liptove, v rodinách, ktoré chovajú ovce, robí až do súčasnosti. Syr, ktorý dostanú od baču ako podiel za ovce, respektíve ako naturálie z roľníckeho družstva, spracujú doma: syr hrubo rozdrvia a rozmiešaný so soľou natlačia do nádoby na neskoršie použitie.

Chov oviec a výrobu ojedinelých produktov možno zaznamenať už od polovice 18. storočia, keď sa ich stavy zvyšovali pod vplyvom hospodárskej politiky Márie Terézie a Jozefa II. Z ich popudu sa začali do monarchie dovážať nové druhy produktívnych oviec, napríklad merino, infatádo, negretti, aby sa doplnili a skvalitnili vyhynuté a zakrpatené domáce druhy. To postupne viedlo aj k vyššej produkcii nielen vlny a mäsa, ale aj ovčieho mlieka a hrudového syra. Za vlády Jozefa II. došlo v roku 1787 k založeniu prvej bryndziarne na strednom Slovensku, v Detve. V tomto čase boli položené základy tradičnej výroby bryndze na Slovensku.

Dobová literatúra považovala za najlepšiu liptovskú bryndzu a jej vysoká kvalita sa vysvetľovala vynikajúcimi pasienkami, ako aj tým, že pri výrobe syra sa v mlieku nechávala smotana, preto nebola suchá a mala dostatok tuku. Matej Bel, ale aj F. E. Brückmann ju porovnávali so zázračným benátskym liekom tzv. „theriakom“, ktorý liečil rôzne choroby. „Liptovský theriak“ – tak znel názov jej kvality a liečivých účinkov. Toto opísal v polovici 18. storočia v rozsiahlej rozprave aj bratislavský lekár Kundmann, podľa ktorého liečivá moc liptovskej bryndze spočívala najmä v tom, že po jej požití sa pacient viac potil než po benátskom theriak. Do bryndze, ktorá mala byť takýmto zázračným liekom, sa primiešavalo víno a rozdrvená materiná dúška spolu s inými aromatickými bylinami, napríklad šafránom, rascou a muškátovým orechom. Takto obohatená sa v drevených getách nechala dozrieť a posielala na predaj do zahraničia.

V tejto súvislosti vysoko oceňovali liptovskú bryndzu použitú na slovenskú špecialitu nazvanú bryndzové halušky.

V 18. storočí sa na pálfyovských majetkoch robili pokusy uskladňovania bryndze v hlinených nádobách. Prvé bryndziarne nevyrábali bryndzu po celý rok. Sezóna trvala od včasnej jari do Veľkej noci. Jej výrobný čas sa predlžoval až do októbra, a to najmä vtedy, keď bol dostatok vykvaseného hrudového syra. Prvé bryndziarne boli veľmi primitívne. Hrudky z ovčieho mlieka sa ručne miesili a vaľkali. Mletie bryndze na ručných mlynoch je známe už od roku 1800 a znamenalo veľký pokrok.

Prvý export bryndze smeroval do Viedne. Teodor Wallo, chýrny bryndziar z Liptova, vo svojom rukopise o začiatku vývozu bryndze udáva, že tovar sa dopravoval čiastočne na povozoch a čiastočne po Váhu a Hrone na pltiach. Do Viedne sa tovar vozil väčšinou na vozoch, niekedy sa doprava aj kombinovala. Spracovanú bryndzu, tzv. „šnajdku“ naplnili „nabili“ ako pevný blok do voza so slamenou košinou alebo do dreveného voza vyloženého slamou a plátom. Pri doprave na pltiach sa bryndza natlačila do jedľových sudov, lebo len tak sa dalo zabrániť prípadnému vniknutiu vody. Takáto doprava bryndze bola veľmi pomalá, drahá a nebezpečná, pretože v tom čase neboli ojedinelé ani prepady tovaru rôznymi zbojníkmi. Preto sa bryndziari vyberali na cesty v karavánach, pri sebe no-

sili zbrane a ďalšie potreby nevyhnuté na niekoľkotýždňové cesty. Okrem rizika spojeného s cestou bol tu spočiatku aj problém s tým, že bryndza nebola ako obchodný artikel známa. T. Wallo vo svojej práci udáva, že s týmito počiatočnými ťažkosťami sa dostali viaceré firmy do úpadku, a preto sa hľadal nový spôsob predaja bryndze. Výroba a predaj sa začal organizovať tak, že sa niektorí ľudia špecializovali len na výrobu bryndze, iní obstarávali a organizovali dopravu a ďalší sa starali o objednávky.

Podľa ústneho podania, zachovaného v starých bryndziarskych rodinách, prvé zásielky bryndze sa predávali vo Viedni na Naschmarktke rovno z vozov. Bryndzu „ubitú“ vo voze rezal predajca zvláštnym nožom a vložil ju na minciery. Predajcov bryndze volali vo Viedni „Käsestecher“ a tento názov v poslovenčenej forme „kaštikár“ sa začal užívať aj v slovenčine. Neskôr, keď sa začala bryndza baliť do jedľových sudov a pre menších odberateľov do menších súdkov – „geletiek“. Zároveň sa zastavil aj predaj v drobnom na trhu a bryndza sa dodávala len obchodníkom. Táto zmena nastala pravdepodobne po stavbe prvých železníc, asi v rokoch 1860 – 1880.

V posledných desaťročiach 19. storočia sa kvalita bryndze zásadne zmenila. Tvrdá bryndza, ktorá sa dala len rezať nožom, sa postupne zmenila na mäkkú treciu bryndzu. Dosiadol to známy bryndziar T. Wallo tak, že do bryndze pridal špeciálny soľný roztok. Zavedením výroby mäkkej bryndze, ktorá sa dala rozťerať, mletím bryndze na špeciálnych mlynoch a zdokonalením jej balenia do menších drevených geletiek, začala sa nová etapa jej výroby. Bryndziarne pomaly prestávali byť rodinnými manufaktúrami a stali sa prosperujúcimi živnostenskými podnikmi, ktoré prinášali dobré zarábky výrobcom hrudového syra i bryndze.

Bryndza patrila jednoznačne k príprave halušiek. Išlo o jedlo cestovinového charakteru, ktoré sa pripravilo nasledovným spôsobom: múka s vodou sa vypracovalo na redšie cesto, ktoré sa nožom, lyžicou, varechou alebo pomocou sita s hrubými otvormi, hádzalo po kúskoch do vriacej vody. Pôvodnými východiskovými surovinami halušiek boli ražná, prosná a pohánková múka. Halušky sa varili ako závarka do polievok, ako samostatné jedlo a v 20. storočí aj ako príloha k mäsitým jedlám. Cestoviny podobného charakteru sú známe aj v iných krajinách, napríklad v Čechách – „noky“, v Rakúsku – „Nocken“, v Taliansku – „gnochi“, na Ukrajine – „galušky“, v Maďarsku – „galuska“, v Nemecku – „Wasserpatzen“.

Na prelome 18. a 19. storočia zaujali miesto týchto náhražkových potravín zemiaky, ktoré sa po objavení Ameriky postupne šírili po európskom kontinente. V tomto období boli do múčnych jedál, teda aj do halušiek, už bežne pridávané postrúhané surové alebo uvarené zemiaky. Táto zmena sa udiala na Slovensku predovšetkým v horských oblastiach, kde bol takmer vždy nedostatok múky a začali sa tu pripravovať jedlá zo zemiakovo-múčneho cesta. Halušky so zemiakmi sa začali podávať výlučne ako samostatné jedlo a dochucovali sa predovšetkým tvarohom, dusenou kyslou kapustou, bryndzou a mastili sa upraženou údenou slaninou, niekedy aj na masť alebo masle opraženou cibuľou. Postupnou modifikáciou prípravy spočívajúcej najmä v dochutení, dostala takto pripravená cestovina okrem pôvodného obecného názvu „halušky“ aj ďalšie regionálne pomenovania, napríklad: „strapačky“, „šklbance“, „šmykanec“, „spušfance“, „burkovce“, „hičkoše“, „glgačke“, „čuse“, „floncky“, „glozdičky“, „trepane“, „náhrabky“, „frkacúre“ alebo rôzne prívlastky, napríklad: „furmanské“, „uhliarske“, „poľské“, „šindeliarske“, „hádzané“, „rucané“, „ščikané“ halušky. Pod pojmom

„bryndzové halušky“ sa na Slovensku všeobecne myslí samostatné jedlo, ktoré sa skladá z halušiek, ktorých cesto je pripravené zo surových nastrúhaných zemiakov s pridaním múky a ktoré sa po uvarení dochutia bryndzou spolu s upraženou údenou slaninou. V horských oblastiach Slovenska sa varia halušky z čisto múčneho cesta, napríklad v Gemeri tzv. „holance“, alebo sa za názvom „halušky“ skrývajú hrubé múčne rezané alebo trhané cestoviny, ktoré sa zvyčajne dopĺňajú s bryndzou alebo tvarohom, taktiež spolu s rozškvarenou slaninou.

Jedným z prvých zdrojov, z ktorého sa dozvedáme pomerne ucelené údaje odborného charakteru o príprave bryndze a halušiek, je práca Juraja Ďurikoviča. Z jeho opisov z roku 1805 – 1806 z horského regiónu Oravy sa dozvedáme, že pre tamojších obyvateľov boli bežné jedlá: zemiaky, hlávková kapusta a cestovina nazývaná „halušky“, ktorou sa zväčša živili. Ďalšie zaujímavé údaje môžeme nájsť v práci Ladislava Bartholomeidesa o Gemerskej župe z rokov 1806 – 1808, ktorá je jednou z najlepších regionálnych monografií Uhorska v prvej polovici 19. storočia. Tieto údaje sú zaujímavé, lebo oblasť Gemera bola obývaná tromi etnikami: Slovákmi, Maďarmi a Nemcami, čo autor reflektoval aj v hodnotení stravy. Konštatoval, že Nemci a Slováci nemajú radi kysnutý a solený chlieb tak ako Maďari. Ďalej sa dozvedáme, že Slováci, ktorí žili v severnejších častiach župy, konzumovali viac mlieka a syra a varili rôzne polievky zo strukovín, na rozdiel od Maďarov, ktorí preferovali skôr slaninu a mäso.

Potomok nemeckých kolonistov Andreas Christian Zipser poskytol vo svojej vlastivedne zameranej práci z rokov 1813 – 1814 venovanej Zvolenskej župe údaje o strave. Jeho pôvodne publikovaná práca v časopise Hesperus opisuje, že najdôležitejším odvetvím v okolí Zvolena bolo spracovávanie ovčieho syra. Podľa neho názov „Brinsenkäse“ bola priama interpretácia odvodená práve od názvu mesta Brezna. Autor naň upozornil práve tým, že oblasťný syr bol veľmi vyhľadávaným artiklom a najmä vo Viedni sa predával ako lahôdka, s ktorým sa aj dobre obchodovalo.

Bryndza a bryndzové halušky patria medzi najobvyklejšie tradičné slovenské jedlá a sú vyhľadávané zahraničnými gurmánmi aj v súčasnosti. ■

ZOGROD MALÁ FRANKOVÁ 2006

V Malej Frankovej na prelome júla a augusta, počas horúceho leta, akoby zastal čas. Kultúrny festival Zogrod 2006 opäť prekvapil. Prekvapil vysokou umeleckou úrovňou, prekvapil záujmom publika, prekvapil láskou, s akou ho usporiadatelia pod vedením mecéna Ivana Čarnogurského ml. a jeho firmy IPEC Group Slovensko, pripravujú. Držíme festivalu palce a tešíme sa na ďalšie ročníky. Z pera autorky Evy Holubánskej-Bartovičovej prinášame pestrú paletu postrehov zo slovenského Zamaguria.

Z denníka zomagurského festivalu

Veľa som o tejto časti Slovenska počula. Magická krajina, kdesi na konci sveta... Cesta sa tam jednoducho skončí a nevedie ďalej, lebo tam, v horách už začína Poľsko.

Zamagurie

Vraj je tam famózne, aj keď prší. Deti behajú v čizmách a oblečené sa „sprchujú“ pod odkvapovými rúrami... Hory „dýchajú“ a keď sú zahmlené, oblaky maľujú neuveriteľné obrazy, sú ťažké a nízko nad zemou, dá sa na ne priam siahnúť. Maliari hľadajú inšpiráciu v lese a vyrušujú diviaky. Vretenice sú na každom kroku, najmä na lúkach a pri senách, a tak všade treba chodiť poriadne obutý. (Ale vraj sú bojzlivé a neškodné; iba občas poštipu domácich, keď si nedajú pozor pri hrabaní sena...) Výtvarníci môžu na neosedlaných koňoch robiť po dedine ozajstné vylomeniny. Tam, na pomedzí sa leto podvečer zastaví: hneď ako zájde slnko, sa z horúčavy prudko ochladí...

Po dvoch rokoch počúvania neuveriteľných zážitkov ma tam Natália Prokopová – galeristka z Pezinka, moja dlhoročná priateľka „Natuš“, zobrala. Všetky moje cesty do tých končín sa doteraz skončili nanajvýš vo Vysokých Tatrách alebo v poľskom Zakopanom či Krakove. Zo Spiša poznám Spišskú Kapitulú, kežmarské kostoly a ich historické organy, z detstva ešte Dunajec. Ale toto je vraj ten najsevernejší spišský kút...

Na popradskej stanici nás čaká pán Halčín. Ako „kráľovné“ nás odváža džípom do cieľa našej cesty. Pýta sa, či chceme ísť cez Tatry. Smútok z povíchricevej spúšte a holých pláni so zvyškami vyvrátených koreňov vystrieda údiv... Po ľavej strane na okraji kotliny

miňame najvyššie vrcholy tatranských štítov a už sa pred nami črtá malebná Magura. Krajinu máme pred sebou ako na dlani – aj s odborným výkladom: pán Halčín je nielen správcou usadlosti, do ktorej mierime, ale aj dobrým rozprávačom, inštruktorom a sprievodcom. Zastavujeme na návrší pri Trojici a kocháme sa pohľadmi na horizont i do doliny, kde je učupená Malá Franková.

Malá Franková

Pomaly prechádzame dedinou. Cítim sa ako kedysi na prázdninách u babky – len s tým rozdielom, že tam nie sú kopce, ale rovina. Ako v každej slušnej dedine, všetci sa tu zdravia ako „za starých čias“ – aj domáci, aj cudzí... Dedinou sa vinie potok, po stranách sú prevažne drevenice – len zopár murovaných domov. Za komunizmu, keď miestni odmietali vstúpiť do „družstva“ – nedostali stavebné povolenia. To nechtiac túto rázovitú obec zachránilo, a tak si zachovala svoj pôvodný charakter.

Pri učupenej drevenici obdivujem pôvabnú skalku. Zastavujeme pri škole. Bývalú jednotriedku starej frankovskej školy sa za jeden rok podarilo zrenovovať a pracovné stoly už čakajú na výtvarníkov... Nová podlaha, kuchyňa, žlté kachličky, na povale skromné podkrovné izbičky...

Poniže cesty nás víta starosta. Prehliadka Malej Frankovej pokračuje návštevou zre-

konštruovaného dreveného kostolíka, ktorý sa týči na vršku nad starým frankovským cintorínom.

Nasledujúce dni sa nesú v znamení prípravy na sympóziu. Schádzajú sa výtvarníci, udomácnujú sa a už začínajú usilovne tvoriť... Peter sedí v školskej jednotriedke a maľuje „Pohľad z okna“. Kamil - držiteľ Ceny rektora, ktorý by radšej držal Katku za ruku, maľuje ju v baretke. Útla Katka najprv pózuje a potom - nespokojná so svojou podobizňou - sama načrtáva na plátno svoju krajinku. Vlado tajnostkársky mapuje plenér v spoločnosti diavakov a nežná Zuzka si rozkladá stojan, farby, aj paletu priamo pri potoku...

Zogrod

Zogrod je názov usadlosti na Malej Frankovej, ktorá nám poskytla svoje pohostinstvo. Tu žije v lete rodina Čarnogurských z Rakúska. ZOGROD je ale aj meno kultúrneho festivalu, ktorý nenápadne vznikol a dnes už nadobúda v tom kraji neobvyklé kontúry... Pred víkendom na prelome júla a augusta vrcholí stavba amfiteátra - presnejšie: strmá stráň za drevenicami, na ktorej sa predtým pásli ovečky, sa mení na improvizované hľadisko s drevenými lavicami, pred ktorými tesári stlkajú dosky, ktoré „znamenajú svet“. V réžii Petra Gábora sa pripravuje jedno z najzaujímavejších kultúrnych podujatí v Zamagurí. Osvetlovač má plné ruky práce, rozbaľujú sa aparatúry, skúša sa, finišuje...

V škole sa pripravuje vernisáž prác mladých výtvarníkov z bratislavskej Vysoké školy výtvarných umení. Žatva je bohatá. Odborníčka Natuš alias Natália Prokopová hodnotí, chváli. Obrázky sa akoby ledabolo povalujú po zemi, opierajú o stenu - bývalá školská trieda žiari farbami horúceho

Fotografie: archív autorky

leta, z otvorených okeníc sa šíri vôňa ešte nezaschnutej tempéry...

Festival

A bol ZOGROD. Festival naozaj vydarený. Trval dva dni. Obecný rozhlas ho každú chvíľu ohlasoval, pozýval všetkých: domácich, hostí, pravidelných „letovancov“, aj náhodných pocestných... Zišlo sa ich neúrekom - pozvaných, aj nepozvaných. Z Frankovej, z celého Slovenska, z Rakúska, Japonska, z Čiech, aj z Kanady. Začal sa vernisážou v bývalej škole, po nej sa na dvore zogrodskej usadlosti varil guláš, deti šantili, v stodole hrali stolný tenis. A medzitým mali svoj festivalový program... a prišli si na svoje. O „vzrúšo“ sa postarali nielen bábkoherci z Prešova, ale aj popredný slovenský mím Miroslav Kasprzyk, no najmä urastený žonglér, komediant i kúzelník Vítek z Jindřichovho Hradca. Jeho fakliarske umenie vyrážalo dych malým i veľkým, bol „atrakciou“ naozaj svojráznou a prezradil, že väčšinu kúskov odkukáva alebo vymýšľa sám. Priviedla ho k tomu jeho mamička - učiteľka výtvarnej výchovy a amatérska herečka... Domáci sa tiež postarali o zážitok. Asi tridsať detí zo Základnej školy v Spišských Hanušovciach pod vedením manželov Kostkocov nám v goralských krojoch zaspievalo a zakrepčilo.

Zamagurský festival ZOGROD mal tento rok dve kultúrne dominanty: prvý večer to bol

mysteriózny zážitok, pri ktorom behali zimomriavky po chrbte... Magické nočné stretnutie so starým majstrom Lao-c' anonymným archivárom dávneho čínskeho cisárstva a jeho filozofiou. Pravdy o podstate bytia, o časopriestore medzi nebom a zemou, o človeku, v ňom majstrovsky interpretovala herečka Divadla Andreja Bagara v Nitre Adela Gáborová a režisér a herec Peter Gábor. Svojimi šamanskými bubnami dotváral zážitok perkusionista Jozef „Dodo“ Šošoka a šašo Vít so svojou ohňovou šou. Ohne na kopcoch sa striedavo zapalovali akoby samé od seba a všetci - vrátane prekladateľky pôvodného čínskeho textu Maríny Čarnogurskej, sme v hľadisku zatajovali dych...

O osobitý zážitok sa druhý festivalový večer postarala svojím excelentným výkonom Zuzana Kronerová v monodrame svetoznámeho anglického dramatika Willy Russella - Shirley Valentine. Vo vyše dvojhodinovom sólovom výstupe, ktorým umožnila nazrieť do ženského sveta, predviedla strhujúcu kreáciu rozmanitých podôb ženského vnútra. Známa bratislavská herečka potvrdila svoje bravúrne herecké majstrovstvo.

Po dvoch dňoch strávených na Zogrode sa nám nechcelo odchádzať domov. V Malej Frankovej totiž naozaj v lete zastane čas a človek tam stretne celý svet... Svet v malom - taký, aký by chcel, aby bol a ktorý by aj v tom „veľkom svete“ chcel mať. ■

UŽ TEČIE! ČO? PÁLENKA!

Mrzne. Pred malou pálenicou v ne-nápadnej dedinke na Záhorí je živo. Vymrznutí ľudia čakajú, kým na nich príde rad a budú páliť. Každý priviezol aspoň tristolitrovú kaďu s kvasom a drží si poradie.

Niektorí sú z obce. Čiperná, usmievavá tetuška v šiltovke býva v dome hneď za rohom. Kvas priviezla na káre. V šóre čaká namiesto syna, lebo inak by ho pálenie stálo deň dovolenky. Až príde na rad, matka za-telefonuje na Myjavu a on raz-dva príde autom. Ale sú tam aj cezpoľní. Dvomi postarším mužom patrí zaprášený kombík odstavený pred bránou. Obaja pricestovali s kvasom až z vedľajšieho okresu, kde pálenicu práve pred pár dňami zapečatili.

Veru, pálenice to dnes majú nahnuté. Z niekoľkých stoviek spreď dvoch rokov – keď ešte Slovensko nebolo v únii – ich zostalo len pár desiatok. Tieto malé svätyne Slovákov, ktoré odjakživa trónili v každej väčšej dedine, sa masovo likvidujú. Pretože od vstu-

pu do EÚ sa ťažko vyrovnávajú s novou situáciou a tvrdšími podmienkami. Predtým spadali pod daňovákov, ktorí ich kontrolovali len sem-tam. Od mája 2004 však patria pod colné správy a ružové časy sa skončili. Colníci získali oveľa viac právomocí.

„Máme operatívno-pátraciu zložku a môžeme použiť zbraň, čo daňovým úradníkom zákon nedovolil,“ poučila ma krátko po euforickom vstupe Slovenska do únie vtedajšia hovorkyňa colnej správy. A od tých čias neminie hádam ani mesiac, aby sa verejnosť nedozvedela, že colníci spravili záťah po obciach a natrafili pritom na nelegálne výrobné.

Blahodarný cukor

V maličkých pálenicích na Myjavsku si zatiaľ vedúci prezerá v sudoch kvasy.

„Ak by tam boli banány či pomaranče alebo nejaká zmes z jačmeňa, raži, máme prísny zá-

kaz to brať. V kotli by prihoreli alebo by sa zanieli prístroje,“ odkrýva predom mnou tajne svojho remesla. Vzápätí ukáže na kade. „Zisťujem aj, či majú dosť cukru. Muštomerom zmeriam percentá.“ Majiteľ kvasu vždy na to

čaká s veľkou nádejou. Čím je cukor vyšší, tým silnejšia bude slivovica. S predstihom môže podľa toho odhadnúť množstvo pálenky. „Vlani boli mnohí prekvapení, akú ju mali dobrú. Pomerne dobre tiekla, však?“ vraví jeden z mužov. „Asi pred tromi týždňami sem jeden priniesol kvas a myslel, že bude mať tridsať litrov. Ale odchádzal s päťdesiatimi,“ dáva nádej vedúci.

Dedinčania sú však s novou situáciou nespokojní. Ešte donedávna mohol ktorýkoľvek dospelý v pálenici na občiansky preukaz vypáliť 33 litrov bežného 52-stupňového destilátu. „Poeurópštené“ predpisy to zmenili. Na rodinu už môže pripadnúť len zhruba 55 litrov. Po novom sa totiž vzalo za kritérium číslo domu v obci. Lahko si domyslieť, že predtým vynaliezavci hľadeli, ako vybabrať s predpisom, a pálili tak, že jedna osoba po vypálení dovolených 33 litrov rozpísala ďalšie na švagrov, bratov, synov. Zrazu bol príbuzných plný dom. Teraz predpis vybabral s nimi.

Filozofia pálenky

Rozmýšľam, čo vedie ľudí k tomu, aby úrodu zo sadu nezužitkovali za čerstva, ba ani na kompóty, ale radšej si dávajú takúto námahu. Kvas im dva-tri mesiace preráža vzduch v pivnici, musia striehnuť na správny čas dozretia, terigajú sa s ním kilometre do pálenice, berú si dovolenku a ešte za to musia odviesť vysokú daň. Stojí im to za to? Ktorýsi klasik povedal, že jestvujú krajiny vína a krajiny pálenky a podľa toho jestvuje buď vínný alebo pálenkový národ. Kam patríme my, je úplne jasné, otázkou iba zostáva, či táto tradícia bola našou dobrovoľnou voľbou, alebo osudom. Pre mnohých Slovákov je rituál pálenia koničkom. Na Záhorí, kopaniciach, Spiši či Zemplíne je poctivá pálenka vecou prestíže, ne-jeden človek tvrdí, že v malých dávkach i lieči, pre iných je páleníčarsky rituál koničkom, inde zas veria, že pálenice dokonca vylepšujú imidž obce...

„Kopaniciarska slivovica mávala poriadny cveng. Dávala ju kvalita ovocia a cukornatosť našej oblasti,“ nezabudne dodať vedúci pálenice. Lenže bývalo. Predtým rástlo všade sliviek nadostač. Teraz už to nie je pravda, masovo ich kántri choroba sárka.

V hale pálenice sa medzitým schyluje k destilačnému vyvrcholeniu. Drobný chlapík, ktorý ráno prišiel páliť slivky ako prvý, obchádza destilačné rúrky ani čoby pes horúcu kašu. V sklenenej banke sa pohne zabudovaný liehomer. Nadnesie ho príval panenskej, čerstvo vydestilovanej slivovice. Muž, príšelec z vedľajšieho okresu, vykrikuje: „Už tečie!“ a postaví do pozoru celé

osadenstvo. Za sklom z rúrok vyteká malý pramienok. Postupne mohutnie. Vzdúvaný liehomer ukazuje na stupnici rastúce percento alkoholu. V očiach chlapov sa zračí bezhraničná úcta k prírode. Pálenica je v tej chvíli ozajstná malá svätyňa.

Drahý špás

Dedinskú pálenicu si miestni postavili v 70. rokoch „v akcii zet“. Každý sa vtedy tešil, že ju robí tak trochu aj pre seba a svoju rodinu. Zväz záhradkárov, ktorý akciu organizoval a dodnes je majiteľom pálenice, bol spokojný. Lenže po osemdesiatomdeviatom zafúkali nové vetry. Čo si predtým ľudia z vlastnej úrody napálili takmer zadarmo, musia dnes takpovediac prehnáť cez ministerstvo financií. Lebo štát chce 19 percent spotrebnej dane. Od roku 2004 sa napríklad platí za každého litra absolútneho liehu o niekoľko desiatok korún viac. Vypálenie bežného sudu slivkového kvasu sa tak teraz predraží o vyše 700 korún.

Štát chce predísť únikom na daniach a pritvrzuje. Je to však len zúfalý pokus dostať sa späť k miliardám, ktoré mu odplávali, keď po roku 1989 pustil z rúk štátny monopol na alkohol. „Preto dnes stúpa na krk legálnym výrobcom. Tak je to pre štát ľahšie. Ku všetkým, čo odmietli vyrábať alkohol na čierno, sa správa ako k nepriateľom,“ čudujú sa zástupcovia Asociácie výrobcov liehu a liehovarníkov v SR.

Mimochodom, popri daňových odvodoch z cigariet a piva je spotrebná daň z liehu rozhodujúcim príjmom štátu. ■

DEŽO

DER SLOWAKISCHE PHOTOGRAPH

Was haben die Beatles mit der Slowakei zu tun? Ganz einfach: Ihr beliebtester Fotograf war ein gebürtiger Slowake. Paul McCartney urteilte sogar, dass dieser Mann ihnen den Weg in die Welt eröffnet habe. Die Rede ist von Dežo Hoffmann.

Dežo Hoffmann stammt aus dem mittel-slowakischen Banská Štiavnica. Dort wurde er am 24. Mai 1912 geboren. In Žilina lernte er Typographie und ging nach Prag, wo er unter anderem im Theater von Voskovec und Werich arbeitete. Schließlich wurde er in den Barrandov-Studios in den Stab des Kameramanns Otto Heller aufgenommen. Das war gewissermaßen sein Einstieg in die professionelle Fotografie. Vor allem der zweite Weltkrieg hat ihn aus der Heimat weggeführt. In der Fremde wurde er zu einer Berühmtheit, während er daheim, vor allem dank der kommunistischen Zensur, unbekannt blieb. Der Fotograf Marian Pauer hat vor einiger Zeit Hoffmanns Spuren verfolgt und mit einem Buch den Fotografen slowakischer Abstammung seiner Heimat zurück gebracht. Doch beginnen wir mit dem Werdegang Hoffmanns. Von Paris aus ging er als Kriegsberichterstatter nach Abessinien und von dort nach Barcelona, wo er auf der Olympiad Popular Filme drehte. Dann brach der Bürgerkrieg aus. Pauer berichtet:

„Er ging als Korrespondent der amerikanischen Filmgesellschaft „Twentieth Century Fox“ in den Spanischen Bürgerkrieg. Nach einiger Zeit ging ihm die Filmkamera kaputt. Also fing er an, zu fotografieren. Er schickte die Fotos zu Magazinen und Zeitungen, und als die Interesse an einer regelmäßigen Zusammenarbeit zeigten, blieb er für den Rest des Krieges beim Fotografieren. Er wurde dreimal verletzt, das letzte Mal schwer. Er kam in ein Lager, auf der französischen Seite der Pyrenäen. Von da aus ging er nach England, wo er der Air Force beitrug.

Angeblich flog er auch über der Slowakei und machte Bilder für Landkarten. Diese Information lässt sich weder bestätigen noch widerlegen.“

Dann war der Krieg vorbei und der 33-jährige Hoffmann wollte eigentlich in seine Heimat zurückkehren. Das Schicksal jedoch gab ihm einen Wink:

„Zu einer interessanten Sache kam es nach dem Krieg. Dežo hatte schon das Flugticket nach Prag in der Tasche, um nach Hause zurückzukehren. Da kam zu ihm eine junge Frau und bat ihn, mit ihr das Flugzeug zu tauschen, weil sie früher fliegen wollte. Er gab ihr sein Ticket, nicht ahnend, was kommen würde. Das Flugzeug ist nämlich abgestürzt, und keiner der Reisenden hat die Katastrophe überlebt. Dežo nahm es als ein Zeichen des Schicksals, dass er nicht zurückkehren sollte. Er blieb in England, zunächst in Leicester, wo er ein Studio aufbaute. Dann merkte er, dass in der Provinz nicht viel los war. Im Jahr 49 zog er nach London, wo er für Zeitungen und Zeitschriften arbeitete. Ein Wendepunkt in seiner Karriere war 1955, als er Fotograf für „Record Mirror“ wurde. In dieser Musikzeitschrift wurden Hitparaden und Fotos der damaligen Bands veröffentlicht.“

Hoffmann war zu der Zeit bereits verheiratet. So hätte seine Karriere eigentlich als normaler Pressefotograf weiter laufen können, wenn da nicht eine Leserin des „Record Mirror“ gewesen wäre. Diese Leserin hatte ein besseres Gespür für Musik als die Fachleute in London, die völlig übersahen, was sonst noch in England passierte.

„Eines Tages Anfang der 60er erreichte die Redaktion ein Brief, in dem eine Leserin verlangte, dass man nicht immer nur über Londoner Bands schreiben solle. Die perfekte Band sei in Liverpool. Dežo ging also nach Liverpool und traf im Jahr '62 das erste Mal die Beatles. In diesen Tagen entstanden die Fotos, die später auf den ersten Platten der Beatles erschienen. Seit damals haben sie den Kontakt nie gelockert, er wurde praktisch ihr Hoffotograf.“

Hoffmann war zur rechten Zeit am rechten Ort gewesen. Aber das allein hatte nicht genügt. Worin bestanden seine besonderen

Fähigkeiten, was zeichnet seine Fotos vor denen seiner Kollegen aus? Dazu wieder sein Biograph Pauer:

„Er brachte Bewegung in die Fotos des Showbusiness. Bisher hatte man Fotos von Bands gemacht, in dem man sie in ein Studio auf Stühle setzte. Das waren statische Aufnahmen. Als Dežo jedoch die Beatles traf, fühlte er die Dynamik. Er wollte in seinen Bildern die Bewegung festhalten. Es gibt da so ein denkwürdiges Ereignis, als er das erste Mal zu ihnen nach Liverpool fuhr. Sie gingen in einen Park, wo er Fotos machen wollte, wie die Beatles in die Luft springen. Da aber stellte er fest, dass er nur noch 6 Bilder in der Rolliflex hatte. Und er musste unbedingt gute Aufnahmen heimbringen. Also legte er sich ins Gras, sagte den Beatles, dass sie bei drei in die Luft springen sollten. Als sie es ein paar Mal probiert hatten, machte er in einer Serie hintereinander die sechs Bilder. Und alle sechs Aufnahmen werden bis heute zur Propagation der Beatles benutzt!“

Fotografiert hat Hoffmann aber nicht nur die Beatles, sondern auch solche Berühmtheiten wie Charlie Chaplin, Marilyn Monroe, Louis Armstrong, Frank Sinatra, Marlene Dietrich, Laurence Olivier, Sophia Loren und Omar Sharif. Am 26. März 1986 ist Dežo Hoffmann in London gestorben. Er liegt begraben im Stadtteil Golders Green. Seit Marian Pauer sein Buch über Dežo Hoffmann herausgebracht hat, gibt es auch in der Slowakei ein wachsendes Bewusstsein für den berühmten Fotografen des Showbusiness von gestern.

slovakradio.sk

HOFFMANN

SLOVENSKÝ FOTOGRAF

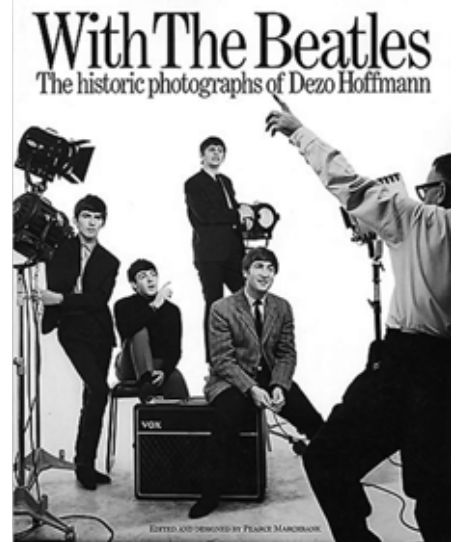
Čo majú spoločné Beatles so Slovenskom? Ich najobľúbenejším fotografom bol rodák zo Slovenska. Paul McCartney o ňom dokonca povedal, že práve tento muž im otvoril cestu do sveta. Reč je o Slovákovi Dežovi Hoffmannovi.

Dežo Hoffmann sa narodil 24. 5. 1912 v Banskej Štiavnici. V Žiline študoval typografiu, odtiaľ odišiel do Prahy, kde pracoval v divadle Voskovca a Wericha. Neskôr ho prijali do barrandovského štúdia, do štábu kameramana Otta Hellera, kde sa mu otvorili dvere k profesionálnej fotografii. Okolnosti druhej svetovej vojny ho však

vyhnali z domova. V cudzine sa stal slávnym, kým doma, vďaka cenzúre komunistického režimu, zostalo jeho meno neznáme.

Hoffmann sa dostal do Francúzska, z Paríža odišiel ako vojnový spravodajca do Alžírsku a odtiaľ do Barcelony, kde nakrúcal na Olympiáde populárne filmy. Počas španielskej občianskej vojny pôsobil ako korešpondent americkej filmovej spoločnosti „Twentieth Century Fox“. Po čase sa mu pokazila filmová kamera, a tak začal fotografovať. Svoje snímky posielal do novín a časopisov a keďže vydavatelia prejavili záujem o pravidelnú spoluprácu, pracoval až do konca vojny ako fotograf. Počas vojny bol trikrát zranený. Dostal sa do tábora na francúzskej strane Pyrenej, odtiaľ odišiel do Anglicka, kde vstúpil do Air Force. Podľa nepotvrdených informácií lietal aj nad Slovenskom a zhotovoval letecké zábery.

Vojna sa skončila a 33-ročný Hoffmann sa chcel vrátiť späť do rodnej vlasti. Osud to však chcel inak. Už mal kúpenú letenku do Prahy, keď za ním prišla mladá žena s prosbou, či by si s ňou nevymenil letenku. Chcela odletieť skôr. Vyhovel jej prosbe netušiac, čo sa stane – lietadlo sa zrútilo a havária nikto neprežil. Pre Hoffmanna to bolo znamenie, že má zostať. Usadil sa v Anglicku, najskôr v Leicesteri, kde založil vlastné štúdio. Čoskoro zistil, že sa v provincii veľa nedeje, a tak sa v roku 1949 presťahoval do Londýna, kde pracoval pre rôzne noviny a časopisy. Zmena v jeho kariére nastala v roku 1955, keď začal pracovať ako fotograf pre hudobný časopis „Record Mirror“, v ktorom boli uverejňované hitparády a fotky vtedajších kapiel. V tom čase už bol ženatý a jeho kariéra by zrejme pokračovala bežným fotením pre tlač, keby sa redakcii neozvala čitateľka s výnimočným citom pre hudbu a nápadom zdokumentovať hudobné dianie nielen v Londýne, ale v celom Anglicku. A odporučila skvelú kapelu z Liverpoolu. Dežo odcestoval do Liverpoolu

a v roku 1962 sa prvýkrát stretol s Beatles. V tých dňoch vznikli zábery, ktoré sa neskôr objavili na prvých platniach „Chrobákov“. Odvtedy zostali nepretržite v kontakte a Hoffmann sa stal ich dvorným fotografom. Bol v správny čas na správnom mieste, ale to nie je všetko. Čím sa teda odlišujú Hoffmanove fotografie od ostatných? Pohybom, ktorý vniesol do showbiznisových záberov. Dovtedy sa kapely fotili v štúdiu, sediac na stoličkách. Keď sa však Dežo stretol s Beatles, cítil prívál dynamiky. A práve dynamiku chcel zachovať aj na fotkách. Keď prvýkrát cestoval za nimi do Liverpoolu, zobral ich do parku, kde ich chcel fotiť, ako skáču. Tu ale zistil, že môže urobiť posledných šesť záberov, pričom domov musel priniesť len dobré snímky. Lahol si do trávy a beatlesákov nechal skákať, pričom urobil sériu šiestich záberov, ktoré sa dodnes používajú na propagáciu skupiny.

Pred jeho objektívom sa vystriedali hviezdy populárnej hudby i svetovej kinematografie: Rolling Stones, Animals, Cliff Richard a Shadows, Hollies, Easybeats, Kinks, Procol Harum, Louis Armstrong, Charlie Chaplin, Marilyn Monroe, Omar Sharif a mnohí ďalší. Zomrel 26. 5. 1986 v Londýne, kde je aj pochovaný v štvrti Golders Green.

Predčasom sa po Hoffmanových stopách vydal fotograf Marián Pauer, ktorý o ňom vydal knihu a priviedol tak slávneho fotografa showbiznisu slovenského pôvodu naspäť domov.

Sprac. mv
Zdroj: slovakradio.sk

DIE SLOWAKEN IN WIEN

DIE UNBEKANNTE VOLKSGRUPPE

Aus der Publikation

MINDERHEITEN IN ÖSTERREICH UND EUROPA

In Österreich
entsteht ein neues
Geographieschulbuch
für AHS-Oberstufen.
Leiter des FB
Geographie und
Wirtschaftskunde

der Pädagogischen Akademie
des Bundes Prof. Dr. Christian
Fridrich ist utor der Publikation
„Minderheiten in Österreich
und Europa“ (Verlag Ed. Hölzel).
Höchste Zeit, dass in Österreich
schon in der Schulbank
die Toleranz zwischen Rassen
und Nationen propagiert wird.

Die bunte Mischung
der Nationen in diesem Land
gehört zu den Gewürzen
der österreichischen Kultur.
Nur im Spiegel anderer
Kulturen erkennen wir
die unsere, ihre
Eigenschaften und Würde,
die uns prädiszinieren
zum Teil des Patchworks
Europa zu sein.

Siedlungsgebiete

Schon seit Jahrhunderten wohnen Slowaken auf dem heutigen österreichischen Staatsgebiet. Gegenwärtig lebt etwa ein Viertel der Volksgruppe im östlichen Niederösterreich, ist dort jedoch nicht als Volksgruppe anerkannt. Sie leben überwiegend in den so genannten „böhmischen Dörfern“ an der March: Hohenau/Cáhnov, Rabensburg/Ranšpurk, Ringelsdorf/Ringasdorf und Waltersdorf/Prilepy. Etwa zwei Drittel der österreichischen Slowaken leben heute in Wien/Viedeň, wo sie in allen Bezirken wohnen und als Volksgruppe anerkannt sind. Slowakische Sprachinseln oder Bevölkerungsschwerpunkte gibt es nicht. Die übrigen Angehörigen der Volksgruppe sind in ganz Österreich anzutreffen, hauptsächlich in Oberösterreich und der Steiermark.

Zur historischen Entwicklung im Überblick

Die österreichischen Slowaken sind in einzelnen Wellen eingewandert. Aus archäologischen Funden kann geschlossen werden, dass das Gebiet östlich der Enns im 9. Jahrhundert slawisch geprägt war. Seit dem 17. Jahrhundert wanderten zahlreiche Slowaken als Beschäftigte in der Landwirtschaft zu und stärkten so die dort bereits wohnhafte Volksgruppe, die von den Deutschsprachigen als heiter, fleißig, gutmütig und gläubig wahrgenommen wurde. Brauchtum, Küche, Architektur sowie Erzähl- und Liedgut dokumentieren die jahrhundertelange Ansässigkeit von Slowaken in Österreich.

Ein Höhepunkt der Zuwanderung konnte in der 2. Hälfte des 19. Jahrhunderts aus wirtschaftlichen Gründen verzeichnet werden. In den neu errichteten Zucker-, Petroleum-, Spiritus- und Fettwarenfabriken auf der österreichischen Seite der March fanden sie Arbeit, die sie im ungarischen Teil östlich der March vermissten. Denn seit dem österreichisch-ungarischen Ausgleich (1867) fand eine tief greifende Magyarisierung der Slowaken in Oberungarn statt. Slowaken waren kaum oder nicht im Parlament vertreten, von höheren

Posten im Verwaltungssystem weitgehend ausgeschlossen. Slowakische Schulen wurden geschlossen und Slowakisch als Amts- und Unterrichtssprache stark eingeschränkt.

Etwa die Hälfte der 60 000 in Österreich lebenden Slowaken wohnte in Wien, wo sie neben Verdienstmöglichkeiten als Händler, Baustellenarbeiter und in Ziegeleien auch mehr politische Freiheiten als in Budapest erlangten. Immer mehr Slowaken in Österreich erlangten lenarbeiter eine akademische Bildung und manche stiegen in höchste intellektuelle und politische Kreise Wiens auf.

Nach dem Ersten Weltkrieg emigrierten zahlreiche Slowaken und Tschechen in die neu geschaffene Tschechoslowakei. Nur mehr wenige der zahlreichen in Österreich verbliebenen Slowaken bekannten sich als solche. Gründe waren der erschwerte Kontakt zur Slowakei durch neue Grenzen, die fortschreitende Assimilierung durch die Klärung von Staatsbürgerschaftsfragen durch den Brünner Vertrag, die Unterbrechung der Kontakte zur Tschechoslowakei nach der Errichtung des Eisernen Vorhangs (1948) und der mehr oder weniger starke Druck bei Volkszählungen. Nach dem Zweiten Weltkrieg flüchteten Slowaken vor den herannahenden sowjetischen Truppen und nach der kommunistischen Machtübernahme auch nach Österreich, ebenso wie 1968, kommals der Prager Frühling von Soldaten aus fünf Warschauer-Pakt-Staaten niedergeschlagen wurde.

Die jahrelangen Bemühungen des Österreichisch-Slowakischen Kulturvereins um Anerkennung der Slowaken als autochthone Volksgruppe trugen erst im Jahr 1992 Früchte. Bei der letzten Volkszählung wurde belegt, dass die österreichischen Slowaken im Gegensatz zu den anderen Volksgruppen ein geringeres mittleres Alter und einen höheren Ausbildungsgrad aufweisen. Günstig wirken sich ebenfalls die seit der Grenzöffnung wieder intensivierten Kontakte und Kooperationen mit den Menschen im Mutterland aus

Aktuelle Situation

Slowakisch ist wegen der geringen Größe der Volksgruppe weder als Amtssprache

zugelassen noch existieren slowakische Aufschriften auf Ortstafeln. Nach der Anerkennung als Volksgruppe wurde 1993 der Volksgruppenbeirat gegründet, der die österreichischen Slowaken vertritt. An die traditionellen slowakischen Vereine des 19. und 20. Jahrhunderts schließt der 1983 gegründete Österreichisch-slowakische Kulturverein (ÖSKV) und der Slowakische Schulverein

SOVA (auf Deutsch EULE), gegründet im Jahr 2003 an. Der ÖSKV ist die größte und wichtigste Organisation der slowakischen Volksgruppe und gibt quartalsmäßig die Zeitschrift „Pohľady“ (Ansichten) heraus. Zwei Mal pro Woche werden auf Mittelwelle vom ORF slowakischsprachige Sendungen angeboten, die jedoch kaum Beachtung finden. Es gibt keine eigenen slowakischen Schulen, jedoch wird Slowakisch als Freifach mit drei Wochenstunden an der tschechischen Komenský-Schule angeboten. An der HAK im 10. Wiener Gemeindebezirk kann Slowakisch als Freifach belegt werden. Slowakische mittlere und höhere Schulen existieren nicht. Seit 1974 gibt es am Institut für Slawistik der Universität

Wien ein slowakisches Lektorat mit je einem Lektor für Literatur und Sprachwissenschaften, seit neuestem mit der Möglichkeit eines Diplomstudiums.

Zur Identität der kleinen slowakischen Volksgruppe

Die slowakische Volksgruppe bekennt sich zu ihrer Heimat in Mitteleuropa. Das sind vor allem gemeinsame slawische Wurzeln sowie eine starke Bindung an die slowakische Volkskultur, die im Laufe der Jahrhunderte die einzige kulturelle Verbindung mit der Muttersprache war und bis heute bei In- und Auslands Slowaken gepflegt wird. Die typischen Volkslieder und -tänze sind zusammen mit sehr reichen Trachten die typischen Elemente, aus denen die Slowaken ihre Identität beziehen. Die junge Generation will jedoch von diesem volkstümlichen Bild teilweise wegkommen

und orientiert sich mehr an der Tradition slowakischer Persönlichkeiten, die in Wien wirkten.

Eugen-Géza Pogany oder: Ein Slowake ist ein Mitteleuropäer. Der gebürtiger Pressburger Eugen-Géza Pogany (geb. 1922) fühlt sich als „Homo Pannonicus“. Der junge Eugen-Géza wird in einer Juristenfamilie weltoffen erzogen. Er spricht fast alle europäischen Sprachen und hat das notwendige Feingefühl für Weltgeschichte. Sein Lebensweg führt ihn zum ersten Radio in der US-Zone („Rot-weiss-rot“), zum Theater mit Helmut Qualtinger und zum Sport (Wiener Juniormeister im Brustschwimmen auf 100m). Mit Fritz Molden veröffentlicht er ein bedeutendes Buch über den ungarischen Aufstand im Jahr 1956. Er ist weiters einer der ersten Mitarbeiter der von Ernst Molden neu gegründeten Tageszeitung „Die Presse“. Als erster ständiger westeuropäischer Korrespondent für Presse und DPA (Deutsche Presse Agentur) schreibt er in Budapest Weltgeschichte. Sein bewegtes Leben in der Zeit des Eisernen Vorhangs im Spannungsfeld zwischen Westen und Osten hat aus ihm eine bemerkenswerte Persönlichkeit gemacht.

Das Problem der Assimilierung

Der starke Assimilationsdruck der letzten 1000 Jahre in Ungarn und später in der österreich-ungarischen Monarchie hat in der slowakischen Mentalität tiefe Spuren hinterlassen. Slowaken bekennen sich immer nur sehr „leise“ zu ihrer Nationalität. Dieses bereits im Unterbewusstsein verankerte Muster hatte auch Einfluss auf das Leben der slowakischen Volksgruppe in Österreich und führte dazu, dass die Anzahl der Volksgruppenangehörigen ohne einen Zuzug aus dem Mutterland stark geschrumpft wäre. Auf Grund ihrer sehr späten Anerkennung als Volksgruppe in Österreich und der Tatsache, dass sie von der österreichischen Gesellschaft Jahrzehnte lang als Tschechen sowie irrtümlich auch als Tschechoslowaken wahrgenommen wurden, ist es für die Slowaken nicht leicht gewesen, sich zu positionieren. Die Teilung der Tschechoslowakei und die Entstehung der Slowakischen Republik haben jedoch dazu beigetragen, dass die slowakische Nation bekannter sowie der Unterschied zwischen Tschechen und Slowaken transparent wurde: Die slowakische Volksgruppe bekam ein eindeutiges Mutterland. ■

Slowakische Kinder aus Wien und Umgebung treffen einander regelmäßig im Vereinslokal und sprechen beim Basteln und Zeichnen miteinander Slowakisch.

Slowakische Folklore und Tracht sind wichtige Teile der slowakischen Identität. Schon als kleine Kinder werden die Wiener Slowaken in die Tradition eingeführt, wobei durch das Singen der einerseits melancholischen, andererseits temperamentvollen slowakischen Volkslieder auch ihre Kenntnisse der slowakischen Sprache vertieft werden.

MENŠINY V RAKÚSKU A EURÓPE

Medzi školské učebnice rakúskych AHS-Oberstufen, čo zodpovedá slovenskému gymnáziu pre 14 až 18-ročné deti, sa dostáva zaujímavá učebnica zemepisu. Vedúci vedeckého oddelenia Zemepis a náuka o hospodárstve Štátnej pedagogickej akadémie vo Viedni prof. Dr. Christian Fridrich je autorom publikácie „Minderheiten in Österreich und Europa“ (Verlag Ed. Hölzel) – „Menšiny v Rakúsku a Európe“ (vydavateľstvo Ed. Hölzel). Je najvyšší čas, že sa v Rakúsku už v školských laviciach vedome bude propagovať rasová a národnostná znášanlivosť. Bohatá pestrosť národov, žijúcich v tejto krajine, je korením rakúskej kultúry. Len v zrkadle iných kultúr spoznáваме tú vlastnú, jej špecifiká a hodnoty, ktoré nás predurčujú zotrvať v patchworku zvanom Európa.

INTERNATIONALE DONAUPHILHARMONIE A MOZARTOV ROK

V rámci dlhodobého cyklu koncertov vážnej hudby DOTYKY sa aj Rakúsko-slovenský kultúrny spolok vo Viedni zameril na Mozartovo

výročie a uctil si pamiatku tohto nesmrteľného majstra. Keďže úzko spolupracujeme s Medzinárodnou dunajskou filharmóniou – Internationale Donauphilharmonie – z Viedne, ktorá spája hudobných umelcov z podunajských krajín, zverili sme túto úlohu erudovanému a umelecky výraznému telesu.

Na koncerte 25. mája 2006 v dolnorakúskej obci Guntramsdorf v imponantnom prostredí kostola sv. Jakuba odznelo Rekviem Wolfganga Amadea Mozarta. Nielen orchestr pod vedením šéfdirigenta Georga Kugiho, ale i sólisti Petra Šimková – soprán, Alice Rath – alt, Rafael Alvarez – tenor, Georg Golser – bas a Komorný zbor Univerzity Montana (USA) zvládli túto náročnú kompozíciu bravúrne a podali vynikajúci umelecký výkon. Veď zlaďiť umelcov, nielen časovo a výkonnostne, z niekoľkých orchestrov, ale i krajín, takisto aj sólistov a ešte k tomu zbor zo zámoria je naozaj úctyhodné dielo, kde sa v plnej miere odzrkadlila všestrannosť, umelecké ctenie a profesionálna rutina šéfdirigenta Georga Kugiho.

Klavírný koncert D-dur Josefa Haydna so sólistkou Evou Prunner, bývalou žiačkou prezidentky Medzinárodnej dunajskej filharmónie, Agnes Katona, ktorá pochádza priamo z Guntramsdorfu, nás takisto nesklamal. Jej vnímavé prednesové poňatie skladby a technika hry spolu s plnohodnotným výkonom orchestra nám pripravili nevšedný umelecký zážitok.

Osviežením večera bol prídavok Komorného zboru Univerzity Montana pod vedením zbor-

majstra Gary D. Funka, v ktorom sa prezentovali zmesou amerických ľudových i umelých piesní, gospelov a spirituálov. Tento zbor s vysokou umeleckou úrovňou už niekoľko rokov pravidelne stážuje vo Viedni na Viedenskom hudobnom gymnáziu a Konzervatóriu mesta Viedne a spolupracuje na rôznych hudobných a koncertných projektoch. Iniciátorom tejto medzinárodnej spolupráce je Georg Kugi.

V mene publika by som chcela poďakovať za nevšedný kultúrny zážitok sólistom, orchestru, zboru a šéfdirigentovi a zaželať im ďalšie umelecky hodnotné a úspešné koncerty nielen v Podunajsku, ale i v rámci celej Európy, lebo ich kvalita, profesionalita i nadšenie si to zaslúžia. ■

Foto: Archív Internationale Donauphilharmonie

30-JÄHRIGES BESTEHEN DES VOLKSGRUPPENGESETZES EINE ERFOLGSGESCHICHTE?

Unter Bundeskanzler Bruno Kreisky wurde am 7. Juli 1976 das Volksgruppengesetz (VGG) verabschiedet, in der Vorstellung alle Volksgruppenprobleme mit einem Schlag zu lösen. Das VGG definiert Volksgruppen als „in Teilen des Bundesgebietes beheimatete Gruppen österreichischer Staatsbürger mit nichtdeutscher Muttersprache und eigenem Volkstum“. Die Erhaltung der Volksgruppen und die Sicherung ihres Bestandes sollen durch folgende Instrumentarien gewährleistet werden:

Volksgruppenbeiräte
Volksgruppenförderung
Topographische Bezeichnungen
Amtssprache

Die Regelung wurde nicht nur als Zusammenfassung der bereits bestandenen Gesetze verstanden, sondern damit sollte auch eine Bestandsgarantie für die Volksgruppen geschaffen werden. Die Überlegungen sind aber nicht weit genug gegangen, so ist das Recht auf topographische Bezeichnungen lediglich auf zweisprachige Ortstafeln beschränkt (mit den allen bekannten Konsequenzen der letzten Jahrzehnte), oder Volksgruppenbeiräte als Instrument der Verteilung von Fördermitteln verkommen und was uns Slowaken hart trifft - es gibt keine Regelung für Schulwesen. Als positiv kann man den offenen Charakter des Gesetzes herausstreichen, d.h. dass die Volksgruppen an sich nicht genannt werden und neue dazukommen können, was uns Wiener Slowaken bei der Anerkennung als Volksgruppe geholfen hat.

Suche nach neuem Gesetz

Ein neues Gesetz könne Verbesserungen bringen. Einige Verbesserungen sind bereits im Rahmen der Verhandlungen zum Verfassungskonvent von den Volksgruppen erhoben worden. Hier möchte ich erwähnen

die Verankerung Volksgruppenrechte als Recht, wo Einzelne /Vereine auch eingreifen können; konkret bedeutet dies die Verankerung des Individualrechts und des Verbandsklagerecht. Eine Adaptierung des Gesetzes müsse des Weiteren bereits bestehende österreichische und europäische Regelungen berücksichtigen und die geänderten Lebensumstände. Wir sind keine geschlossenen Gesellschaft, wo Volksgruppen unter einer Käseglocke leben. Ein Slowake der von Wien nach NÖ zieht ist noch immer ein Slowake und sollte auch zur Volksgruppe gezählt werden - auch wenn die Slowaken nur in Wien als VG anerkannt sind!

Das gemeinsame Memorandum der österreichischen Volksgruppe ist bereits neun Jahre alt

Die Forderung nach einer Reform haben alle sechs anerkannten Volksgruppen bereits vor neun Jahren in einem gemeinsamen Memorandum formuliert. Trotz der Versprechungen der damaligen rot-schwarzen Regierung wurde nichts realisiert. Das hat sich bis heute nicht geändert. ■

ZNÍŽENIE FINANČNEJ PODPORY NA AKTIVITY SLOVÁKOV V ZAHRAŇIČÍ

Na 2. riadnom valnom zhromaždení Svetového združenia Slovákov v zahraničí (SZSZ), ktoré sa konalo 2. a 3. novembra v Bratislave, si organizácia krajanských spolkov a inštitúcií z celého sveta pred seba postavila nové úlohy. Prispievať k širšej spolupráci medzi Slovákami v zahraničí a Slovenskom (preukazy zahraničných Slovákov, voľby zo zahraničia a podobne), ako aj medzi Slovákami v rôznych krajinách navzájom.

Valné zhromaždenie SZSZ ocenilo prijatie Zákona o Slovákoch žijúcich v zahraničí i zriadenie Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí v uplynulom období. Ako najväčší aktuálny problém vidí, že napriek uzneseniu vlády a verejne deklarovaným prísľubom sa v návrhu rozpočtu SR na rok 2007, ako bol predložený Národnej rade SR, nepočíta s dvojnásobným navýšením rozpočtu grantového programu pre Slovákov v zahraničí na 40 miliónov Sk, ale naopak, s jeho znížením na 8,7 milióna Sk. „Sme tým hlboko znepokojení,“ hovorí novozvolený predseda združenia Vladimír Skalský z Českej republiky. „Bolo by absurdné, ak by po zriadení Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí a všetkých deklaráciách zo strany vlády reálna podpora pre početné slovenské komunity v zahraničí reálne poklesla. Aj tak je zlomkom podpory, ktorú

poskytujú mnohé iné krajiny, napríklad aj Maďarsko či Poľsko, kde sa pohybuje po prepočte rádovo v miliardách slovenských korún.“ Účastníci zhromaždenia tiež privítali obnovenie vysielania Slovenského rozhlasu do zahraničia v rodnom jazyku a zároveň vyjadrili presvedčenie, že budú vytvorené ekonomické a technické podmienky na voľný príjem signálu STV v krajinách, kde žijú slovenské komunity. Slovensko ako jediná z postkomunistických krajín zatiaľ takýto projekt nezrealizovalo, keďže na to chýbajú financie. Ročne by to stálo okolo 25 miliónov korún.

Združenie vzniklo v roku 2002 a patrí k najväčším organizáciám zastrešujúcim Slovákov žijúcich v zahraničí. V súčasnosti sú jeho členmi 64 spolkov a združení z celého sveta a vyše 60 individuálnych osôb. Nové vedenie SZSZ - predseda Vladimír Skalský (1972) žije v Prahe, je okrem iného podpredsedom Slovensko-českého klubu a podpredsedom Rady vlády ČR pre národnostné menšiny. Podpredsedami SZSZ sa stali Ondrej Štefanko z Rumunska a reverend Dušan Tóth z Kanady, tajomníkom predseda Celoštátnej slovenskej samosprávy Ján Fuzík. Ďalšou členkou Generálnej rady SZSZ za Maďarsko sa stala riaditeľka Domu slovenskej kultúry v Békešskej Čabe Anna Ištvánová. ■

DIE TÖCHTER DER RÓZA BUKOVSKÁ

„Ich habe begonnen vor vier Jahren an dem Buch zu schreiben und irgendwann hat sich die Geschichte selbständig gemacht. Im Mittelpunkt der Handlung steht die slowakische Familie Bukovský. Die Mutter Róza, ihre drei Töchter und die Freundin der mittleren Tochter sind die Hauptfiguren. Es geht um Beziehungen in der Familie, um Erziehung, es geht um Strenge und Härte. Als Hintergrund dieser Familiengeschichte dienen die politischen Veränderungen in Europa – die beiden Weltkriege, die große Wirtschaftskrise, der Aufbau des Sozialismus, der Prager Frühling und die Sanfte Revolution. All das hat einen Einfluss auf die Menschen, auf ihre Handlungen und Gefühle. In dieser Familie passiert es im Laufe der Jahre, dass in jeder Generation jemand weggeht. In der Großeltern-Generation ist es der Großvater, der nach Argentinien auswanderte, die Eltern sind von der Slowakei nach Tschechien gezogen, und von der Kindergeneration zwei Töchter ins Ausland, eine nach Österreich und eine nach Amerika, emigriert. Ich wollte ein Bild einer Familie zeichnen, die im Grunde einem Patchworkmuster gleicht. Der Konflikt dieser Familie, die sich nur alle paar Jahre trifft, ist geprägt von Rivalitätskämpfen zwischen den Geschwistern, die sich profilieren wollen und um die Gunst der Mutter buhlen, die immer sehr sparsam mit Liebe und Zuneigung war. Die Familie zerfällt, übrig bleiben nur Fotos an den Wänden.“

Zdenka Becker
im Gespräch mit Ingrid Reichel
im April 2006

erschienen im STADT.STIMMEN– 20 Jahre
Landeshauptstadt
St. Pölten/etcetera Sonderheft/Juli 2006

„In einem halben Jahr werden wir amerikanische Staatsbürger sein“, sagte Iris freudig am Telefon. „Mami, freue dich mit uns. Judy ist schon Amerikanerin und wir alle werden es auch bald sein. Ist das nicht ein Wahnsinn? Deine Tochter wird Amerikanerin.“

„Kann ich euch jetzt besuchen kommen?“

„Sicher kannst du uns besuchen. Ich werde dir gleich eine Einladung schicken.“

„Und wie ist das Wetter bei euch? Brauche ich einen Mantel oder reicht eine dünne Jacke?“

Róza hatte ihre Reise nach Iowa City von dem Moment an geplant, als Iris mit Martin und Martinka die Tschechoslowakei verlassen hatten. Und jetzt hatte ihre Älteste bald einen amerikanischen Reisepass. Endlich war sie jemand. Róza verging fast vor lauter Stolz, dass sie über den Ozean fliegen würde. Das Flugticket bezahlte Iris, denn die Mutter konnte es sich nicht leisten.

„Der Papa kommt ein anderes Mal“, sagte Iris. Zwei Flugtickets sind uns zu teuer.“

„Ist schon gut“, sagte Róza, die sich geschmeichelt fühlte, dass sie als erste und nicht ihr Mann nach Amerika fliegen würde. Ihre einzige Sorge war, wie sie die Reise allein bewältigen sollte. Ohne ein Wort Englisch zu sprechen, ohne die Erfahrung so weit zu fahren. Trotzdem schaffte sie es. Mit Hilfe der Stewardessen, die ihr beim Umsteigen halfen und sie zu den richtigen Gates brachten.

„Siehst du sie irgendwo?“, fragte Iris und beugte sich weit über die Absperrung in der Ankunftshalle des Flughafens in Cedar Rapids.

„Iris, nur Geduld“, sagte Martin, auf dessen Arm Judy schlief. Sie war jetzt vier Jahre alt und wollte unbedingt vom ersten Moment an ihre Babička sehen. Die zwölfjährige Martinka stand abseits und schmolte.

„Ich will nach Hause gehen“, murmelte sie. „Es ist fad hier.“

„Liebling, die Babi wird gleich da sein“, sagte Iris und streichelte das honigblonde Haar ihrer Tochter. „Du hast dich doch so auf sie gefreut.“

„Ich mag nicht mehr“, jammerte Martinka. „Es ist so langweilig.“

Die Passagiere stiegen aus dem Flugzeug aus, doch Róza war nicht dabei. Martin ging zur Information und erfuhr, dass der Flug von Brüssel nach Chicago zwei Stunden Verspätung hatte, so hatte Róza ihren Anschlussflug nicht erreicht und musste die nächste Maschine nach Cedar Rapids nehmen. Iris und Martin wollten nicht mehr nach Hause fahren. Es war nicht nur wegen der fünfzehn Meilen, die Iowa City

vom Flughafen trennten, da war viel mehr, was sie jetzt ausharren ließ. Die Mutter, das wichtigste Familienglied, wird bald kommen und die auseinandergerissene Familie wieder vereinen.

„Möchtest du einen Kaffee?“ fragte Martin Iris und suchte nach Münzen. „Ich hole dir etwas vom Automaten.“

„Ja, bitte, einen Cappuccino.“

„Und du?“ wandte sich Martin an seine ältere Tochter.

„7 up“, sagte sie beinah trotzig. Sie stand unweit der Eltern, kaute an ihren Fingernägeln und sah dabei finster um sich.

„Ich will ein Eis“, sagte Judy, die gerade aufgewacht war und gähnte.

Judy war des langen Wartens müde, wollte aber auf keinen Fall nach Hause gebracht werden. Es fiel ihr schwer, ihre Augenlider offen zu halten, sie schloss sie immer wieder und öffnete sie bei jedem Geräusch. „Ist die Babi schon da?“ fragte sie dann.

„Nein, noch nicht“, sagte Iris und legte den Oberkörper ihrer kleinen Tochter in ihren Schoß. Judy wehrte sich nicht mehr. Sie wusste, so lange sie bei ihrer Mutter war, konnte ihr nichts passieren. Sie waren am Flughafen und warteten auf ihre Großmutter, die von schrecklich weit her kommen sollte. Das Land hieß Zuhause. Denn wann immer ihre Mutter über das Land sprach, begann sie mit „bei uns zu Hause“.

Ihre Großmutter, die die beiden Kinder nicht kannten, die sie sich aber in den schillerndsten Farben ausmalen, sollte bald ankommen. Mit dem nächsten Flug. Martinka und Judy kannten den Begriff „Grandma“ nur aus der Schule und aus dem Kindergarten. Und von den Besuchen ihrer Freunde. Die „Grandmas“ und die „Grandpas“ waren üblicherweise ganz coole Typen, die den Kindern Geschenke brachten und den Eltern Häuser, Grundstücke oder Sparbücher schenkten. Martinka und Judy schenkte bis dahin keiner etwas. Ja sicher, die Eltern kauften ihnen, was sie sich zu Weihnachten und zu Geburtstagen wünschten, aber sonst... keine Grandma oder Grandpa weit und breit. Jetzt aber war die Grandma aus Bratislava im Anflug und es konnte nur eines bedeuten: Viele Geschenke.

Der nächste Flug Chicago-Cedar Rapids funkelte auf der Leuchttafel. Iris saß still auf der Bank in der Ankunftshalle. Sie war nur äußerlich ruhig. Nach vorn gebückt trank sie ihren Kaffee und sah gebannt auf die Anzeigetafel, die endlich die Ankunft des nächsten Flugzeugs aus Chicago ankündigen würde. Judy schlief in ihrem Schoß. Martin spazierte durch die

Flughafenhalle und sah sich die Plakate an, deren Inhalte er nicht wahrnahm. Auch er war in Gedanken verloren und dachte an seine eigene Mutter, die vor einigen Jahren bei einem Autounfall starb, den sein Bruder, der keinen Führerschein hatte, verursachte. Früher hatte Martin die Mutter in den Garten oder zum Einkaufen gefahren, nachdem er nach Amerika gegangen war, kam dafür von allen Geschwistern nur Jano,

der geistig behinderte Zwillingbruder von Palo, in Frage. Und die Mutter war einverstanden, denn, wie es schien, funktionierte es. Aber nur bis zu dem Tag, an dem er bei Rot in eine stark frequentierte Kreuzung fuhr.

Iris steckte ihre Hände in die Jackentasche und ballte sie zu Fäusten. Wie immer, wenn sie sehr aufgeregt war, zitterten ihre Finger. Manchmal gelang es ihr, sie mit bloßem Zusammendrücken zu beruhigen, aber immer öfter musste sie zu einer Beruhigungsspielle greifen. Diesmal begann ihr ganzer rechter Arm so stark zu zucken, dass sie erschrocken den Kopf ihrer schlafenden Tochter auf die harte Bank legte und auf die Toilette lief.

„Pass auf sie auf“, rief sie Martin zu, der seiner Frau verwundert nachsah. Immer öfter verhielt sie sich eigenartig, was er sich nicht erklären konnte. Natürlich war sie jetzt aufgeregt, aber ihre fahrigten Bewegungen und manchmal unkontrollierte Zuckungen machten ihm doch Sorgen. Vor einigen Monaten hatte er sie damit zum Arzt geschickt und sie ist guter Laune zurück gekommen und erzählte, dass es nur die Nerven seien und dass das Ganze bald vergehen werde. Es hängt mit der Emigration zusammen, mit dem Verlust der Familie, aber jetzt, wenn sie sie endlich sehen wird können, wird es sich sicher bessern.

Anstatt zwei Tabletten wie üblich, nahm Iris vier. Sie schluckte sie trocken hinunter und sah sich im Spiegel an. Amerika hatte sie verändert. Oder hatte sie das Leben verändert? Ihr Haar war braun wie immer, die Augen blau und auch an ihrem Gewicht hatte sich ihrer Meinung nach in den Jahren nicht viel verändert. Trotzdem war sie anders. Die Zeit der Trennung von ihrer Familie, die sie mit der Zeit zu heroisieren begann, hinterließ Spuren. Es verging kein Tag, an dem sie nicht an sie gedacht hätte. Nicht zu hoffen aufhörte, dass jemand von ihnen bald kommen würde.

Seit zehn Jahren, die sie in Amerika lebte, führte sie ein Tagebuch. Sehr genau beschrieb sie die Ereignisse jedes einzelnen Tages, ihre Gefühle, Hoffnungen und Sorgen. Sie vertraute sich ihrem Tagebuch an, öffnete ihre Seele, ehrlich

und schonungslos beschrieb sie, was sie bedrückte. So wollte sie ihre Gefühle konservieren, sich erinnern, wenn es endlich so weit sein würde, alles ihrer Familie erzählen zu können. Sie ließ kein Detail aus, keine Begebenheiten, die nicht dokumentiert wurden, wie tapfer sie in der weiten Welt war.

Sie hatte alles erreicht, was sie sich vorgenommen hatte. Eine funktionierende Familie, einen Beruf und materiellen Wohlstand, der ihnen allen ein angenehmes Leben ermöglichte. Das alles waren Dinge, die ihr, als sie noch in Bratislava bei Martins Eltern wohnten, sehr wichtig vorkamen, doch jetzt, nachdem sie Realität geworden waren, nur Dinge waren, die sie nicht mehr wahrnahm. Sie waren nicht imstande ihr andauerndes Heimweh zu stillen, im Gegenteil. Je mehr sie erreichte, umso stärker war ihr Wunsch es den anderen zu zeigen, mit ihnen das Glücksgefühl zu teilen.

Wenn ihr manchmal auf der Straße ein Schuhband aufging, bückte sie sich, aber bevor sie es zuband, sah sie sehnsüchtig auf den zweiten Schuh, ob auch das zweite Schuhband offen war. Jemand hat ihr einmal gesagt, wenn ein Schuhband aufgeht, denkt einer sehnsüchtig an dich und wenn ein zweites aufgeht, bedeutet es, dass er schon ganz in der Nähe ist. Iris wäre am liebsten mit offenen Schuhbändern durch die Straßen gelaufen, wenn sie damit nur erreichen konnte, dass jemand aus ihrer Familie sie besuchte.

Sie selbst konnte immer noch nicht in die Tschechoslowakei fahren. Martin, Martinka und Iris besaßen keine Reisepässe. Die alten tschechoslowakischen Pässe waren längst ungültig, aber das größere Problem war, dass beide, Martin und Iris vom tschechoslowakischen Gericht für das illegale Verlassen der Republik zu Freiheitsstrafen von jeweils achtzehn Monaten verurteilt worden waren. Ihr Vergehen, das sie mit vielen Emigranten teilten, hatte einen Namen - Staatsverrat. Nur als amerikanische Staatsbürger konnten sie der Strafe der tschechoslowakischen Behörden entkommen. Das hieß, noch ein wenig zu warten. Der Termin ihrer Einbürgerung stand schon fest.

Judy, die in Iowa zur Welt kam, war eine Amerikanerin. Nicht nur des Passes und einer Staatsbürgerschaft wegen. Sie war genauso, wie alle amerikanischen Kinder offen und spontan, was man von Martinka nicht sagen konnte. Iris fragte sich oft, ob es ihrer Älteren schadete, dass sie aus ihrer Umgebung herausgerissen worden war. Sie erinnerte sie an sich selbst, als sie schüchtern und ängstlich auf viele Dinge lieber verzichtet hatte, nur um nicht auffallen zu müssen. Judy war ein gewünschtes und geplantes Kind. Und lebendig wie ein Floh. Schüchternheit und Ängstlichkeit waren ihr unbekannt.

Iris wollte wie Judy sein. Eine selbstbewusste Amerikanerin.

In ihrem Haus fühlte sie sich schon wie eine. Sie hatten amerikanische Möbel und eine amerikanische Küche mit einem überdimensionalen Gasherd und Kühlschrank. Vor allem der Kühlschrank spielte alle Stücke. Er produzierte Eiswürfel, die er auf Knopfdruck mit einem Krach aus seinem Inneren auswarf, hatte ein Gefrier-, Kühl- und Lagerfach und war sonnengelb, was ihr besonders gefiel. Iris liebte ihren großen Kühlschrank und war mächtig stolz darauf. Sie füllte ihn wöchentlich mit Köstlichkeiten aus dem Supermarkt, den sie sehr gern besuchte. Die Supermärkte übten immer noch eine Faszination auf sie aus, weil sie Reichtum und Zufriedenheit demonstrierten.

„Es ist wie eine Galerie“, sagte sie öfter zu Martin, als er sie fragte, warum sie so oft einkaufen gehe. „Ich sehe mir gerne die Bilder an.“

„Welche Bilder?“

„Die Waren in den Regalen ergeben Bilder“, sagte sie. „Sie sind bunt und fröhlich. Sie gefallen mir.“

Martin schüttelte bei solchen Worten den Kopf. Er verstand nicht, was Iris an einem Supermarkt schön fand, ließ sie aber ihrem Hobby nachgehen. Solange sie nicht mehr Geld als notwendig ausgab, war es ihm egal, wo sie ihre Freizeit verbrachte. Denn viel davon hatte sie nicht. Als Teilzeitkrankenschwester, Hausfrau und Mutter musste sie mit ihrer Freizeit haushalten.

Iris war eine begeisterte Köchin. Eine, die es verstand,

die Familie mit einem guten Essen zu begeistern. Diesmal hatte sie sich besondere Mühe gegeben. Ihre Mutter, die auch eine ausgezeichnete Köchin war, würde sich sicher über Delikatessen, die sie nicht kannte und schon gar nicht aussprechen konnte, freuen. Iris plante, was sie zusammen kochen und unternehmen würden. Aber vor allem freute sie sich darauf, dass sie ihrer Mutter etwas Neues zeigen konnte, etwas, was sie sich allein beigebracht hatte. Etwas, was ihre Mutter nicht konnte. Sie malte es sich aus, wie ihre Mutter sie loben und bewundern würde. Denn alles hing mit allem zusammen. Nicht umsonst war sie nach Amerika aufgebrochen. Sie wollte aus den kleinen Verhältnissen ausbrechen und es allen beweisen. Vor allem ihrer Mutter.

Das Zittern war vergangen. Iris schminkte ihre Lippen, toupitierte die Haare und ging in die Ankunftshalle. Vom weitem sah sie, dass das Flugzeug aus Chicago in zehn Minuten landen würde. Sie ging zu Martin und den Kindern. Judy schlief ganz fest, Martinka lehnte an ihrem Vater. Sie quengelte nicht mehr, machte aber immer noch ein saures Gesicht, dass es besser war, sie nicht anzusprechen.

„Es wird nicht mehr lange dauern“, sagte sie mehr für sich. Vielleicht kann man das Flugzeug von der Terrasse aus sehen.

„Es regnet“, sagte Martin. „Und ich habe keine Lust mit einem Regenschirm draußen zu stehen.“ Er hob Judy

vorsichtig auf und lehnte ihren Kopf über seine linke Schulter. Iris nahm Martinka an der Hand und ging mit ihr zum Tor, das alles verändern sollte.

„Mami, wird mich die Babička noch erkennen?“ fragte Martinka, nachdem das Flugzeug auf der Landebahn aufgesetzt hatte.

„Du warst damals ein Baby“, sagte Iris „und jetzt bist du eine junge Dame. Aber sicher wird sie dich erkennen. Sie wird sofort wissen, dass du es bist.“ Iris drückte ihre Größe an sich.

Es dauerte endlose Minuten, bis das Flugzeug zum Flughafengebäude gerollt war und der Ausstiegskorridor andockte. Iris war trotz der Beruhigungstabletten so aufgereggt, dass sie kaum stehen konnte. Endlos zupfte sie an ihrem neuen Kleid, richtete die Haare ihrer Töchter, sah kritisch auch Martin an, der es sich nicht nehmen lassen wollte, in Jeans und einem Pullover ihre Mutter abzuholen. Iris putzte sich, genauso wie ihre beiden Töchter heraus, als ob sie zur Sonntagsmesse gingen. Alles musste perfekt sein. Die Kleidung, das Outfit, die Frisur. Babi war ein besonderer Gast, der es wert war, alle Mühen auf sich zu nehmen. Wie oft hatte sich Iris diesen Augenblick in ihren Träumen vorgestellt. Wie oft sah sie ihre Mutter auf sich zukommen und umarmen. Ein Treffen zweier Frauen, die beide Mütter waren.

Endlich ging die Schiebetür auf. Einige Passagiere schoben ihre Gepäckswägen, einige trugen ihre Koffer in der Hand. Von Róza war immer noch keine Spur zu sehen. Und dann sahen sie sie. Sie ging neben einem Flughafenangestellten, der einen Gepäckwagen mit ihrem Gepäck vor sich schob. Die Jahre waren an ihr nicht spurlos vorbeigegangen. Wegen verschiedener Diäten war sie schlanker geworden, die überdehnte Haut hing an ihr herunter. Der Teint war fahl, die Müdigkeit der langen Reise war ihr anzusehen. Ein schwarzer Mantel, ein kleiner schwarzer Hut. Und kleiner war sie geworden. Vertrockneter. Aber sie war es. Sie war ihre Mutter.

Iris konnte sich nicht mehr halten. Sie bückte sich unter die Absperrung und lief auf Róza zu.

„Mami“, sagte sie und fiel ihr erschöpft in die Arme.

Róza umarmte Iris und drückte sie an sich. Sie hielt ihr die Wange hin, die Iris innig küsste.

„Du hast dich verändert“, sagte Róza, als sie ihre Umarmung gelöst hatten. „Du bist älter und dicker geworden.“ Iris zuckte zusammen, sagte aber nichts. „Mein Gott, du hast Falten im Gesicht! Sogar mehr als ich.“ Róza lachte auf.

Martin, der sich mit den Mädchen näherte, blieb auf halbem Weg stehen. ■

DVE CENTRÁ

TWIN CITY LINER
POZDRAVIL UŽ
70 000 CESTUJÚCICHRýchly katamarán
sa už stal symbolom
prepojenia
Viedne a Bratislavy

Od 1. júna 2006 má Twin City Liner už za sebou 918 plavieb na Dunaji medzi obidvomi hlavnými mestami. Obrat sa pohybuje až do 700.000 eur. 8. novembra 2006 pozdravil zástupca primátora Viedne, Sepp Rieder, na palube už sedemdesiateho tisíceho cestujúceho. „Twin City Liner sa nestal len hospodárskym úspechom, ale oveľa viac symbolom zblížovania obidvoch miest, povedal Sepp Rieder.

Od 17. decembra do marca 2007 má katamarán zimné prázdniny.

Twin City Liner begrüßte
70.000 Passagiere
Der Schnellkatamaran wird
immer mehr zum Symbol
des Zusammenrückens
beider Hauptstädte.

Seit 1. Juni hat der Twin City Liner
918 Fahrten auf der Donau zwischen
Wien und Bratislava absolviert.
Der Umsatz des Schnellkatamarans
beläuft sich auf 700.000 Euro.
Heute hat Wiens Vizebürgermeister
Sepp Rieder den 70.000 Passagier
an Bord begrüßt. „Der Twin City Liner
ist nicht nur ein wirtschaftlicher Erfolg,
es ist vielmehr ein Symbol
für das Zusammenrücken beider
Städte“, sagte Rieder.

Vom 17. Dezember bis März 2007 hat
der Schnellkatamaran Winterferien.

ceebn.com/wienweb.com
foto: <http://www.twincityliner.com>

Prvý bol priemysel, čo rozpoznal obrovský potenciál stredoeurópskeho regiónu. Aby sa tento potenciál dal využiť, treba konečne vytvoriť rámcové podmienky. Predpoklady na hospodársky rozvoj stredoeurópskeho regiónu sú vynikajúce:

Centrálna poloha v Európe na rozhraní dôležitých dopravných tepien
Dve hlavné mestá v bezprostrednej blízkosti
Vysoká úroveň vzdelanosti v celom regióne
Hospodárska dynamika: prírastky v HDP o vyše 5 % prognózované v Českej republike, v Maďarsku a na Slovensku na rok 2005 sú dvojnásobkom v porovnaní s európskym priemerom
Vysokohodnotné voľné plochy medzi Viedňou a Bratislavou ponúkajú kapacitu na osídľovanie firmami

V tomto regióne umiestnili početné multinárodné firmy svoje CEE-centrály. Na Slovensku vzniklo centrum automobilového priemyslu, zatiaľ čo Viedeň sa vyvinula na Life-Science centrum výskumu v Európe. Výsledkom tohto vývoja je rad vedeckých zariadení, ako Inštitút pre molekulárnu biológiu (IMBA), Výskumný ústav pre molekulárnu patológiu (IMP), Centrum pre molekulárnu medicínu (CEMM) alebo Vienna School For Clinical Research (VSCR). Ďalším míľnikom v regióne Twin City bude zriadenie elitnej univerzity.

Vzájomné zrastanie regiónu prinesie zvyšujúcu sa mobilitu obyvateľov, ktorí by mali z veľkej miery zabezpečovať verejnú dopravnú prostriedky. Na plánovanie a realizáciu

želanej prepravy osôb a tovaru a stratégie regionálnej politiky je potrebné nadnárodné územné plánovanie.

Twin City Viedeň – Bratislava má jedinečnú príležitosť stať sa centrálnym dopravným uzlom v stredoeurópskom priestore. Napojenie na transsibírsku širokorozchodnú železnicu môže z neho urobiť točňu medzi trhmi Európy a východnej Ázie. V súčasnosti sa približne 5 % kontajnerovej prepravy medzi Áziou a Európou realizuje po transsibírskej železnici, jej potenciál sa odhaduje až na 30 percent.

Výstavbou Centrálnaj stanice vo Viedni sa umožní prepojenie železničnej dopravy do všetkých smerov. Plánovaný termín dokončenia: rok 2012.

Bratislava potrebuje oveľa lepšie začlenenie do medzinárodnej železničnej siete a napojenie hlavnej stanice v centre mesta na letisko Bratislava a premostenie železničnej prepravy cez Dunaj do Petržalky.

Vysokorýchlostná železnica by mala významne skrátiť čas jazdy medzi centrami Viedeň a Bratislava a takisto medzi oboma letiskami. Pre región je nevyhnutné dobudovanie raskúskej cestnej siete, najmä severovýchodnej diaľnice (spojka Kittsee), severnej diaľnice a viedenského vonkajšieho okruhu.

Ďalšou výhodou lokality Twin City je vysoká úroveň vzdelanosti obyvateľstva s približne 185 000 študentmi v regióne. Firmy v tomto hospodárskom regióne majú k dispozícii veľký počet kvalitatívne vzdelaných odborníkov.

JEDNO TWIN CITY

Teraz je úlohou nadnárodných programov – v anglickom jazyku – tento náskok voči porovnateľným regiónom ďalej rozvíjať.

Kultúrne a športové iniciatívy obcí, spoločností a združení môžu prispieť k odbúravaniu predsudkov, ktoré v regióne rozdelenom železnou oponou vznikli v minulosti.

<http://www.twin-city.net/>

Twin City Liner – príkladný projekt

„S autom aj áno, len keby sa nemuselo hľadať parkovacie miesto, vyčkávať v dopravných zápchach a človek neriskoval, že mu zmizne auto. Vlak alebo autobus sú síce pomerne rýchle, ale nie obzvlášť pohodlné a flexibilné a treba rátať s dodatočnou cestou do centra.

To, čo si primátori oboch dunajských metropol od nás želali, bolo vytvorenie sympatického a rýchleho dopravného spojenia, ktoré spojí obe mestské centrá a bude pravidelne premávať.“

TWIN CITY LINER ponúka z viedenského Schwedenplatz/Marienbrücke cestu loďou do Bratislavy – neďaleko Propeleru oproti hotelu Devín – za 75 minút.

3-krát denne z Viedne do Bratislavy a 3-krát denne z Bratislavy do Viedne – takmer každé 2 hodiny sa odchádza z jedného z hlavných miest.

Projektantom a vlastníkom koncesie je Central Danube Region Marketing & Development GmbH. Central Danube si realizáciu tohto projektu splnila úlohu, ktorú jej udelili materské spoločnosti Wien Holding a Raiffeisenlandesbank Niederösterreich-Wien: Etablovanie PPP (public private partnership) – modelov v regióne stredoeurópskej časti Dunaja.

Prevádzkovým partnerom projektu je DDSG Blue Danube GmbH, podnik spoločnosti Wien Holding a Verkehrsbüro. Ďalšími spoločníkmi sú Wiener Donauraum GmbH, Mesto Viedeň (Wien Holding) a Raiffeisen (Raiffeisenlandesbank NÖ-Wien), ktorí našli v Meste Bratislava skvelého partnera.

<http://www.twincityliner.com>

ÖSTERREICHISCHE BUNDESBAHNEN RAKÚSKE ŽELEZNICE

Milióny cestujúci z Viedne do Bratislavy

Železničné prepojenie Viedne a Bratislavy sa teší čoraz väčšiemu záujmu. Koncom novembra 2006 pozdravili ÖBB (Rakúske železnice) svojho miliónteho cestujúceho. Ponuka Rakúskych železníc sa má v roku 2007 ešte rozšíriť.

Za posledné štyri roky sa podľa riaditeľky Wilhelmine Goldmann počet prepravovaných hostí päťnásobne zvýšil. Denne je v prevádzke v hodinovom takte z Viedne do Bratislavy a naspäť 80 vlakov. K tomu treba prirátať tri Intercity-vlakov a 20 ďalších vlakov z Gänserndorfu a späť.

Silvester-Special

V cestovnom poriadku na rok 2007 je plánovaných do Bratislavy ešte viac vlakov. Kto bude chcieť stráviť v hlavnom meste Slovenska Silvester, dostane sa kedykoľvek naspäť do Viedne: vlaky budú jazdiť celú noc.

Millionster Fahrgast nach Bratislava

Die ÖBB-Strecke Wien - Bratislava erfreut sich steigender Beliebtheit. Ende November begrüßten die ÖBB den millionsten Fahrgast. 2007 soll das Angebot erweitert werden.

Innerhalb von vier Jahren habe sich die Fahrgastzahl verfünffacht, so ÖBB-Vorstandsdirktorin Wilhelmine Goldmann. Täglich fahren rund 80 Züge im Stundentakt von Wien nach Bratislava und retour. Dazu kommen drei Intercity-Paare und weitere 20 Züge von und nach Gänserndorf.

Im Fahrplan 2007 sind noch mehr Züge nach Bratislava eingeplant. Wer Silvester in Bratislava verbringt, kann jederzeit zurück nach Hause: Die Züge fahren die ganze Nacht. (sal)

<http://www.wienweb.at>

LETISKO BRATISLAVA RASTIE

V roku 2006 bolo na bratislavskom letisku prepravených takmer 1,7 milióna pasažierov, čo znamená nárast o 46,7 percent.

(ceebn.com/nm) Zároveň vzrástol počet cestujúcich na linkových letoch o 70 percent. Takmer 1,4 milióna pasažierov využíva služby bratislavského letiska pravidelne. Najviac sa lieta do Londýna, Milána a do Košíc na východnom Slovensku, oznámil slovenský portál hnonline.sk.

Flughafen Bratislava im Aufwind

22. November 2006 - Heuer wurden fast 1,7 Millionen Passagiere abgefertigt - ein Plus von 46,7 Prozent.

(ceebn.com/nm) - Gleichzeitig stieg die Zahl der Passagiere auf den Linienflügen um 70 Prozent. Fast 1,4 Millionen Passagiere benutzten planmäßige Flüge von Bratislava. Die meisten von ihnen flogen nach London, Mailand und ins ostslowakische Košice, meldet das slowakische Online-Portal hnonline.sk.

SLOVENSKÍ UMELCI V ZÁLOHE

Mladý slovenský výtvarník Lubomír Kepič (26) študoval na Prešovskej univerzite. Jeho vášňou je olejová maľba, venuje sa jej už dlhé roky. Tí, čo ho poznajú, majú pocit, že Ľubo sa so štetcom a paletou už narodil. Často som sledovala procesy, keď vznikali jeho obrazy. Keď maluje, prestáva pre neho existovať reálny svet, existuje „už len“ jeho predstava, ilúzia, ktorú sa snaží preniesť na plátno. Počas zrodu jeho obrazov existuje len jeho vlastný vnútorný svet.

„Mojou inšpiráciou je okrem sveta okolo, na ktorý sa pozerám (ľudia, ulice, situácie....), predovšetkým môj vnútorný svet, cez ktorý sa vlastne pozerám na ten von-

kajší, či už sú to nejasné nevysvetliteľné pocity alebo vlastné tzv. experimentálne fantázie, ktoré projektujem na objektívnu realitu. Keďže považujem objektívnu realitu pre mňa za skrytú a nedosiadnuteľnú, uspokojím sa so svojím subjektívnym pohľadom, čo mi vzhľadom na istú nevyhnutnosť pripadá ako jedine možné stanovisko. Počas života som čerpal námety pre svoju tvorbu z oblasti surrealizmu, neskôr ma fascinoval chladný a neosobný vesmír, biblické a mytologické námety a dokonale krásny tvar dievčaťa, respektíve ženy, ostane pre mňa asi navždy nevyčerpatelným zdrojom inšpirácie.“

Ľubo Kepič je všestranný umelec. Okrem projektov, ktoré si zatiaľ nechá-

„Ľubomíra Kepiča poznám ako svoju dlaň. Niekedy sa mi zdá, že sa už poznáme celú večnosť, netreba ani slov, aby sme si rozumeli. Je to pre mňa veľmi výnimočný človek pre mnohé jeho vlastnosti, je však výnimočný aj v očiach iných ľudí, ktorí ho poznajú. Vieme totiž, že má vzácny dar, vie maľovať.“

CENA OSKÁRA ČEPANA

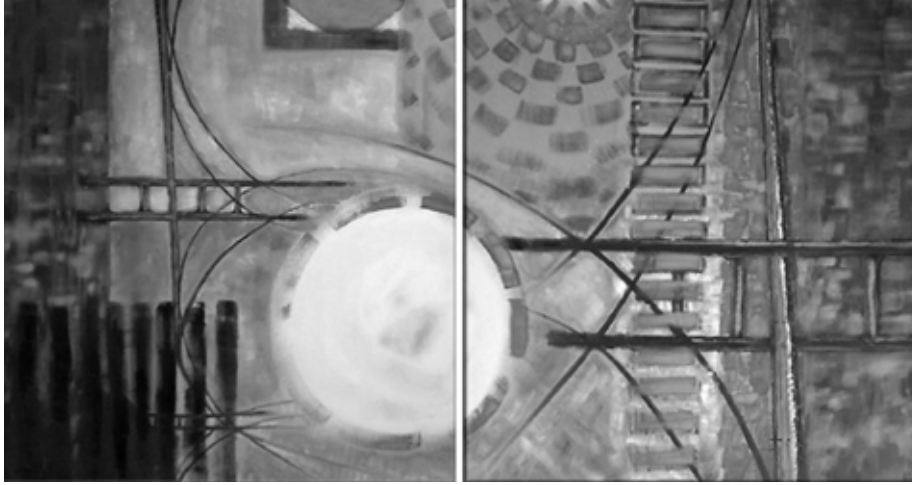
Cena Oskára Čepana je ocenením pre mladých slovenských umelcov a umelkyne za mimoriadny umelecký prejav vypovedajúci o miere a osobitosti talentu, za umelecky objavný výkon prínosný pre slovenskú výtvarnú kultúru. Jej cieľom je podporiť tvorbu mladých umelcov, dynamizovať súčasnú slovenskú výtvarnú scénu a v neposlednom rade prezentovať umenie mladých nielen na domácej, ale i medzinárodnej platforme.

Súťaž vznikla v roku 1996 z iniciatívy Wendy W. Luers, prezidentky Civil Society Foundation (USA), ako paralela súťaže Cena Jindřicha Chalupického v Čechách založenej v roku 1990. Počas svojej existencie sa dostala do povedomia širokej verejnosti a stala sa prirodzenou súčasťou mnohých podujatí, ktoré oceňujú tvorivé osobnosti a umelecké počiny.

Od roku 2001 je súťaž pomenovaná podľa významného slovenského umenovedca Oskára Čepana (1925 - 1992), ktorý svojimi početnými štúdiami o výtvarnom umení výraznou mierou zasiahol do slovenského výtvarného diania a spisby. Od roku 2003 je súťaž finančne podporovaná Ministerstvom kultúry SR a ďalšími partnermi. Je projektom Nadácie - Centrum súčasného umenia, ktorá vznikla v roku 1993 pod názvom Sorosovo centrum súčasného umenia (SCCA). Počas svojho pôsobenia riadiaceho sa filozofiou otvorenej spoločnosti jej zakladateľa filantropa Georga Sorosa výraznou mierou prispela k podpore a rozvoju súčasných podôb výtvarného umenia, divadla, tanca, hudby, kinematografie a filmovej tvorby.

Na súťaži sa môžu zúčastniť kandidáti, ktorí majú slovenskú štátnu príslušnosť a v danom roku nedovŕšia viac ako 35 rokov. Prezentovať sa môžu v odboroch maľba, sochárstvo, grafika, kresba, inštalácia, fotografia, multimédiá a videoumenie.

Zdroj: <http://www.scca.sk>

va ako tajomstvo, experimentuje v poslednom čase s komponovaním elektronickej hudby, do ktorej pridáva originálne recitácie z tvorby košických básnikov. Zaujíma sa aj o videoart.

Ako sa dnes etabluje mladý slovenský umelec? „Otázka znie: čo je to presadiť sa. Ak ide o nejaké kvázi oficiálne posúdenie, funguje na Slovensku tzv. Cena Oskára Čepana, ktorá vyzdvihuje originálne prístupy k výtvarnej tvorbe. Aj keď je za tým tiež len určitá skupina subjektívne nazerajúcich ľudí.

Ak ide o finančné presadenie, musí sa výtvarník spoľahnúť buď na konsťeláciu svojich hviezd alebo sa aktívne

zaoberať prezentáciou svojich diel, a tak si postupne budovať svoje meno. Raz, keď som bol na výlete v Nemecku, skúšal som svoje maľby predávať cez ebay. Ale z finančného hľadiska to nebolo lukratívne.“

Podľa Kepiča sa aj dnes dá fungovať takisto ako v dávnej minulosti, keď mal umelec svojho mecenáša. Tomu sa jeho obrazy páčili, zabezpečoval mu odbyt jeho diel, a tým vlastne aj možnosť tvoríť.

„Nemám žiadnu výstavu v zálohe, ale som ochotný prijať pozvanie hocijakej galérie, či už na Slovensku alebo v zahraničí.“ ■

XXXIII. ROČNÍK MEDZINÁRODNÉHO FESTIVALU EKOTOPFILM

Premietnutím
vybraných
víťazných
snímok večer
27.10.2006

vo Festivalovom centre Kina
a Hotela Tatra v Bratislave
sa skončil XXXIII. ročník
Medzinárodného festivalu
odborných filmov Ekotopfilm.

Tisíce divákov všetkých vekových kategórií mali možnosť vidieť kolekciu 121 filmov z 30 krajín. Ekotopfilm je spolu s početnými sprievodnými programami, ktoré tvoria jeho rovnocennú zložku, súťažnou prehliadkou najnovších a najlepších audiovizuálnych diel z celého sveta. Je najstarším podujatím svojho druhu na svete, pričom jeho história sa začala písať v roku 1974 v Trnave. Tematicky je zameraný na všetky odvetvia priemyselných, hospodárskych a humánnych aktivít človeka s dôrazom na trvalo udržateľný rozvoj.

Na tohtoročný Ekotopfilm tvorcovia prihlásili 215 titulov, z ktorých výberová komisia do súťaže zaradila 114 filmov z 30 krajín. Tie po celý týždeň hodnotila osemčlenná porota, ktorá je zaujímavá nielen svojou geografickou rozloženosťou, ale najmä profesionálnym zastúpením, ktoré korešponduje so zameraním festivalu na všetky aspekty života s dôrazom na trvalo udržateľný rozvoj. Vďaka tomu sa súťažná kolekcia hodnotila skutočne komplexne, pričom výsledné návrhy sú prienikom viacerých odlišných pohľadov. Súčasťou hodnotenia bola aj tento rok aktivita Junior poroty, ktorej členovia posudzovali filmy zaradené do kategórie Filmy pre deti a mládež.

Na návrh Medzinárodnej poroty Grand Prix Ekotopfilm 2006, ktorá je zároveň Cenou vlády SR, získal film USA Ochranca delfínov, do súťaže ho prihlásila spoločnosť Thirteen, WNET, New York. Cenu prezidenta SR si v Prezidentskom paláci z rúk prezidenta SR Ivana Gašparoviča prevzal režisér Jozef Valik a Peter Rolko za slovenský film Memento.

EKOTOPFILM V SKRATKE

- Ekotopfilm je od začiatku zameraný na všetky odvetvia priemyselných, hospodárskych a humánnych aktivít človeka s dôrazom na trvalo udržateľný rozvoj.
- Festival sa aj tento rok uskutočnil pod záštitou prezidenta SR Ivana Gašparoviča. Generálnym riaditeľom Ekotopfilmu je Pavol Lím. Prezidentkou Festivalového výboru,

v ktorom sú zastúpení odborní garantí festivalu a jeho partneri, je Elena Kohútiková. Organizátorom festivalu je agentúra Ekotopfilm a Hlavné mesto SR Bratislava. Hlavnými odbornými garantmi sú Ministerstvo hospodárstva SR a Ministerstvo životného prostredia SR v úzkej spolupráci s ďalšími 11 rezortmi vlády SR.

- Od roku 1998 sa na festivale udeľuje pocta Honour of Ekotopfilm významným domácim a svetovým osobnostiam za mimoriadne výkony dosiahnuté v záujme trvalo udržateľného rozvoja, za významné vedecké objavy, humánne či kultúrne aktivity alebo za celoživotné dielo v záujme rozvoja ľudskej spoločnosti. Dosiaľ sa držiteľmi pocty stali: Jacques Yves Cousteau, Ivan Bella, Svend Auken, Al Gore, Günter Verheugen, Václav Havel, Juraj Hraško a Nicole a Serge Roetheliovci. Tento rok k nim pribudol knieža Albert II. Monacký, ktorý si poctu prevzal v utorok 24. októbra v Bratislave.

- Ekotopfilm 2006 bude v novembri pokračovať prehliadkou víťazných filmov v Košiciach a Prahe a na jar 2007 aj vo Viedni, v Budapešti a vo Varšave. ■

XXXIII. ZÁMOCKÉ HRY ZVOLENSKÉ

Tohtoročná zima ako keby ani zimou nebola, a preto mi nepripadá nevhodné zaspomínať si na jednu významnú slovenskú kultúrnu udalosť minulého leta. Zámocké hry zvolenské sú najstarším plenérovým profesionálnym divadelným festivalom na Slovensku.

Kontinuita festivalu zatiaľ nebola ani na jeden rok prerušená a tento rok pripravuje DJGT Zvolen už jeho XXXIII. ročník. Festival prešiel od svojho vzniku v roku 1974 viacerými zmenami: k činohernej časti festivalu pribudla časť operná, priestor na zámockom nádvorí sa postupne otvoril divadlám z celého Slovenska a od roku 1993 prizývajú i zahraničné divadlá. Týmto získal festival podtitul „medzinárodný letný divadelný festival“.

V letných mesiacoch prijímame ako príjemnú zmenu kultúrne podujatia pod širým nebom, kde kulisy tvorí nielen architektúra a diela výtvarníkov dávnych čias, ale aj samotná príroda. Takýto nevšedný umelecký zážitok nám poskytli Zvolenské hry zámocké, ktoré sú najstarším plenérovým divadelným a jediným prestížnym operným festivalom na Slovensku. Festival prešiel od svojho vzniku v roku 1974 viacerými zmenami. K činohernej časti v priestoroch nádvorja Zvolenského zámku pribudla časť operná v Banskej Bystrici. Festival sa postupne otvoril divákovi z celej bývalej ČSSR a od roku 1993 pozývajú naň i zahraničné divadlá. 2. júna 2006 sa začal jeho XXXIII. ročník. a činoherná časť ponúkla milovníkom Thálie pestrú škálu divadelných žánrov a súborov. Festival tradične otvára predstavenie Divadla J.G.Tajovského vo Zvolene, tentoraz to bola Goldonihov commedia dell'arte Klamár. Ďalej sa predstavili Divadlo A. Bagara z Nitry, Divadlo Jonáša Záborského z Prešova, Divadlo Jána Palárika z Trnavy, Slovenské komorné divadlo z Martina a divadlo Actores z Rožňavy. Zahraničných hostí, ktorí sú vždy nesporným magnetom festivalu, prezentovali tri české divadlá. Veľkolepý svetový muzikál Jesus Christ Superstar predviedlo divákovi Městské divadlo z Brna a strhlo divákov bravúrnymi hereckými výkonmi, strhujúcou choreografiou a scénografiou. Úspešne sa prezentovali i Městské divadlo Zlín so Shakespearovou komédiou Zkročení zlé ženy a Divadlo Metro z Prahy takisto s komédiou Poslední šance.

Operná časť festivalu sa vyznačovala netradičnou a zaujímavou dramaturgiou, na ktorej participovali najväčšie autority operného umenia na Slovensku. Treba spomenúť aj významných hostí, lebo špeciálne pre túto príležitosť prišli do Banskej Bystrice speváci, inštrumentalisti a dirigenti svetového mena, pôsobiaci na najprestížnejších operných scénach vo svete. Opernú časť otvárala 24. júna 2006 Pucciniho opera La Bohéme. V tomto opernom skvoste vrcholného verizmu sa v titulných rolách predstavili dvaja vynikajúci talianski speváci – v úlohe Mimi Sara Galli a v úlohe Rodolfa Stefano Secco. Dirigoval známy slovenský dirigent a zároveň umelecký šéf opery v Banskej Bystrici Marián Vach. Zaujímavosťou bola i menej známa opera z ranej tvorby W. A. Mozarta Záhradníčka z lásky. Vrcholným podujatím

opernej časti festivalu bolo nepochybne koncertantné uvedenie slovenskej premiéry opery Giuseppe Verdiho Alzira. Práve bansko-bystrické divadlo je známe tým, že objavuje pre Slovensko málo hrávané, respektíve úplne neznáme operné tituly tohto významného skladateľa. V hlavných úlohách sa predstavili hostia z Talianska, Suzana Branchini, Ignazio Enzinas a Vittorio Vitelli, v naštudovaní umeleckého šéfa Štátnej opery Mariána Vacha.

Festival na nádvorí Zvolenského zámku každoročne večer čo večer pod nočnou oblohou poskytuje svojim návštevníkom ne-

opakovateľnú atmosféru, kvalitný umelecký zážitok umocnený výberom významných a zaujímavých titulov z dramatickej a opernej, domácej i svetovej tvorby, v ktorom si to „svoje predstavenie“ nájdu nielen domáci, ale už aj nároční zahraniční diváci. Jeho organizátorom, vedeniu a pracovníkom oboch divadiel, J. G. Tajovského vo Zvolene a Štátnej opere Banská Bystrica, ako aj všetkým sponzorom prajeme ďalšie úspešné ročníky a divákovi čo najkrajšie predstavenia počas teplých letných nocí. ■

NAŠE DETI V DIVADLE MOKI VO VIEDNI

Ahoj decká,

rok 2006 sa končí
a my sme toho zažili
naozaj veľa.
Chodili sme do
divadla, do prírody,
spoznávali sme
Slovensko a nakoniec
prišiel k nám aj
Mikuláš a doviedol
divadlo zo Zvolena
s hrou Ľuba Feldeka
Dlhý, Široký
a Bystrozraký a my
máme na čo spomínať.
Sledujte internet
www.slovaci.at,
čítajte Pohľady
a ešte niečo, napíšte
nám, čo vám priniesol
rok 2006 a s akými
zážitkami by ste sa
chceli s nami podeliť.
Všetko dobré v roku
2007° veľa úspechov
v škole.

Na stretnutie
s vami sa teší
Vaša Ela

Autorka
detských stránok:
Elena Mandík

Divadlo MOKI založili v roku 1973 Slováci - manželia Považayovci - Laco a Taja. Prvý koncept vypracovali spolu s rakúskym autorom kníh pre deti Ernstom A. Ekkerom - mobilné divadlo malo osloviť deti z okrajových častí Viedne. Skúšalo sa v ich vlastnom byte. Od tých čias uplynulo v Dunaji veľa vody a veľa detí sa mohlo tešiť z naštudovaných hier. V roku 1985 sa k súboru pridáva bábkar a režisér z Bratislavy Štefan Kulhánek, ktorý súbor dnes aj vedie. V minulých Pohľadoch sme mu gratulovali k jeho vyznamenaníu. Rakúska republika mu udelila Zlaté ocenenie za zásluhy v oblasti detského divadelníctva.

Keď som sa v októbri dozvedela o premiére novej hry Aschenputtel, ako ináč, spolu s deťmi z Mödlingu sme sa v rámci vyučovania slovenčiny vybrali do Viedne. A neolutovali sme to.

Nové originálne spracovanie tejto rozprávky nás zaviedlo do krajčírkej dielne, kde práve mladá učnica spoznáva svoju veľkú lásku. Jej skutočné pocity pripomínajú príbeh Popolušky a naša hlavná hrdinka zaspí po namáhavej práci pri šijacom stroji. Na pozadí starých krásnych látok a výstavných figurín, obklopená množstvom nedokončených svadobných šiat sníva Popoluška svoj sen. A ako sa na správnu rozprávku patrí, na konci si padne so svojim vysnívaným princom, chlapcom z krajčírkej dielne, šťastne do náručia.

Príbeh Popolušky je stále aktuálny. Aj veľa dnešných chlapcov a dievčat sa stretáva s mobbingom či bezohľadným násilím svojich rovesníkov.

Pánovi Mag. Štefanovi Kulhánkovi ďakujem v mene našich detí za milú, vtipnú a poučnú inscenáciu a ešte raz mu blahoželáme k jeho vysokému oceneníu. ■

Divadlo pre deti z Bratislavy vo Viedni

ELÁ HOP!

Ela a Hop zo slovenskej televíznej relácie pre deti „Elá hop!“, teda vlastne Katka Aulitiová a Ľubomír Piktora z divadla PIKI Pezinok, zavítali v októbri 2006 medzi deti do spolku SOVA. Zatiaľ čo v TV relácii prichádzajú deti za Elou a Hopom do čarovného kufríka a navštívia spolu strašidelný zámok, múzeum voskových figurín, zúčastnia sa nakrúcania filmovej rozprávky, zjídu na koncert alebo na karneval, prišli tentoraz Ela a Hop za deťmi a vytiahli z čarovného kufríka krásne prekvapenie: dvoch mladých, nezbedných, ale veľmi odvážnych vrabcov Čima Čimčaru a jeho mladú žienku Činku.

Toto interaktívne divadelné predstavenie je spracovaním klasickej predlohy - knihy Ľudmily Podjavorinskej ČIN ČIN - neklasickým spôsobom, teda spojením poézie s pohybovým divadlom a klauniádou. Ela a Hop jednoduchými výrazovými prostriedkami, zrozumiteľnými ľuďom každej vekovej skupiny porozprávali o trampotách vrabčička Čima Čimčaru od detstva až po chvíľu, keď sa sám stane otcom.

Dvaja neskúsení vrabčiaci sa nezľakli ani našej veľkej SOVY. A keďže vrabce sú najneposednejšie zo všetkých vtákov a neurobia krok, len skok, Ela a Hop spolu s našimi deťmi skákali, tancovali, spievali, lietali a dokonca niekoľko ďalších neskúsených vrabcov lietať naučili! Dokázali, že aj malí ľudia môžu robiť, hoci len na chvíľku, veľké ČIN-ČIN-činy, stačí len nábrať odvahy.

Ela a Hop počas vyše 60 minút zabávali malých i veľkých divákov. A predstavte si, SOVA sa rozhodla, že ich vôbec nezožerie! Obľúbila si ich tak, že si ich chce (možno v inej omáčke) vychutnať určite ešte raz!!! ■

NAD TATROU SA BLÝSKA...

ALEBO AKO SME SA TAKMER DOTKLI SLOVENSKEHO NEBA

„Krásne, prekrásne sú štítý tatranské, každý v nich nájde svoj kút a miesto svojich snov.“

Leto je už dávno za nami a dnes každý myslí skôr na to, aká bude a či vôbec bude tohtoročná lyžovačka v Alpách. Ale mnohým z vás sa predsa len začne za letom. Prečo? Pekné spomienky pretrvávajú veľmi dlho. A naozaj krásne sú naše letné spomienky na medzinárodný tábor Matice slovenskej v Tatranskej Lesnej, kde sme strávili horúci týždeň koncom júla 2006. Spolu s našou 16-člennou rakúskou

TÁBOROVÝ DENNÍK

turistickou výpravou prišlo do Detského raja, ako sa nazýva škola v prírode v Tatranskej Lesnej, ďalších vyše 100 detí obdivovať krásy slovenskej prírody, nadýchať sa čerstvého vzduchu, osviežiť sa a najmä zmäkčiť pod Tatrami našu slovenčinu a nadviazať nové priateľstvá. Spoznali sme tu nové kamošky a kamošov z východoslovenského mesta Michalovce, deti Slovákov z Ukrajiny, Chorvátska a zo Srbského Pančeva. Naša táborová partia sa rozrastá.

Sobota

Príchod do Tatranskej Lesnej a prvý náročný tatranský výstup na druhé poschodie ubytovacieho zariadenia Detský raj s ťažkými taškami a ruksakmi – ešte šťastie, že nám pomohli domáci horolezci.

Nedeľa

Ďalšie testovanie svalov a kondície: po žltej značke z Tatranskej Lesnej sme sa vydali Studenovodskou dolinou (Dlhý vodopád, Studenovodský vodopád) na Rainerovu chatu. Menšie deti sa výborne vyznamenali a absolvovali aj dlhšiu trasu na Obrovský vodopád. Všetka češť! Podľa turistickkej mapy by sme túto 4,5 hodinovú túru mali zvládnuť za 3,5 hodiny, ale zber čučoriedok a malín, ako aj ochladzovanie nôh a hláv v nádherne žblnkajúcom Studenovodskom potoku si časovo vyžiadali svoje. Poobede oddychujeme pri volejbale, futbale, badmintone a švihadlách. Večer sa už všetci tešia na zábavný program, ktorý pripravila naša rakúska skupina.

Pondelok

Cesta novučičkou tatranskou električkou cez Starý Smokovec na Štrbské Pleso. Odtiaľ nás čakala pešia túra na Popradské pleso. Naším malým plavcom ani zmrákajúce sa počasie, ani ľadová voda jazera, ani zákazy kúpania v Tatranskom národnom parku nevzali odvahu a chuť skočiť do plesa

a spraviť pár rýchlych záberov. Potom napoly zmrznutí vybehli s krikom zase von. Späť na Štrbské Pleso sme prišli za hromov, bleskov a neutíčajúceho dažďa a mne stále prichádzal na myseľ text slovenskej hymny: Nad Tatrou sa blýska... Oj, veru sa blýskalo a nám aj mráz po chrbrte od strachu behal. Ale zaťali sme zuby, pritiahli si vetrovky bližšie ku krku a kráčali a kráčali... Blýskalo sa nám na lepšie časy.

V mape vyznačená 3-hodinová trasa nám opäť trvala až 4,5 hodiny. Stávajú sa z nás vysokohorskí turisti! Len škoda, že nám ušla električka do Smokovcov, a tak sme takí mokří museli stráviť ďalšiu hodinu na stanici. Čas pri horúcom čaji a čokoláde a pri konzumácii niekoľkých kil pomarančov plynul predsa len rýchlejšie, ako sme sa nazdali. Poobede sme si nenechali ujsť ďalšie športové aktivity na ihrisku a večer zábavný program skupiny detí z Vojvodiny.

Utorok

Tretí deň je vždy oddychový, tak sme si spravili peší výlet do Tatranskej Lomnice. Je to asi polhodinová parková prechádzka popri ceste, a čo je dôležité – dolu kopcom! V Lomnici sme neobišli Prírodovedné múzeum a Múzeum TANAP-u. V premietnutom filme o tatranskej prírode sme videli kamzíky i svište. To sme ešte netušili, že ich na druhý deň zazrieme

aj naživo! Cesta späť viedla ešte pohodlnejšie novou električkou do Tatranskej Lesnej.

Streda

Na tento deň sme sa všetci veľmi tešili. Mohli sme konečne ukázať, čo je v nás skryté. Na pláne bol totiž celodenný výlet na Zbojnícku chatu a Starolesnianske pleso. To je už niečo! Zubačkou sme sa vyviezli na Hrebienok, aby sme si ušetrili sily na dlhú túru Veľkou studenovodskou dolinou po červenej značke k Rainerovej chate. Na chvíľu sa z nás stali kamzíky a ako ony sme zdolávali aj veľké skalné prekážky s hravosťou a ľahkosťou. Štverali sme sa po skalách pridržiavajúc sa reťazí, preskakovali malé potôčiky a tešili sa z ich osviežujúcej chladnej vody. Verte či neverte, voda to bola určite čarovná, lebo vyliečila všetky škrabance a pluzgieriky na našich unavených nohách a my sme len kráčali a kráčali ďalej po modrej značke do Veľkej studenej doliny.

Cesta viedla popri Vareškovom plese, ktoré sa ako modrá perlička vynorilo pred nami spoza skalnatých bráľ. Ten krásny pohľad nám dodal sil šliapať ďalej, až k Dlhému plesu. Pri Dlhom plese nás čakala ďalšia odmena tatranskej prírody: mohli sme pozorovať veselú svištiu rodinku, ako sa medzi skalami hrá na skrývačku a naháňačku. Odtiaľ na Zbojnícku chatu to už bolo, ako keď kameňom dohodíš a čakal nás tam rozvonávajúci guláš. Malým turistom sa blízko chaty naskytol neobvyklý – „letný“ tatranský sneh. Nasledovala pravá júlová guľovačka! A keď Richard kdesi našiel drevenú dosku pripomínajúcu snowboard, bolo jasné, že k Sesterskému plesu a Starolesnianskemu plesu už všetci nedôjdeme....

Z Hrebienka sme sa do Smokovca vracali zubačkou a do Tatranskej Lesnej sme pokračovali električkou. Vydržali všetci, aj najmenšie dievčatá!

Večer nás čakal zábavný program skupiny z Michaloviec a diskotéka. Nestačila som sa čudovať, ako sa dievčatá vykrúcali vo víre tanca a že im po celodennom putovaní ešte zostalo toľko energie.

Štvrtok

Dopoludnia sa začala tatranská športová olympiáda – skoky vo vreci, beh s fúrikom, štafetový beh, skok z miesta, švihadlá, žonglovanie s loptou, pretláčanie rukou, preťahovanie lana, prehadzovaná, futbal, volejbal... Samozrejme, že sme sa zapojili vo

veľkom počte. Najviac sa nám darilo vo veľjbalu a prehadzovanej. Naše dievčatá dokonca vyhrali preťahovanie lanom. Búrlivým potleskom diváci ocenili umenie jazdiť s fúrikom.

Aký by to bol letný tábor vo Vysokých Tatrách, keby sme vynechali návštevu popradského Aquaparku. Tatranské tobogány, traste sa!! Deti bleskurýchlo zhodili ruksaky a spotené šatstvo, skočili do bazénov a zaútočili na šmyklavky. Ako zázrakom sme sa v tom dave ľudí a množstve bazénikov a vodných atrakcií zase nakoniec všetci stretli pri východe. To mi ale odľahlo!

Piatok

Dnes chceme preskúmať jednu z najkrajších slovenských kvapľových jaskýň – Beliansku jaskyňu. Je v nej nádherný podzemný svet so Snehulienkou a siedmimi trpaslíkmi, obrami a krokodílmi, dokonca tam, celkom blízko „hudobnej sály s organmi“ a „bielymi vodopádmi“ kraľuje aj Mikuláš. Musím, žiaľ, aj povedať, že naši stále hladní chalani videli v každej jaskynnej sále obrovský vápencový McDonaldovský Bigmac. Detská fantázia nemá hraníc. Dnešný výlet sa končil na bobovej dráhe v Tatranskej Lomnici. Varúúúj dušu na dolinééé!!

Poobede sme si museli pred záverečným vyhodnotením súťaží a polnočnou diskotékou

trochu oddýchnuť. Aby sme to všetko v tento predposledný deň nášho pobytu v krásnom prostredí slovenských veľhôr zvládli.

Sobota

Po raňajkách prichádza ťažká, pre mnohých slzavá rozlúčka s kamarátmi. Ale nesmúte dlho. Veď o rok sa stretneme v tábore znova!

Na jar 2007 zorganizujeme v spolku Sova táborové stretnutie. Premietneme si táborové fotografie z našich spoločných potuliek po Slovensku – pospomíname si na Sitno 2004, Sitno 2005, Detvu 2005 či Tatry 2006. Dobré sa na sebe zasmejeme, lebo niektoré fotky budú už 3 roky staré a z nás už ani zďaleka nie sú malé detičky!

Na Slovensku sa hovorí: „Malá kopa pýta viac“. Tak čo, moji milí, prídete aj vy medzi nás? Sledujte stránky www.slovaci.at, časopis Pohľady a pozvánky s aktivitami spolkov SOVA a RSKS a neváhajte sa k nám pridať. Lebo ako sa spieva v jednej starej slovenskej piesni:

Tatry sú napriek strašnej veternej pohrome stále krásne. Aby mohli byť ešte krajšie, prispejte aj vy k výsadbe nových stromov v slovenskom TANAP-e.

Príspevky posielajte na účet ŠL (Štátne lesy) TANAPu, 7000 18 75 75 / 81 80

Gizela alebo diskusia o nebičku

S veľkým záujmom som si prečítal poviedku GIZELA v Pohľadoch 4/2006. Podobné situácie pozná takmer každý z nás. Veľmi ma zaujala táto téma – smrť blízkeho človeka, lepšie povedané jej spracovanie. Je to situácia, s ktorou sa len ťažko vyrovnávame, udalosť, čo nás hlboko zasahuje, so smútkom bojujeme dlhý čas, niektorí to ani nedokážu spracovať. Prichádzajú znova a znova myšlienky, človek si spomína na chvíle, ktoré so zosnulým zažil. Premieta si film spoločných príbehov a udalostí. Filtruje, necháva vo svojom podvedomí tie epizódy spoločného života, na ktoré si radi spomínáme. Nie každý dokáže o tom aj napísať. Klobúk dolu pred autorkou, ktorá túto tému zvládla na jednotku. Čitateľ cíti jej lásku, ale číta aj vety, ktoré sú precízne, dá sa povedať dokonca veľmi vecne formulované, takmer vedecky prístupuje k tejto problematike, podľa zákonov prírody – čo sa narodí, musí aj zomrieť. Bodka. A končí svoju poviedku – »Nič viac a nič menej.«

K napísaniu týchto riadkov ma nakoniec motivoval jeden odsek, ktorý tu pre lepšie pochopenie zopakujem. Pri spracovaní tejto ťažkej situácie vysvetľuje mama svojmu synčekom, pravdepodobne predškolského veku, ako to na svete beží: »Otázku života a smrti sme riešili bez nebeských oblakov, na ktorých sedia mŕtve babky, dedkovia, mamičky a otekovia, vystúpivši po smrti na nebo. Z neba na nás nikto nepozeral, všetkých sme pochovali do zeme.« O výchove detí, formovaní svetonázoru, osobného prístupu sa dá hodiny diskutovať, každý máme svoj názor, svoje skú-

senosti a veľa si do toho nedáme zasahovať. Rozumy dávať – nech si každý pred vlastnými dverami pozametá. Čo ma ale nakoniec prekvapilo, je konzekventný ateizmus, ktorý mňa osobne tak v tomto kontexte zasiahol. Samozrejme som si hneď našiel vinníka – ťažké roky komunistického nátlaku. Rodiny, kde sa práve svetonázorová výchova detí nechala v rukách »zodpovedných« pedagógov, ktorí to už vedeli spraviť. Preto v rodine radšej rodičia pomlčali, však už nejako bude. Ja som mal pedagógov, ktorí to »vedeli«. Ako 10-ročnému mi ukázali obrázky z koncentračných táborov (nevím, či sme boli správna cieľová skupina) s jasnou perspektívou – to boli otcovia tých, čo žijú na druhej strane Dunaja, tým sa nedá vôbec veriť, dekadencia, farárikovia, čo hlásajú bludy pre staré babičky, pozrite tu žehnajú zbrane týchto vrahov atď. Dve tisícročia kresťanských hodnôt, viera v niečo iné ako len v prírodné vedy a kauzálne súvislosti zmiatli títo evanjelici ateizmu za pár desaťročí. Milý čitateľ, páľčivá téma – keď vidíme, čo môže fanatizmus alebo deformovaný výklad náboženských doktrín vo svete porobiť. Aké ohne nenávisť z niekoľkých provokačných karikatúr. Všetci aj my sme mali križiacke výpravy, upalovanie bosoriek. Znamená to, že celé dedičstvo predkov je veľká hlúposť? Materializmus, prírodné vedy s poňatím absolútnej pravdy, lebo dokázateľne diktujú náš pohľad na svet. Niet miesta na otázky, prečo je to všetko? Niet nikoho, kto spochybni elementárne doktríny vedeckých

pracovníkov. Na druhej strane humanizmus, veda a umenie – výdobytky našej spoločnosti sú neoddeliteľne spojené s obrazom Tvorcu. V Mozartovom roku si treba tiež spomenúť na Wolfgangove pevné presvedčenie a vieru v Stvoriteľa, ktorý mu toľko daroval a ktorého božskú komponentu objavil vo svojej tvorbe. V tomto zmysle bola jeho argumentácia v jednom z jeho listov svojmu otcovi do Salzburgu. Ako si vysvetlíme tú rôznorodosť nás všetkých? Kto tu vedie réžiu, alebo je to všetko matematicky vysvetliteľne teóriou o pravdepodobnostiach a chaosu?

Nakoniec – či chceme či nie, hodnoty našej spoločnosti sú ohraničené kresťanskými pravdami, príkazami. Aj keď to potom ináč nazveme – byť dobrým, nápomocným a s charitatívnym srdcom, čo je meradlo tejto stupnice? Ja si myslím, že to je práve kresťanský kódex, ktorý máme zakódovaný, a tým máme danú vieru do kolísky. Osobne – naše deti majú každé svojho anjela strážneho tam hore v nebičku, k nám chodí ešte stále Ježiško a nie Dedo Mráz. Radi zapálime sviečku pri oltári a podakujeme sa s deťmi, že nad nami drží ruku Stvoriteľ. A na koniec verím, že to nie je všetko, že aj keď sa na popol premeníme to neznamená pre mňa bodku.

Vlado

PS Rád si vypočujem iné názory na túto problematiku. Ako Vy vychovávate svoje deti? Napíšte nám.

Vážení priatelia!

St. Corona am Schöpl, 2007-01-22

V čísle 1-2/2006 POHLADOV ste na poslednej strane uverejnili informáciu o udelení Zlatého ocenenia za zásluhy Rakúskej republiky Mag. Kulhánkovi. V článku sa uvádza jeho 33-ročné spojenie s mobilným detským divadlom MOKI:

„Meno tohto Slováka sa už 33 rokov spája s detským mobilným viedenským divadlom – THEATER MOKI. 33 rokov znamená 65 premiér, okolo 900 predstavení, vyše milióna divákov a taký istý počet najazdených kilometrov...“

Táto informácia však nie je pravdivá! (Páv sa pýši cuzím perím!)

Ako je redakcii POHLADOV známe, mobilné divadlo pre deti – MOKI – vo Viedni založil v roku 1973 (t.j. pred 34 rokmi) Prof. Laco Považay. Tiež Slováč – rodák z Levoče. Urobil tak s úmyslom, umožniť kontakt s divadlom aj deťom žijúcim mimo veľkých miest. Využil na to všetky

svoje možnosti, kontakty s ORF - ako divadelnému režisérovi mu boli dvere škôl a verejných ustanovizní otvorené. Tak vybudoval pre MOKI infraštruktúru, z ktorej toto divadlo žije dodnes.

K spolupráci v divadle prizval, okrem iných pre MOKI dôležitých režisérov (napr. Justusa Neumanna, Lilly Axter a iných), o dvanásť rokov neskôr aj Štefana Kulhánka. Prof. Laco Považay ešte žije. Jeho zdravotný stav mu však nedovoľuje vyjadriť sa k tvrdeniam uverejneným vo vašom článku, k tvrdeniam zavádzajúcim čitateľa k nepravdivým uzáverom. Preto to robím ja – jeho manželka a ďakujem za korektúru.

POHLADY, jediný oficiálny prameň informácií o Slovákoch žijúcich v Rakúskej republike by sa nemal uspokojiť s polopravdami. Pre archív Pohľadov prikladám bulletin, vydaný pri príležitosti 15. výročia divadla MOKI.

Srdečne Taja Považay

Vážená pani Považay!

Pri rešerši k udeleniu štátneho ocenenia pánovi Štefanovi Kulhánkovi sme čerpali s webovej stránky www.theater-moki.at – z časti o histórii divadla "die MOKI story". Žiaľ, tam meno Vášho manžela nie je uvedené, čo nám je veľmi ľúto, pretože sme názoru, že tam meno vášho manžela a pri všetkej Vašej skromnosti, aj Vás, ako zakladateľov divadla MOKI, samozrejme patrí.

Ospravedlňujeme sa a aj touto cestou by sme sa Vám chceli poďakovať za dobré šírenie mena slovenského divadelníctva v zahraničí a len s poľutovaním musíme konštatovať, že to, že takéto významné rakúske divadlo založili práve slovenskí divadelníci na aktuálnej webovej stránke divadla chýba a takto sa tento fakt nedostane do povedomia rakúskej verejnosti.

Za redakciu Pohľadov Ingrid Konrad

Prišlo po uzávierke

Trh práce: uvoľnenie pre cudzincov

4. januára 2007 – Kvalifikovaní robotníci z nových štátov EÚ by mali mať v budúcnosti v Rakúsku ľahší prístup k pracovným miestam.

(ceebn.com/sm) – Rakúsko by malo zmieriť opatrenia obmedzujúce zamestnávanie kvalifikovaných robotníkov v odvetviach s nedostatkom pracovných síl, píše denník „Die Presse“. V súčasnosti obmedzenia neplatia len pre takzvané kľúčové profesie. Podľa rakúskeho ministra hospodárstva Martina Bartensteina by do krajiny mohli prísť ročne niekoľko stoviek až tisícok kvalifikovaných robotníkov. Rakúske podniky pocíťujú predovšetkým nedostatok robotníkov v technických odboroch (napr. zvárači alebo elektrikári).

Neobmedzený prístup k pracovným miestam budú mať občania z nových krajín EÚ najskôr o dva roky, pravdepodobne však až v roku 2011.

Mehr Fachkräfte aus dem Ausland von Beate Lamer (Die Presse) 04.01.2007

VP-Minister Bartenstein will die Übergangsbestimmungen für die neuen EU-Länder lockern.

Wien. Nicht nur Topverdiener, auch Facharbeiter aus den neuen EU-Staaten sollen künftig leichter in Österreich arbeiten dürfen, sagte Wirtschaftsminister Martin Bartenstein zur „Presse“. Zumindest dann, wenn sie in einer Branche tätig sind, in denen bei uns Facharbeitermangel herrscht. Darauf haben sich die Verhandler bei den laufenden Koalitionsverhandlungen geeinigt.

Derzeit sind laut Hauptverband der Sozialversicherungsträger mehr als 60.000 Bürger aus den neuen EU-Staaten in Österreich regulär beschäftigt. Darunter fallen auch Grenzgänger und Saisoniers sowie „Schlüsselkräfte“ (ab einem Monatsbruttoeinkommen von 2250 Euro), für die es bereits jetzt einfacher ist, in Österreich zu arbeiten. Pro Jahr könnten „einige hundert bis tausend

Fachkräfte“ in Branchen mit Arbeitskräftemangel zusätzlich ins Land kommen, schätzt Bartenstein. „Da wird etwa der Schweißer darunter fallen, der keine Schlüssel-, aber eine Fachkraft ist.“ Zuletzt hatten die Betriebe vor allem über Mangel an technischen Facharbeitern (Schweißer, Elektriker etc.) geklagt.

Uneingeschränkter Zugang für Bürger aus den neuen EU-Staaten wird es frühestens 2009, möglicherweise erst ab 2011 geben. Von den Beschränkungen ausgenommen sind Schlüsselkräfte. Für sie gibt es auch keine Quote wie für ihre Kollegen aus Drittstaaten (siehe unten stehenden Artikel). Facharbeiter sollen ihnen jetzt gleich gestellt werden. In welchen Branchen, muss der amtierende Arbeitsminister festlegen.

Will ein Unternehmer etwa eine Arbeitskraft aus Tschechien einstellen, benötigt er eine Bestätigung vom Arbeitsmarktservice (AMS), dass sich für den Job kein Österreicher oder Bürger aus einem „alten“ EU-Staat finden lässt. Nach zwölf Monaten gewinnt der Arbeitnehmer dann völlige Freizügigkeit und kann auch bei anderen Betrieben oder in anderen Branchen tätig werden.

Die Gefahr, dass es durch die Öffnung des Arbeitsmarkts zu einem Verdrängungswettbewerb oder zu Lohndumping kommen könnte - eine Befürchtung, die die Arbeiterkammer zuletzt immer wieder geäußert hat -, sieht Bartenstein aber nicht. Die Maßnahme diene nur dazu, einen Mangel zu beseitigen, nicht aber, ein Überangebot zu bewirken.

Unverändert bleibt die Quote für „Schlüsselkräfte“ aus Drittstaaten. Ihr Zugang ist mit etwa 1000 pro Jahr begrenzt. Einzige Erleichterung: Zwischen den Bundesländern sollen Kontingente verschoben werden können: „Wenn in Wien das Kontingent erfüllt ist und in anderen Bundesländern nicht, kann Wien zusätzliche Kontingente erhalten“, erklärt Bartenstein. Unverändert bleiben auch die Saisonier-Kontingente für Landwirtschaft und Tourismus. Eine Ausweitung dieser Regelung auf andere Branchen, etwa den Bau, sei nicht geplant.

POHREBNÝ OBRAD A ROZLÚČKA S PÁTRM MARTINOM MAZÁKOM

V stredu 22. novembra 2006 o 14, 30 hod. sa v kostole ženevskej obce Soralkonal pohrebný obrad a rozlúčka s pátrom Martinom MAZÁKOM. Telesné pozostatky pátra Mazáka boli po obradoch prevezené do jeho rodnej obce Rajecká Lesná v Slovenskej republike.

Za kňaza bol vysvätený 24. februára 1945 v Lyone. Od roku 1952 pôsobil ako saleziánsky kňaz vo Švajčiarsku a po roku 1968 sa stal misionárom pre utečencov zo vtedajšieho Československa. Pôsobil najmä vo francúzskej časti Švajčiarska. 12. decembra 2003 oslávil v Lausane svoju deväťdesiatku.

„Kabaret“ in Nitra

Wie erlebt ein der Landessprache nicht mächtiger Österreicher einen Ausflug nach Nitra? Nehmt alles nur in allem: sehr positiv! Hin- und Rückfahrt, Stadtführung, ausgezeichnetes Abendessen inklusive wahlfreie Getränke, ein niveauvoller Theaterabend mit anschließendem Empfang (wieder mit Buffet und „flüssigen“ Beilagen), dann ist man wirklich höchst erstaunt.

Erstaunt auch z. B. die vielen gemeinsamen historischen und architektonischen Wurzeln, die der sehr sachkundige (deutschsprachige!) Führer aufzuzeigen verstanden hat. Dem österreichischen „Normalverbraucher“ ist ja Nitra kaum dem Namen nach bekannt!

Damit kommen wir zur Ausführung „Kabaret“ im modernen und sehr ansprechenden Theater Andreja Bagara in Nitra unter seinem Direktor Ján Greško und der stellvertretenden Direktorin Oľga Beresecká, beide verantwortlich für die perfekte Vorbereitung und Durchführung dieses Ausflugs.

Natürlich ist es schade, dass man die vielen, sicher sehr guten Pointen nicht mitkommt, denn das Publikum ist begeistert mitgegangen. (Erfreulicherweise war dem Programm eine deutsche Inhaltsangabe beigelegt.) Aber das Bühnengeschehen war so bunt und vielfältig, dass auch für mich kein „Leerlauf“ aufkommen konnte. Einziger Einwand, den man der sehr lebendig inszenierten Aufführung vielleicht machen könnte: der politisch überbetonte Schluss, der meines Wissens auch vom Original abweicht.

Als ich vor etwa zwei Monaten unter der gleichen erfreulichen Begleitumstände eine Vorstellung von „Adam Šangala“ besucht habe, da konnte ich den Gedanken nicht los werden, warum das mit deutschen Untertiteln versehene und in Österreich natürlich unbekannt und interessante Musical nicht als Gastproduktion auch in Wien gezeigt werden könnte!

Übrigens wurde auch diese Veranstaltung wie die vorige vom Österreichisch – slowakischen Kulturverein durchgeführt und von Frau Mag. Edith Veith bestens betreut.

Erhard Seyfried

Štvrtok / Donnerstag 15. 3. 2007
FILMOVÝ KLUB / FILMKLUB

KRÁL ZLODEJOV / KÖNIG DER DIEBE

SR / ČR / Nemecko / Rakúsko /
 Francúzsko, 2004
 Slowakei / Tschechien / Deutschland /
 Österreich / Frankreich, 2004
 v nemeckom jazyku s českými titulkami /
 in deutscher Sprache mit tschechischen
 Untertiteln

Réžia / Regie: Ivan Fíla, Scenár / Drehbuch:
 Ivan Fíla, Hudba / Musik: Michael Kocáb,
 Hrajú / Darsteller: L. Ristovski, Y. Kultjasow,
 K. Thalbach, J. Khanverdieba

Deväťročný ukrajinský chlapec Barbu žije v chudobnej osade. Do osady príde bývalý cirkusový artista Caruso, ktorý chlapca kúpi od rodičov a sľúbi mu úspešnú kariéru v cirkuse. Barbua nechá namiesto cirkusového umenia zasvätiť do tajov kradnutia a vreckárstva. Napriek tomu sa medzi nimi vytvára zvláštny vzťah...

Der ukrainische Junge Barbu wächst in Armut auf. In das Dorf kommt der ehemalige Artist Caruso, kauft den Jungen von seinen Eltern und verspricht ihm eine Karriere im Zirkus. Doch wird Barbu nicht zum „König der Manege“, sondern zu einem Straßendieb ausgebildet. Trotzdem bildet sich zwischen ihnen eine einzigartige Beziehung...

Začiatok / Beginn: 19,00 hod. / Uhr
 Vstupné / Eintritt: dobrovoľný príspevok / fr

IMPRESSUM

Pohľady, redakcia:
 adresa, telefón a fax ako pri vydavateľovi.
 Vydavateľ: Rakúsko-slovenský kultúrny spolok -
 Österreichisch-slowakischer Kulturverein
 Otto-Bauer-Gasse 23/11, 1060 Wien,
 Tel.: 00431/596 13 15, Fax: 00431/595 57 99
 Šéfredaktorka: Ingrid Konrad
 Na čísle spolupracovali: Vlado Mlynár, Jozef Macura,
 Martina Víglašská, Elena Mandik,
 Lektorka: Marta Bábiková
 Grafická úprava: Gabriel Štrba
 Články podpísané menom alebo skratkou autora
 nemusia vyjadrovať mienku redakcie.
 Redakcia si vyhradzuje právo príspevkov
 krátiť a upravovať.
 Tlač: Tlačiareň Dóša, s.r.o. Bratislava

Tento časopis vychádza vďaka finančnej podpore
 Úradu rakúskeho spolkového kancelára.
 Die Herausgabe dieser Zeitschrift wird vom
 Bundeskanzleramt der Österreichischen Republik
 finanziert.

MILÍ PRIATELIA SLOVENSKEHO ŠKOLSKÉHO SPOLKU SOVA,

vy, ktorí pravidelne chodievate na naše podujatia, viete, že sú to vždy vydarené akcie. Deti sa spoznávajú, zabávajú, hrajú, spievajú, maľujú, vyrábajú milé drobnosti, nadväzujú priateľstvá. Vždy sa teším, keď vidím, ako rýchlo ich prejde počiatočná nesmelosť či hanblivosť a ako sa potom uvoľnia, vychutnávajú atmosféru podujatia a tešia sa zo spoločného stretnutia. Náš spolkový rok bol obzvlášť bohatý.

Vystúpenie Zvolenského divadla Trio Kotkodák, veselé zážitky s Majstrom N., kreatívne nedeľné slovenské Kolo-kolo mlynské, pesničky a hry, ktoré sme sa spolu s nimi hrali, ako sme spolu počúvali rozprávku o Dedkovi a repke, O neposlušnej princeznej, príbehy počas slovenskej čitateľskej noci. Smiechom rozžiarené tváre našich detí počas predstavenia s Elou a Hopom, ich svietiace očka pri stretnutí s veľikánskym slovenským Mikulášom. Predstavte si aj ich smutné, dokonca uplakané tváre pri rozlúčke s kamarátmi po vydarenom letnom tábore. Alebo tváre plné očakávania, keď teta Nela otvára bránu Betlehemu, do ktorej vchádzajú traja kráľi. Nesmieme zabudnúť ani na našich najmenších v slovenskom babyklube, ktorý tento rok úspešne odštartoval – mamičky i ratolesti sa tešia zo spoločných stretnutí.

Za túto radosť sa chcem poďakovať všetkým spolupracovníkom SOVY a vám, milí priatelia. Náš team rastie a s ním rastú aj SOVE krídla na let do ďalšieho - verím úspešného roka. V ňom nám spoločne prajem veľa výborných nápadov, veľa síl pri ich realizácii a radosť zo spoločných úspechov.

Elena Mandik

www.slovaci.at

Zmena programu vyhradená!
 Programmänderungen vorbehalten!

Málo, nás, málo nás, pod' ty... medzi nás!

Slovenský klub rodičov s deťmi pripravuje

- stretnutia pre rodičov s malými deťmi do 3 rokov
- diskusie na rôzne pedagogicko-psychologické témy týkajúce sa detí
- spoločné spievanie slovenských detských piesní
- stretnutie detí so slovenskými rovesníkmi

Miesto konania: Otto-Bauer-Gasse 23/11,
 1060 Wien

Termín: každú druhú stredu od 9.30 do 11.30 hod.

Pre mamičky a oteckov ponúkame diskusie na témy týkajúce sa výchovy detí:

najbližší termín 21. 2. 2007:
 Montessori-myšlienka: Pomôž mi, aby som to urobil sám

Pre deti znamenajú takéto stretnutia prvé sociálne skúsenosti

Kontakt: Iveta Gregor ivetag@web.de
 alebo 0650/3356662

Reštaurátor nábytku s 20-ročnou praxou
 hľadá prácu. pilatpeter@seznam.cz

Bývalý tenisový reprezentant žijúci vo
 Viedni vyučuje tenis deti, dospelých,
 začiatočníkov i pokročilých,
 tel. 0676/ 499 57 47.

REDAKČNÁ UZÁVIERKA DVOJČÍSLA 1-2/2007 JE 30.4.2007

Sekretariát RSKS

Otto Bauer Gasse 23/11, 1060 Wien
 Úradné hodiny: utorok: 08.00 – 09.30
 štvrtok: 17.00 – 18.30
 T 0043(0)1/596 13 15
 F 0043(0)1/595 57 99
 rsk@slovaci.at, sova@slovaci.at

Rímsko-katolícke bohoslužby v slovenskom jazyku

Každú nedeľu a vo sviatok o 18.00 hod.
 Pfarre an der Muttergotteskirche,
 Jacquingasse 12, 1030 Wien

Bei Nichtzustellung bitte zurück an ÖSKV,
 A-1060 Wien, Otto Bauer Gasse 23/11.

Österreichische Post AG,
Info. Mail Entgelt barbezahlt

INZERCIA/ ANZEIGEN

pre členov a dobrovoľných prispievateľov zdarma/ für die
 Vereinsmitglieder und Förderer kostenlos. Ceny/ Preise:
 do 50 slov bez obrázku/ bis 50 Wörter ohne Bild € 5,-
 do 50 slov s obrázkom/ bis 50 Wörter mit Bild € 7,-
 S obrázkom alebo bez obrázku/ mit oder ohne Bild
 • 1/8 A4 € 10,-
 • 1/4 A4 strany € 15,-
 • 1/2 A4 strany € 20,-
 • A4 strana € 40,-